

PRŮVODCE

náhradní rodinnou péčí

říjen 2017

SBORNÍK NAŠICH TÉMAT

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Projekt Zajištění vybraných služeb sociální prevence na území Jihomoravského kraje, reg. číslo CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_005/0002207 je financován z Evropského sociálního fondu, Státního rozpočtu ČR a rozpočtu Jihomoravského kraje prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

Obsah

Obsah

2	Aktuální otázky pěstounské péče z pohledu psychologie
9	Výchovné problémy dětí a mládeže
21	ADHD a jak na něj
27	Inkluze ve školství
45	Společně proti sociálně patologickým jevům dětí a mládeže
48	Kriminalita dětí a mládeže
63	Hodnoty pěstounské rodiny – ekonomické aspekty

Jakkoliv nemám ráda podzimní plískanice, přece jen se těším na chvíle, kdy venku bude tak, že by ani pověstného psa nevyhnal. Doufám totiž, že se najde trocha času na čtení. Není nad dobře seřazená písmenka, klid plus něco dobrého a teplého, aby se i chuťové pohárky zaradovaly – tedy: kafe, kniha, kanape.

Snad se i u vás školní rok již trochu „zaběhl“, předvánoční smršť ještě nenastala a děti vás nechají sem tam v klidu. Jak říkal Jan Werich: „Pak je čas na čtení“. Proto jsme pro vás připravili sborníkové číslo Průvodce, ve kterém jsme shromáždili šířeji pojaté články z rubriky Naše téma za poslední dobu. Najdete tu tedy nejčastěji probírané problémy s výchovou dětí, rady odborníků i spoustu příběhů o rodinách, které se potýkají s podobnými potížemi jako vy. Čtení to, doufáme, bude přínosné a snad i příjemné. Přinejmenším se utvrdíte ve skutečnosti, že v tom nejste sami. Navíc pomocnou ruku můžete najít právě na následujících stránkách.

Přeji vám co nepříjemnější podzim

Lenka Pospíšilová

PRŮVODCE náhradní rodinnou péčí

5/2017, XVII. ročník, vychází 6× ročně
uzávěrka čísla: 10. 10. 2017, ISSN 1805-3890

e-mail: pruvodcenrp@email.cz

vydalo **Sdružení pěstounských rodin**
Anenská 10, 602 00 Brno
fax: +420 543 249 141

www.pestouni.cz
www.dumnapulicesty.cz
e-mail: info@pestouni.cz, dum@pestouni.cz

IČO 64326471

bankovní spojení: 2700255345/2010, FioBanka

redakce: Lenka Pospíšilová – redaktorka, Pavel Šmýd, Alena Michalová, Ladislav Nevrla, Zuzana Klápšřová, Martina Kalendová, Daria Tolknerová, Alena Vítková, Sylva Dvořáčková, Hana Palacká, Hana Ježová, Michaela Blahůšková, Hana Benadová, Marie Popovská, Petra Müllerová, Zora Knižková, Martin Kern, Julija Prejšová, Renata Ambrožová, Jana Fornouzová, Lucie Baliharová, Barbora Čížková, Marie Šindelková

foto na titulní straně: Hana Ježová

předplatné 200 Kč/rok, vyřizuje: K. Kolářová, sprcasopis@gmail.com

design a sazba: Grifart, spol. s r.o.

tisk: ARCH – polygrafické práce spol. s r.o., Charbulova 1195/3A, Brno
Povoleno Ministerstvem kultury, evidenční číslo MK ČR E 13323

Přetiskování článků a fotografií je zakázáno bez písemného souhlasu redakce a zachování autorských práv.

AKTUÁLNÍ OTÁZKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE Z POHLEDU PSYCHOLOGIE

Článek vychází z přednášky pro odborníky doprovázejících organizací, pracovníky OSPOD a doktorandy s profilací NRP, která se uskutečnila 27. dubna 2017 v Brně.

Motto:

„Pěstounská péče má být o dítěti a jeho potřebách, ne o systému a jeho prioritách.“
(Annabel Goodyer, 2011)

Situace v oblasti pěstounské péče je již delší dobu velmi dynamická, jsou navrhovány a realizovány různé změny, které by měly být vedeny hlavní myšlenkou, a tou je opravdový prospěch, zájem a blaho dítěte. Přesto se mnozí odborníci z oblasti náhradní rodinné péče domnívají, že tomu tak vždy není.

Celá oblast je názorově rozpolcená, média problematiku pěstounské péče často podávají tendenčně či ji zkreslují. Neexistuje širší odborná diskuse, jsou opomíjeny zkušenosti pěstounských rodin. To nás spolu s faktem, že chyběly výzkumné podklady, vedlo k realizaci rozsáhlého výzkumného projektu v letech 2012 až 2013. Pracovali jsme s padesáti dospělými, kteří byli vychováni v dlouhodobé pěstounské péči. Základní metodou sběru dat byly hloubkové, důvěrné rozhovory s účastníky výzkumu. Hlavním cílem výzkumu bylo porozumět důkladně jejich osobní zkušenosti. Zajímalo nás, jak vypadaly kontakty s jejich biologickou rodinou, jak je prožívali a jaký dopad tyto kontakty měly na jejich další život. Zajímalo nás osobní význam biologické a pěstounské rodiny pro ně a to, kterou rodinu vnímají jako tu svou „pravou“, z jejichž hodnot vycházejí a kam se vrací. Dále jsme se ptali, jak reflektují svou nestandardní životní historii, jak se s ní vyrovnávali, co jim v tom pomáhalo a co naopak vyrovnání s minulostí ztěžovalo. V této části výzkumu šlo vlastně o retrospektivní záznam životní zkušenosti dítěte v pěstounské rodině. Také jsme podrobně mapovali současnou

situaci účastníků výzkumu, jak jsou spokojeni ve svých dospělých rolích (pracovní, partnerské a rodičovské) a jak je zvládají.

Výzkum vycházel z detailního studia naší i zahraniční literatury. Popis metodologie, výzkumného souboru a průběhu výzkumu, výzkumné poznatky i diskusi k nim jsme publikovali v knize „Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti“ (Sobotková, Očenášková, 2013). Na ni také odkazujeme zájemce o podrobnější informace a zdroje. Kniha získala roku 2014 čestné uznání rektora Univerzity Palackého v Olomouci za odbornou práci. Naše výsledky jsme srovnali se zahraničními zkušenostmi. To přineslo důležité zjištění, že mnoha úskalím v oblasti pěstounské péče bychom se u nás mohli vyhnout, pokud bychom si vzali poučení hlavně ze slabých stránek britského systému pěstounské péče. O těch se však u nás oficiálně příliš nehovoří, spíše jsou vyzdvihovány jeho přednosti. Myšlenkovým rámcem pro realizaci výzkumu i interpretaci jeho výsledků byl důraz na psychické potřeby dětí a kvalitu jejich života.

Vycházeli jsme z předpokladu, že zkušenosti osob, kterých se pěstounská péče bytostně týká, mohou být podnětem pro zlepšení praxe v oblasti pěstounské péče tak, aby byla skutečně v zájmu dítěte. Ani v zahraničí nenajdeme mnoho obdobně zaměřených výzkumů. O dětech v pěstounské péči a o dospělých z pěstounské péče se píše dost, ale minimum výzkumů je realizováno přímo s nimi. Když pročítáme dostupnou zahraniční literaturu, objevíme dvě základní linie či témata.

Za prvé o kontaktu dětí s jejich biologickou rodinou a za druhé o stabilitě, resp. nestabilitě umístění dětí v pěstounské péči. Tyto dvě linie jsme sledovali i v našem výzkumu a promítly se i do novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která začala platit v době dokončování výzkumu. Zde ukotvená povinnost osob pečujících udržovat,

rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména rodiči, je jistě pochopitelná a žádoucí, ale v praxi se začíná projevovat, že má sklon být prosazována bez ohledu na to, jak se rodiče vůči dítěti chovali, jak uspokojovali jeho psychické potřeby a zda a jak chránili a podporovali jeho zdravý vývoj. A v tom je kámen úrazu – důvody umístění dítěte do pěstounské péče nebývají banální. V přesvědčení o nenahraditelnosti biologické rodiny je patrný vliv angloamerické tradice přeceňování pokrevních vazeb. Ovšem už profesor Zdeněk Matějček psal o tom, že tzv. hlas krve je mýtus a dítě ve skutečnosti přijímá za rodiče ty, kdo se k němu rodičovsky chovají (Matějček a kol., 1999, s. 61). Záleží na láskyplné, spolehlivé a kontinuální péči, nikoli na tom, kdo dítě zplodil či porodil. Ve většině případů dětí vyrůstajících ve funkčních rodinách se samozřejmě tyto roviny propojují a vlastní funkční rodina je pro zdárný vývoj dítěte ideální. A právě (ale nejen) o funkčnosti rodiny a o míře pravděpodobnosti, že biologičtí rodiče zvládnou být spolehlivými rodiči, je nutno uvažovat při organizaci kontaktů dítěte v pěstounské péči s jeho rodiči, jakož i při promyšlení možného návratu dítěte do biologické rodiny.

Druhým tématem, jak již bylo řečeno, je stabilita a nestabilita umístění dětí. S biologickou rodinou dítěte a s přístupem k ní je toto téma těsně provázané. Jde o pěstounskou péči na přechodnou dobu, která se od roku 2013 velmi rozšířila. Kvůli získání co největšího počtu pěstounů byly a jsou organizovány náborové kampaně. Tato forma pěstounské péče je oficiálně propagována a podporována jako nový typ zaměstnání. Dosud se však odborníci plně neshodli, jaké je její vhodné využití a v jakých souvislostech je s dlouhodobou pěstounskou péčí, která naopak zaznamenává – ke škodě dětí – úpadek, resp. není dost dlouhodobých pěstounů.

K biologickým rodinám dětí umístěných v pěstounské péči

Změny v pojetí pěstounské péče u nás byly značně inspirovány britským modelem pěstounské péče, který je už i v odborné britské literatuře silně kritizován pro nestabilitu umístění dětí. Zahrá-

niční autoři rovněž revidují a upřesňují názor o prospěšnosti kontaktu dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou a upozorňují, že ne vždy je ku prospěchu dítěte. Pro ilustraci uvádíme čísla z časopisu *Clinical Child Psychology and Psychiatry*: ve Velké Británii má 90 % dětí v pěstounské péči kontakt s rodiči, ale jen pro 6 % je tento kontakt nezátěžující a neproblematický (Neil, Beek, Schofield, 2003). Jsou všem odpovědným činitelům a pracovníkům tyto a další závažné skutečnosti známy? Nelze předejít opakování chyb, které již přiznávají a popisují sami Britové? A byly dostatečně respektovány historické, legislativní a další odlišnosti britské a české praxe pěstounské péče? Vždyť ve Velké Británii se již delší dobu snaží o rozšíření a fungování dlouhodobé alternativy pěstounské péče v zájmu trvalého umístění dětí (tzv. permanent placement), zatímco u nás se v předchozích letech hledaly krátkodobé alternativy. Ty měly doplnit dlouhodobou pěstounskou péči, která má u nás dobrou tradici i výsledky. Osvědčila se jako ideální řešení pro děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině a z různých důvodů se nedostanou do adopce. Vychází maximálně vstříc základním psychickým potřebám dítěte – je zde uspokojena potřeba citové jistoty, stability prostředí a společné perspektivy s rodinou.

To, co podle mého názoru chybí, je vývojově psychologický přístup k problematice umísťování dětí v systému náhradní rodinné péče. A paradoxně by chybět nemuselo, protože máme k dispozici dílo Zdeňka Matějčka a jeho spolupracovníků, které není v podstatných bodech překonané, a stále z něj můžeme vycházet. Nejde totiž jen o to, aby dítě bylo umístěno do rodiny, ale zásadní je také umožnit dětem, aby vyrostly v emočně a sociálně stabilní dospělě, partnery a rodiče. V tomto ohledu je současný přístup u nás krátkozraký – při umísťování dětí do přechodné pěstounské péče sice klesá počet dětí v ústavních zařízeních pro děti do tří let, ale na druhou stranu jsou problémy s umístěním dětí po skončení pěstounské péče na přechodnou dobu. Jak si povede dnes umístěné dítě, které zažilo několik změn prostředí, za deset, dvacet či třicet let? Berou se v úvahu rizikové a protektivní faktory ve vývoji? Mají všichni odborníci dost informací o vulnerabilitě a resilienci dítěte?

Naše výzkumná zjištění týkající se biologické rodiny ukazují, že 52 % účastníků výzkumu vnímá své biologické rodiče negativně a postoje k nim jsou pro ně psychicky zatěžující. Mají s nimi spojené negativní emoce jako strach, odpor, opovržení. Velmi často také vypovídali o úzkosti, emočním zmatku a pocitu naprostého odcizení. Je pravda, že od doby, kdy tito respondenti byli dětmi, se změnila situace v pěstounské péči a také okolnosti kontaktu – tehdy se ještě například neprováděl asistovaný kontakt. Ale nezměnila se kvalita biologických rodin, ze kterých děti umísťované do pěstounské péče pocházejí (viz dále). Vyrovnanější postoje k rodičům mělo 48 % respondentů. Nelze je ovšem interpretovat jako dobré či pozitivní. Tato skupina se dá ještě rozdělit na dvě části: pro 26 % respondentů biologičtí rodiče nemají (doslova) „žádný význam“ a 22 % respondentů vyjádřilo rodičům vděk za to, že žijí, a za to, že se o ně rodina nezajímala a dala jim tak šanci dostat se do nové a fungující pěstounské rodiny. Někteří respondenti vyslovili určité pochopení rodičů, že by asi výchovu nezvládli – „neměli na to“. Alarmující je výsledek, že účastníci výzkumu, kteří v době pěstounské péče měli kontakt s rodiči (těch je 50 %), k nim mají znatelně horší postoje a pociťují víc negativních emocí než ti, kteří vlastní rodiče nezažili (podrobně doloženo v knize Sobotková, Očenášková, 2013). Naše zjištění, že kontakty s rodiči, kteří dlouhodobě nemají o dítě zájem, žijí neuspořádaným způsobem života a nejsou ochotni učinit konkrétní kroky k nápravě, mají téměř výhradně negativní dopad na psychiku dítěte, jsou v souladu s novějšími zahraničními výzkumy.

Velkou roli hrají i špatné vzpomínky na rodinu (špatné zacházení ze strany rodičů, opilost rodičů, prožitá traumata jako násilí mezi rodiči, bití, týrání a zavírání dětí, hlad, pobyt na ulici aj.). Pěkné vzpomínky se objevily zcela ojediněle – na babičku, sourozence, dědu, jen jedenkrát na otce, a na matku vůbec. Ti respondenti, kteří kontakt s rodiči v době trvání pěstounské péče neměli, zastávali většinou názor, že to tak bylo lepší, protože by je to stresovalo. Při představě kontaktu prožívali obavy a úzkost a někteří kontakt přímo odmítli. V těchto souvislostech je paradoxní, že každé dítě umístěné u nás v pěstounské péči je považováno za ohrožené už jen z toho důvodu, že je separováno

od biologické rodiny. Kvalita biologických rodin jako by se nebrala v potaz.

Realizované kontakty s rodiči byly u respondentů buď jednorázové (neúspěšné), nebo postupně ustaly. Často šlo o účelové kontakty z iniciativy rodičů v době krátce před zletilostí dítěte nebo později, když mladý dospělý ukončil přípravu na povolání a stal se výdělečně činným. Účastníci výzkumu vnímali kontakt s rodiči především jako stres. Pro bližší představu je možné ještě uvést, že 68 % respondentů zájem o kontakt s rodiči nikdy nemělo, a 12 % respondentů o něm přemýšlelo jen v době dospívání. Šlo o přechodný zájem při hledání odpovědi na otázky o vlastním původu, což je typické pro vývoj osobní identity v tomto období. Celkem 20 % respondentů uvažovalo o kontaktu s širší rodinou, kdyby byl možný. Většinou měli na mysli prarodiče, sestřence, bratrance, tety a strýce. Dvě osoby by chtěly někdy vidět rodiče, ale ne se s nimi dál stýkat.

Shrme-li základní informace o biologických rodinách osob v našem výzkumném souboru, které byly jako děti umístěny do pěstounských rodin, lze konstatovat, že prostředí biologických rodin bylo dysfunkční a zatížené sociální patologií. U 28 % respondentů byli rodiče závislí na návykových látkách a u 26 % respondentů bylo prokázáno fyzické týrání rodiči. Rodiče měli z hlediska výchovy dětí zcela nevyhovující životní styl, ve kterém setrvali a nebyli ochotni jej změnit, mj. také proto, že neměli opravdový zájem o dítě. Čistě sociálně-ekonomické důvody odnětí dítěte z rodiny se nevyskytly. Pokud byly přítomny, bylo to vždy v kombinaci se závislostmi, nezájmem o dítě, trestnou činností atd. Naše zjištění nejsou v souladu s propagovaným názorem, že biologická rodina je v životě dítěte umístěného v pěstounské péči nezastupitelná. Podobně jako autoři novějších zahraničních studií (Goodyer, 2011; Leathers, 2003; Macaskill, 2002; Neil, Howe, 2004; Taplin, 2005 aj.) se domníváme, že pokud biologická rodina své funkce neplní a vážně ohrožuje zdravý vývoj dítěte, je plně zastupitelná funkční a láskyplnou rodinou náhradní, v níž dítě najde trvalý domov.

Potřebu dítěte znát svůj původ a mít informace o biologické rodině nelze zaměňovat s potřebou

kontaktu s rodiči. Obdobně právo dítěte na kontakt nelze zaměňovat s povinností kontaktu. Děti potřebují v souladu s Matějčkovým principem „pravdy ve výchově“ znát svou historii a vědět, proč nevyrůstají ve vlastní rodině. Ale kontakty s biologickými rodiči nejsou vždy nutné nebo dobré „samy o sobě“ (Neil, Howe, 2004). Vždy musí být zřejmý a explicitně formulovaný přínos kontaktu pro konkrétní dítě: proč, s jakým záměrem je kontakt realizován. Do praxe z toho lze vyvodit obecné doporučení: zvažovat vhodnost kontaktu u každého dítěte velmi obezřetně. Není správné zvyšovat zbytečně psychickou zranitelnost dětí tím, že trend či legislativní nařízení pouze mechanicky aplikujeme. Při zvažování vhodnosti a formy kontaktů dítěte v pěstounské péči s rodiči je potřeba brát ohled na předchozí fungování rodiny, na kvalitu vztahu mezi rodiči a dítětem, na vzpomínky a zážitky dítěte, jeho názor a přání a rovněž – a to je velmi důležité – na pravděpodobnost návratu dítěte do rodiny. Malé dítě by mělo být uchráněno konfliktu dvojí loajality, protože situaci „mezi dvěma rodinami“ nemůže ještě zvládat (Barber, Delfabbro, 2004; Leathers, 2003). A v každém případě by dítě mělo své situaci rozumět. Je tedy potřeba myslet na to, kdo, jak a kdy (co nejdříve, průběžně) bude dítěti úměrně jeho věku a rozumovým schopnostem situaci vysvětlovat a bude jeho „průvodcem“.

K pěstounské péči na přechodnou dobu

Na začátek vybírám několik podnětů z odborné literatury. Za prvé teze Zdeňka Matějčka o stálosti prostředí:

„Staronová psychologická moudrost totiž praví, že má-li dítě vyrůstat v osobnost zdravou a zdatnou (což by si zajisté měli přát jak jeho rodiče, tak celá společnost), má vyrůstat v prostředí citově vřelém (vstřícném, přijímajícím) a stálém!“ (Matějček, 2004b, s. 176).

„Společným problémem všech krátkodobých (dočasných) forem náhradní péče je, že dětem nemůže být uspokojena jedna ze základních psychických

potřeb, tj. potřeba otevřené budoucnosti.“ (Matějček, 2004a, s. 7).

A za druhé cituji z díla Iana Sinclaira, kritika britského modelu pěstounské péče kvůli krátkodobosti umístění dětí, četným přesunům, častým stresujícím kontaktům s biologickými rodiči a také mnohdy problematickým návratům dětí do rodin:

„Problémem v současnosti je, že hodně dětí se nemůže ani bezpečně vrátit domů, ani získat jinou trvalou rodinu.“ (Sinclair, 2005, s. 34).

Cílem úředních postupů je u nás v současné době sjednocení (reintegrace) biologické rodiny, případně osvojení dítěte, nikoli dlouhodobá pěstounská péče. Zapomíná se na to, že mnoho dětí není právně volných či se do osvojení nedostane z jiných důvodů. Dlouhodobá pěstounská je opomíjena (nejen finančně) a pěstouni jsou napadáni za vlastnický postoj k dětem. Tento přístup ale není nový, objevuje se už krátce po roce 2000 (např. Vrtbovská, 2005). Propagace pěstounské péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) jako zaměstnání s sebou nese řadu problémů – od výběru pěstounů, přes jejich mnohdy nevhodnou motivaci (nezaměstnanost či nespokojenost v zaměstnání), nedostatečnou přípravu až po otázku jejich citového vkladu a riziko vyhoření. Za povšimnutí stojí, že v médiích komentujících předávání dítěte z PPPD dále jsou litováni pěstouni, ale nikdo nemyslí na to, co prožívá dítě. Zabývání se potřebami dospělých, nikoli dětí, je ostatně pro dění v pěstounské péči dost příznačné.

Jaké alternativy má dítě po skončení PPPD? Jak již bylo řečeno, jednou z možností je návrat dítěte do vlastní rodiny. Podle MPSV je tomu tak v přepočtu asi u 19 % dětí (Roční výkaz MPSV, 2016). Samozřejmým předpokladem by měla být sanace rodiny, která však není vždy možná a účinná. Sanovat lze rodinu, která prožívá dočasnou krizi, chce se z ní opravdu dostat a má zájem spolupracovat. Zjednodušeně řečeno, nelze sanovat rodinu, která není ochotna spolupracovat, kde je snaha minimální či vrtkavá a nezájem o dítě zjevný. Sanace by rovněž měla mít jasné lhůty a sankce za jejich nedodržení. Jinak se děje to, co je obvyklé – rodičům se opakovaně dává šance, aby projeвили svou

dobrou vůli a snahu být dobrými rodiči, a dítě během tohoto času šanci na dětství ve funkční a milující rodině postupně ztrácí. Nejdůležitější je ovšem prevence selhávání biologických rodin, a v tomto ohledu panuje všeobecná shoda. Je však potřeba připustit, že některé rodiny či někteří rodiče nejsou i přes veškerou nabízenou pomoc ochotni spolupracovat (ať už v rámci prevence či sanace). Ohrožení zdravého vývoje dítěte pramení především z dysfunkce vlastní rodiny. Zjištění našeho předchozího výzkumu ukazují, že rodiče dětí navrhovaných do náhradní rodinné péče často nemají o dítě opravdový zájem: u 82,4 % matek (výzkumný vzorek čítal 136 dětí) byl trvalý nezáměr o dítě konstatován přímo ve spise (bližší informace viz Sobotková, 2010). Opravdový zájem rodičů o dítě lze vyhodnocovat podle konkrétních kroků, které rodiče činí k nápravě svého způsobu života (nejen podle slibů), a podle jejich snahy uspokojovat nepřetržitě a odpovědně všechny potřeby dítěte.

Britské studie uvádějí, že 34 až 61 % dětí se po návratu do biologické rodiny znovu vrací do systému péče (Sinclair, 2005) a že „*Děti, které se vrátily domů, byly statisticky významně častěji znovu zneužívány, týrány, zanedbávány a vedly si hůř i v jiných ohledech*“ (Sinclair et al., 2005, s. 238). Sekce pro náhradní rodinnou péči při Českomoravské psychologické společnosti na jednom ze svých jednání v roce 2017 konstatovala, že děti se u nás po návratu z biologické rodiny dostávají do ústavní péče v ještě horším stavu než při prvním odebrání. Podle organizací, které provádějí sanaci rodin, má sanace před odebráním dítěte 60 % šanci na úspěch, kdežto pravděpodobnost sanace rodiny po odebrání dítěte je minimální. Je to logické – zlepšit vztah rodičů k dítěti, jejich péči nebo rodičovské kompetence po odebrání dítěte už nelze.

Druhou oficiální alternativou po uplynutí lhůty pro PPPD je předání dítěte do osvojení. Kam však půjdou děti (a není jich málo), které se do vlastní rodiny vrátit nemohou? Dlouhodobá pěstounská péče není podporována a nemožnost osvojení ani návratu dítěte do rodiny může mít neblahé následky – přesuny dětí z jednoho prostředí

do druhého. Ačkoli v médiích je tato varianta označována jako nepravděpodobná, z praxe víme, že některé děti nemají po PPPD kam jít, že jsou po jednom roce umístěny do zařízení a PPPD je později opakovaná, nebo jdou do jiné náhradní rodiny či se dokonce vracejí do nesanované biologické rodiny „na zkoušku“. Jakákoli změna prostředí škodí při formování osobní identity dítěte. Zahraniční literatura se k tomu vyjadřuje již otevřeně: „*Nestabilita umístění či přesuny dětí mezi pěstounskými rodinami jsou více než dvacet let znepokojujícím rysem téměř všech západních systémů PP*“ (Barber, Delfabbro, 2004, s. 93). Ani záměr osvojit co nejvíc nejmenších dětí se ve Velké Británii nedaří. Z důvodu finanční motivace žadatelů jsou i malé děti umísťovány do pěstounské péče a většinou vystřídají více rodin (Goodyer, 2011; Sinclair, 2005).

Zřetelná jsou rizika také u rané pěstounské péče. Novorozenci bez vlastního rodinného zázemí jsou do PPPD předáváni z porodnic bez řádné diagnostiky, což znemožňuje včasné zachycení zdravotních problémů a rizik u dětí. Případná odborná intervence se oddaluje. Pěstounská péče na přechodnou dobu nemůže z mnoha důvodů paušálně nahrazovat pobyt zdravotně ohroženého dítěte v dětském centru. Ten ve skutečnosti není „pobytem“, ale dobou intenzivní odborné činnosti, hlavně diagnostiky zdravotního stavu dítěte a jeho vývojové úrovně, jakož i posouzení vhodnosti následných opatření. Nezastávám se institucionální výchovy jako takové – pro dítě je vždy nejlepší funkční rodina. Je však potřeba vědět a uznat, že dnešní dětská centra jsou nenahraditelná a stále potřebná proto, že zajišťují včasnou odbornou a komplexní diagnostiku nejmenších zdravotně ohrožených a znevýhodněných dětí, dětí se specifickými potřebami atd. Pokud by navíc došlo k zamýšlenému přesunu dětských center (i školských dětských domovů) do gesce MPSV, dá se očekávat propad kvality a odbornosti poskytovaných služeb.

U dětí batolecího a předškolního věku vystupuje do popředí potřeba citového přilnutí, a to zvláště tehdy, jsou-li citově deprivované. Pokud dítě citově přilnulo k přechodným pěstounům, čemuž by se

bránit z morálních důvodů nemělo, ztráta tohoto vztahu vede k potenciálnímu narušení citového a sociálního vývoje. Některé doprovázející organizace ale vedou pěstouny na přechodnou dobu k tomu, aby k sobě děti nepoutali. Odstrašujícím příkladem je výrok pěstounky, který zaznamenala psychologka na návštěvě v rodině. Dvouletá holčička se chtěla pomazlit, ale byla pěstounkou odbyta takto: „*Pusinku ne, tu si nech až pro svou maminku*“.

Zastánci terapie attachmentu varují před poškozením mozku dítěte v ústavním prostředí a před nemožností citového přilnutí dítěte ke vztahné osobě, ale ignorují riziko sekundárního traumatu z odloučení dítěte od osoby, ke které přilnulo (viz Bowlby, 2010, 2012, 2013). Zkušenosti z praxe, ale i z odborné literatury přesvědčivě ukazují, že děti potřebují do rodiny patřit trvale. Klíčové je tedy přinálezení a společná perspektiva s rodinou. Zkušenosti ze slovenských profesionálních rodin s tím, jak děti vyžadují po náhradních matkách tzv. slib stálé lásky (Škoviera, 2013; Šmajdová Búšová, Kučera, 2015), nebo zjištění zahraničních autorů ve smyslu „*Děti mají silnou potřebu patřit do nových rodin*“ (O'Neill, 2004, s. 216) bychom neměli brát na lehkou váhu. Také je známo, že velmi ohroženou skupinou jsou dospívající děti bez jistoty, kam vlastně patří. Uvědomují si, že jsou především objektem sociálních služeb, což je frustruje a podřívá jejich sebevědomí.

Pro naprostou většinu (92 %) účastníků našeho výzkumu spočíval osobní význam dlouhodobé pěstounské péče v tom, že jim dala stálé zázemí, jistotu, bezpečí a možnost vracet se. To je přesně to, co pěstounská péče na přechodnou dobu dát nemůže. Děti potřebují a chtějí žít normální rodinný život. Proto je přilnutí neboli přinálezení (angl. belonging) rozhodující při jakémkoli opatření týkající se dalšího osudu dítěte. Jedna respondentka v této souvislosti výstižně uvedla: „*Záleží, odkud a z jakých poměrů děti přicházejí... Rozhodně ale potřebují, aby měly pocit, že jsou v rodině, že je má někdo rád, a že jsou tam napořád. Aby měly takový ten pocit jistoty, že je to jejich rodina, i když to nejsou jejich biologičtí rodiče*.“

Závěrem apeluji na fakt, že nedomyšlená či mechanická opatření v oblasti pěstounské péče se mohou až příliš snadno stát základem bludného kruhu, z něhož se dítěti obtížně vystupuje. Každý přesun z jednoho prostředí do druhého s velkou pravděpodobností povede ke zhoršení psychického stavu dítěte a jeho chování. Každý přesun představuje pro dítě změny a ztráty. Každý přesun znamená menší naději na trvalé umístění a citové zakotvení. Každý přesun může snižovat sebevědomí a zhoršovat školní výkon. Každý přesun prohloubí ztrátu představy domova a ztrátu důvěry ve vztazích. Střídání prostředí a rodin je propojeno se strachem a nejistotou. Slovy jedné z účastnic výzkumu: „*Čtyři roky mi trvalo, než jsem si zvykla, než jsem začala věřit. Já jsem měla strach z toho, že mě vrátí...*“

Lze tedy shrnout, že přesuny dítě prožívá jako nadměrnou psychickou zátěž a stres a že násobí jeho psychickou nestabilitu. V této souvislosti je bohužel málo známý fakt, že opakované střídání pečujících osob je v Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch DSM-5 už řazeno k příčinám traumatických poruch, resp. k traumátům způsobujícím různé psychické poruchy (např. reaktivní poruchu přichylnosti). Proto bychom se měli všemožně snažit, aby k přesunům dítěte zbytečně nedocházelo. Pěstounská péče na přechodnou dobu je nepochybně jednou z alternativ, které v našem systému náhradní rodinné péče dosud chyběly. Je však potřeba vnímat její možnosti realisticky, navrhnout ji a aplikovat s velkou opatrností a maximálně citlivým, individuálním přístupem. Oproti původním předpokladům úředních míst je vhodná pro poměrně úzkou cílovou skupinu dětí. Své specifické využití může mít u relativně zdravých dětí do půl roku (vzhledem k tomu, že v sedmém měsíci již dítě navazuje specifický vztah k mateřské osobě, který by neměl být zpřetrhán), dále u dětí, jejichž rodina prodělává pouze dočasnou krizi, případně jako opravdu co nejkratší pobyt pro dítě před trvalým umístěním či pro dospívající děti, které se ocitnou mimo rodinu krátce před zletlostí. Každopádně to, co je potřeba a v čem se nemůžeme mýlit, je současná podpora dlouhodobé pěstounské péče.

Použité zdroje:

- Barber, J. G., Delfabbro, P. H. (2004). Children in foster care. New York: Routledge.
- Bowlby, J. (2010). Vazba. Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2012). Odloučení. Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2013). Ztráta. Praha: Portál.
- Goodyer, A. (2011). Child-centred foster care. A rights-based model for practice. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Leathers, S. J. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. *Family Relations*, 53, 53-63.
- Macaskill, C. (2002). Safe contact? Children in permanent placement and contact with their birth relatives. Dorset: Russell House Publishing.
- Matějček, Z. (2004a). Příprava koncepce péče o děti bez vlastního rodinného zázemí. (Nepublikovaný rukopis).
- Matějček, Z. (2004b). Psychologické eseje (z konce kariéry). Praha: Karolinum.
- Matějček, Z. a kol. (1999). Náhradní rodinná péče. Praha: Portál.
- Neil, E., Beek, M., Schofield, G. (2003). Thinking about and managing contact in permanent placements: the differences and similarities between adoptive parents and foster carers. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8(3), 401-418.
- Neil, E., Howe, D. (Eds.). (2004). Contact in adoption and permanent foster care. Research, theory and practice. London: British Association for Adoption and Fostering.
- O'Neill, C. (2004). „I remember the first time I went into foster care – it's a long story...“: Chi-

ldren, permanent parents, and other supportive adults talk about the experience of moving from one family to another. *Journal of Family Studies*, 10(2), 205-219.

Roční výkaz MPSV o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2016. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7260>.

Sinclair, I. (2005). *Fostering now: Messages from research*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Sinclair, I., Baker, C., Wilson, K., Gibbs, I. (2005). *Foster children: Where they go and how they get on*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Sobotková, I. (2010). Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče. *E-psychologie [online]*, 4(1), 51-57. Dostupné z <http://e-psychologie.eu/clanek/83>.

Sobotková, I., Očenášková V. (2013). Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého.

Škoviera, A. (2013). Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou. In D. Heller, J. Kotrlová, & I. Sobotková (Eds.), *XXX. Psychologické dny 2012: Prostor v nás a mezi námi – respekt, vzájemnost, sdílení* (82-88). Olomouc: Univerzita Palackého a ČMPS.

Šmajdová Búšová, K., Kučera, M. (2015). *Profesionální rodičovství*. Praha: Karolinum.

Taplin, S. (2005). Is all contact between children in care and their birth parents „good“ contact? Ashfield: Centre for Parenting & Research.

Vrtbovská, P. (2005). *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: Institut náhradní rodinné péče Natama.

doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.,
Katedra psychologie FF UP v Olomouci

VÝCHOVNÉ PROBLÉMY DĚTÍ A MLÁDEŽE

Je starou zkušeností, že si obyčejně ani neuvědomujeme, kdy jsme začali dítě vychovávat. Právě v těch prvních a často nejdůležitějších fázích vývoje dítěte nám často unikne, jak významně jeho život ovlivňujeme. Zasahujeme do něj, i když se o dítě nestaráme, nevěnujeme mu právě žádnou pozornost a necháváme je v „klidu“.

Rodiny s přijatými dětmi řeší často mnoho problémů, které mohou mít kořeny právě v období raného dětství, o němž víme, že dítě bylo zanedbávané a péče rodičů nedostačující. Problémové chování dětí a mládeže může být výsledkem narušených sociálních vztahů nebo výchovného procesu. Často i přes závažné problémy v rodině uplyne delší období, než je dítě pro nezám, zanedbávání, týrání a další zátěžové faktory jako je násilí, promiskuita i kriminální jednání, z rodiny odebráno.

Poruchy chování se mohou u dětí vyskytovat už od nejútlejšího věku. Zatímco u předškoláků se jedná o pouhé „zlobení“, s postupem času roste počet poruch chování, jejich závažnost i druhy. K projevům poruch chování patří první kázeňské přestupky ve školním prostředí, agresivita, poškozování, napadání spolužáků, drobné krádeže a záškoláctví. Z pohledu běžných norem chování o problémech mluvíme tehdy, pokud přetrvávají delší dobu a zvyšuje se jejich intenzita. Rodiče nejčastěji zmiňují dětskou neposlušnost, vzdorovitost, úzkost, afektové chování a lhaní. K závažnějšímu disociálnímu chování patří záškoláctví, nikotinizmus, alkoholismus, toxikomanie, rizikové sexuální chování, agrese a šikana. Stále častěji se však objevuje i počítačová závislost, gamblerství, šikana včetně elektronické formy – tj. prostřednictvím textových zpráv a mailů, vyhrožování, vandalství, žhářství, znásilnění a prostituce. K řešení takto závažných problémů, které mohou přerůst i do majetkové a násilné trestné činnosti, je nezbytná intenzivní spolupráce odborníků s nezletilým a rodinou. Už při prvních signálech

výchovných problémů by je měli rodiče preventivně kontaktovat a netolerovat dítěti překračování norem. Pokud se o pomoc obrací v době, kdy je např. trestná činnost jejich dítěte opravdu rozsáhlá, nebo v případě, kdy dítě na prahu dospělosti obrací svoji agresi proti svým rodičům, bývá často již na nápravu pozdě.

Za nejdůležitější považují odborníci prevenci psychopatologických jevů a poruch chování, zejména zdravou výchovu v rodině – rovnováhu mezi láskou a pevnými pravidly. Důležitá je spolupráce se školou, učiteli, vychovateli, vedoucími kroužků, trenéry apod. Zajištění optimálních podmínek materiálních, včetně naplnění volného času aktivitami a rozvojem přirozeného nadání dítěte.

K řešení výchovných problémů přispěje včasná diagnostika v oborech školském, zdravotním i sociálním. Za problémy s dětmi se není třeba stydět, ale raději se obrátit na zkušené pracovníky v daném systému. Na školách působí výchovní poradci, školní psychologové, preventisté. Problémy je možno konzultovat i v pedagogicko-psychologických poradnách, krizových centrech, střediscích výchovné péče, ale i prostřednictvím sociálních pracovníků a kurátorů mládeže. K účinnému řešení problémů dětí a mládeže je důležité vyloučení psychických a psychiatrických poruch, které často souvisejí s dědičností, nebo jako následky užívání toxických látek v těhotenství matky dítěte, následky drobných mozkových postižení, či odchylky ve vývoji a zrání mozkových buněk. Je známo, že nedostatek smyslových a citových podnětů v době nejprudšího duševního vývoje v době kojenecké a batolecí, může způsobit zvláštní ochuzení osobnosti a být i vážným nebezpečím pro celý život. Toto rané strádání se nazývá psychická deprivace, která na vývoj a chování dítěte může mít zcela zásadní vliv. S těmito problémy je vhodné se obracet na psychology se zkušenostmi v náhradní rodinné péči, kteří dovedou posoudit, zda bude potřebné vyhledat i pomoc psychiatrickou.

Kam se obrátit o pomoc:

- Pedagogicko-psychologická poradna – Zaměřuje se zejména na poruchy vázané na školní prostředí (specifické poruchy učení, poruchy koncentrace, poruchy intelektu), šikanu dítěte a poruchy chování spjaté se školou.
- Psychologická poradna
- Poradenství psychologa se zaměřením na náhradní rodinnou péči
- Výchovné poradenství ve školách – ve školách působí psychologicky vzdělaní výchovní poradci, jejichž úkolem je zachytit problém a podle povahy a závažnosti jej buď vyřeší sami, nebo dítě posílají k dalším specialistům.
- Speciální pedagogická centra (etopedická specializace) – poruchy chování se řeší se speciálním pedagogem, který se zabývá jeho nápravou.
- Diagnostický ústav a výchovná centra

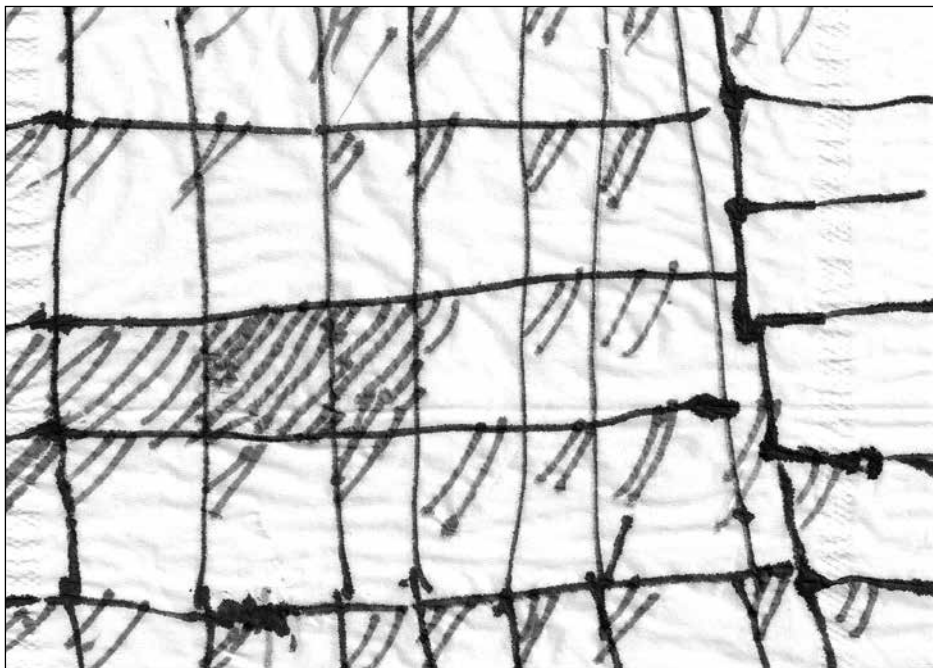
První pomoc pro rodiny

Při zjištění známek, signálů poruch chování poskytují pomoc:

- Linka bezpečí
- Rodičovská linka
- Střediska výchovné péče
- Specializovaná pedagogická centra
- Zdravotnická centra první pomoci
- Policie ČR

Výchovné problémy dětí jsou závažným tématem. V jejich efektivním odstraňování je velmi důležitá spolupráce uváděných institucí a odborných pracovišť i v meziresortním rozsahu.

Sylvia Dvořáčková,
vedoucí poradny SPR Brno

Práce s pěstounskými rodinami

Pěstounství je ušlechtilá věc. A, marná sláva, pěstounským rodinám nelze upřít odvalu! Naopak. Přijímají dítě, které není nepopsaný list. Podepsaná je genetika, vrozené vlastnosti po biologických rodičích, dispozice, nadání, temperament, volní složka, způsob reagování a celá řada vlastností, to všechno se hlásí o slovo v průběhu vývoje. A také podmínky nitroděložního vývoje. Jaké bylo těhotenství? Jak se matka těšila či trápila? Jakou měla životosprávu, vitamíny nebo drogy? Jaký byl porod a co bylo potom? Čemu bylo dítě vystaveno v raném vývoji, v tzv. vpečetovací periodě (výzkumy ze světa zvířat, kdy káčátko, kterému se po vylíhnutí exploruje krabice tahaná na provázku, ji následuje, jako matku. Kdy jehně, izolované od matky a dalších jehňat, v budoucnu postrádá důležitou vlastnost svého druhu – stádnost. Kdy štěně izolované v laboratorních podmínkách po delší dobu, si pak už není schopno vytvořit věrnost pánu). A další zkušenosti, které stihlo nasbírat a které jistě nebyly příznivé, jinak by nebylo nutné umístění do náhradní rodinné péče.

Ve většině případů přijímají dítě deprivované, zraněné, nejisté a potřebné. Potřebné opory a záchranného pásu. Co si myslí či bude myslet o své biologické matce a otci? Vytěsni je ze svého života, nebo si je bude idealizovat? Jak přijímá pěstouny? S nedůvěrou, či s nadějí? A co pěstounská rodina? Jistě to myslí dobře a prošla psychologickými testy a školeními. Ale co pevnost páru? Co stabilita osamělé pěstounky? Co vlastní děti? Co okolí?

Ale ono se to děje a odehrává a funguje to. A že jsou problémy? Jaký by to byl život bez problémů. Ví se, že 60% dětí v pěstounské péči má specifické potřeby, což znamená, že mohou či budou mít výchovné problémy. Ty mohou být lehké, typu vzdorovitost, neposlušnost, lhaní, či středně těžké – to už je záškoláctví, krádeže, útěky, agrese, šikana a možná taky těžké – trestná činnost, majetková, násilná. Mýtus dosti zakořeněný je, že pěstouni jsou povinni dítě dobře vychovat. A pokud se

to nedaří, že je to špatně. Ne, pěstouni nejsou zodpovědní za výsledek, který je součtem celé řady proměnných. Jejich úkolem je poskytnout dítěti zázemí. Pokud možno, porozumět mu. Dát mu zažít akceptaci, jsi takový, jaký jsi a máme tě rádi. Pokusme se z toho něco udělat. A tady je místo i pro odborníky, kteří by měli být rodině k dispozici. Jsou rodiny, které o to nestojí. Vnímají to jako zasahování a narušování. Budiž. Do jisté míry. Jsou rodiny, které naopak cítí potřebu spolupráce. K těm přicházíme a nabízíme diagnostiku a terapii. Pro dítě, či pro pěstouny, nejčastěji obojí.

Ale marná sláva, také někdy nevíme. Je podstatný rozdíl mezi pěstouny příbuzenskými, krátkodobými a klasickými, s tím se musí počítat. A někdy jsme blokováni neprofesionálním soucitem, zaplatpánbůh za něj. Ale snažíme se. Tak jako vy. Snažíme se. To by bylo, aby z toho nepovstalo něco dobrého.

PhDr. Marie Pechová,
psycholog

Zamyšlení nad „zlobením“ dětí v náhradní rodinné péči

Vychovali jsme dvě (tři, čtyři...) vlastní děti, a dělají nám jen radost. Ale s Pepíkem si nevíme rady. Říkáme mu to stále dokola, a jakoby nás neslyšel...

Vyzkoušeli jsme už všechno, ale na tu naši Mařenku neplatí nic. Už nevíme, co dělat...

Vysvětlovali jsme tomu našemu klukovi mnohokrát, že takto se chovat nesmí. Vždy nám slíbil, že se to už nebude opakovat. Ale udělal to zase...

Jak je to možné, copak nás nemůže aspoň jednou poslechnout? Myslíme to s ním přece dobře!

Tyto a podobné stesky zná důvěrně každý, kdo má co do činění s dětmi, a zvláště s těmi pěstounskými. S těmi, kterým náhradní rodiče nabídli péči a lásku, přijali je za své, chtěli jim vynahradit vše, o co je připravila neláska a nepéče vlastní, biologické rodiny.

Všichni žadatelé o náhradní rodinnou péči prošli náročnou přípravou, kde se leccos o strádajících dětech dozvěděli, a přece se, když se jim s výchovou ani při nejlepší vůli nedaří, naléhavě a nešťastně ptají: jak je to možné?, kde jsme udělali nebo děláme chybu?

Inu, možná že nikde. Jen v tom, že podcenili, že ty jejich přijaté děti jsou jiné; řečeno s nadsázkou, nejsou z tohoto světa. Jsou zkrátka z planety, která se od té naší velice liší. Především tím, že děti z této planety nejsou to nejcennější, co tamní rodiče mají. Že se často narodily náhodou, neplánovaně, nechťně, a že maminka s tatínkem vlastní rodiči ani nejsou, jsou pouze zploditelé, kteří sami nedokážou (nebo nechťejí), maminkou a tatínkem být. Většinou proto, že nedospěli, že jim samým se v dětství nedostalo všeho, co potřebovali, a proto nedokáží dávat. Bývají to děti, které například vyrůstaly v ústavěch; v materiálním dostatku, nebo i nadbytku, ale bez lásky (jakkoli, v lepším případě, měly kolem sebe hodně tety a třeba i nějakého strejdu ředitele). Ale bylo jich mnoho, a střídali

se, nebyli pro své svěřence vždy, když to potřebovali, neřešili s nimi, co bude, až dospějí. V horším případě děti byly bity, hladověly, žily ve špíně, uprostřed konfliktů, byly svědky krutého chování opilých či zdrogovaných rodičů k sobě navzájem. A to nemluvíme o sexuálním či jiném zneužívání. Děti na této divné planetě nikdy nezakusily pocit důvěry v předvídatelném světě. A bez důvěry se žije těžko... Jak mohou věřit, že v nové rodině je mají rádi, resp. že je budou mít rádi, i když nedělají radost, i když se dobře neučí, i když „zlobí“. Chtějí se o tom přesvědčit... a dělají to způsobem, nad kterým mnohdy „zůstává rozum stát“ (vztekaají se, sebeпоškozuji, perou se, kradou... – vždyť novému, cizímu prostředí nerozumí, a jak jinak se bránit?). „Testují“ náhradní rodiče a ti, protože jsou, poctivě řečeno, také jen lidé, ztrácejí trpělivost.

A tu je třeba především připomenout, že péče o problematické dítě je dlouhodobým procesem. Odborníci přirovnávají situaci dítěte, které bylo v minulosti zanedbáváno, a třeba i týráno, k situaci, kdy naše vlastní dítě bylo uneseno a žilo několik let v hrozných podmínkách. Úděsná představa! Po návratu se chová jako vystrašené, divoké zvířátko. A rodičům je jasné, že potřebuje týdnů a měsíců láskyplné péče a pozornosti, aby se se svým traumatem vypořádalo. I to naše dítě z jiné planety potřebuje totéž; potřebuje lásku a soucit. Protože za „zlobením“, nepřizpůsobivým chováním, je strach z opuštění, z neznámého prostředí, z ublížení. A pěstouni musí chápat, že dítě nedělá „schválnosti“, snaží se jen, v rámci svého nutně omezeného sociálního chápání (a často i omezeného rozumu) přežít. Ale trvá to tak dlouho!!! Dospělí, poučení pěstouni tuší, že ve skrytu duše si ten náš zlobivec opravdu přeje nám vyhovět, být „hodný“, jen to zoufale neumí (ale slibuje, a v tu chvíli to myslí smrtelně vážně). A je právě na pěstounech, aby ho to naučili! A to „krůček po krůčku“, nechťtí vše hned, nebo za týden (ale až za měsíce, i roky!). Ten váš kluk nebo holka

opravdu neví, „jak se co dělá“, musíme jim to odpustit a dodat důvěru, že to jednou půjde, že to spolu zvládneme. A když se nezadaří, nevadí, zkusíme to znovu (a znovu, a znovu). Samozřejmě, že je to náročné, ne vždy to zvládneme podle psychologických moudrých knih, ale proto jsme „šli do toho“... abychom to společně překonali, přefali ten začarovaný kruh; opuštěné dítě, ústavní péče, početí vlastního dítěte, jeho narození a opuštění, ústav... Naši pra a prapra rodiče říkali: dítě je stupínek do nebe. Ale to vaše „cizí“ dítě vás přenesne přes celé schodiště! ☺ Ale vraťme se na zem: Abychom redukovali dopad újm, kterou utrpělo dítě nezdravým prostředím (i předporodním a raně poporodním), nedostatečnou výživou, špatnou péčí atd., je dobré mít na paměti, co ve zkratce doporučují odborníci:

- zařadit, aby různé situace nevyvolávaly v dítěti strach
- uplatňovat rodičovskou autoritu srozumitelně a citlivě
- vytvářet prostředí stimulující smysly
- vštěpovat dítěti správné sociální dovednosti...

Především ale **budovat a upevňovat silné emoční pouto mezi vámi a vaším dítětem.**

Není to lehké a ani odborná příprava vás nepřipraví na vše (strom života je, jak známo, zelený). Máte proto plné právo vyžadovat pomoc. Přiznáte-li si poctivě, že zkrátka nevíte, neznamená to, že jste selhali. Úkolem doprovázejících organizací je doprovázet vás na cestě k dospělosti vašich dětí. Budou-li jednou žít svůj vlastní, běžný život, znamená to hodně (třebaže jejich život možná nebude tak dokonale úspěšný, jak bychom si přáli, a jak se nám to třeba podařilo u vlastních dětí). Víme ale také, že i vlastní děti mnohdy naše naděje zklamávají, i když měly podmínky v porovnání s opuštěnými a strádajícími dětmi nesrovnatelně lepší.

Dlužno říct, že svou jinakost přijaté děti nemají napsanou na čele. Tkví daleko hlouběji, v mozkové struktuře, která se vlivem strádání vyvíjela jinak (jen drobný příklad: naprostá většina dětí, které „inzerujeme“ v naší rubrice Hledáme vás, mámo, táto, má ve svých tlustých spisech uveden

opozdřený vývoj řeči. To opoždění je způsobeno skutečností, že mozek dítěte v době, kdy se ještě nemohlo ničemu naučit, je schopen rozlišovat zvuky lidské řeči od zvuků neřečových. Je prostě speciálně vybaven, aby lidskou řeč vnímal; děláme-li na ně „fuťfuťu ňuňuňu“, chováme-li se tedy tak, jako bychom s ním vedli dialog, je to zřejmě to podstatné a rozhodující pro další rozvoj řeči. Dítě nedává najevo, že nám rozumí, natož aby nám odpovídalo (což ani neočekáváme), ale jeho mozek přesto zaznamenává a přijímá naši řeč jako zcela specifickou a jen lidskou stimulaci. V určitých mozkových strukturách následkem toho přibývá nervových spojení. A navenek se to projeví až někdy v deseti či jedenácti měsících, až bude toto dítě slabičně žvatlat a pak někdy zhruba ve dvanácti měsících říkat první slova. Jestliže se dítěti nedostane dost řečových podnětů z jeho okolí v době, kdy ještě mluvit nedovede a kdy s námi svou řečí nekomunikuje, je nebezpečí, že se jeho vývoj řeči bude opožďovat.

Domnívám se, že porozumění tomu, proč přijaté děti trpí poruchami chování, je svým způsobem důležitější, než jak se tyto poruchy chování projevují (těch projevů je mnoho). Pochopení hloubky a závažnosti zranění, které si naše dítě k nám přineslo, nám dodá sílu, abychom je trpělivě a s láskou léčili (a teď nemám na mysli farmaka, i když ani těm se někdy nevyhne).

Konkrétní pomoc při řešení nepřizpůsobivého chování přijatého dítěte – tedy **co dělat**, nabízí odborníci – psychologové, psychiatři, obeznámení s problematikou náhradní rodinné péče.

Tak aspoň ve stručnosti o tom, **co nedělat a co zkusit, aby to fungovalo lépe**: U dětí se zvláštěními potřebami (tj. u těch z jiné planety) nebude mít úspěch, když se budeme vztekat a trestat (obecně platí, že lépe se chovají děti starostlivých a laskavých rodičů, než těch přísných). Nebude fungovat, když budeme kázat, poučovat, vyčítat, nebo všelijak uplácet, žadonit („slib mi, že už budeš hodný“), křičet, ponižovat. Jakýmkoli trestem docílíme, že dítě na chvíli poslechne (a my si ulevíme), ale nikdy nedosáhneme trvale kladných výsledků. Nelze doporučit ani izolování dítěte (tak oblíbené „jdi do svého pokoje a vrať se, až se

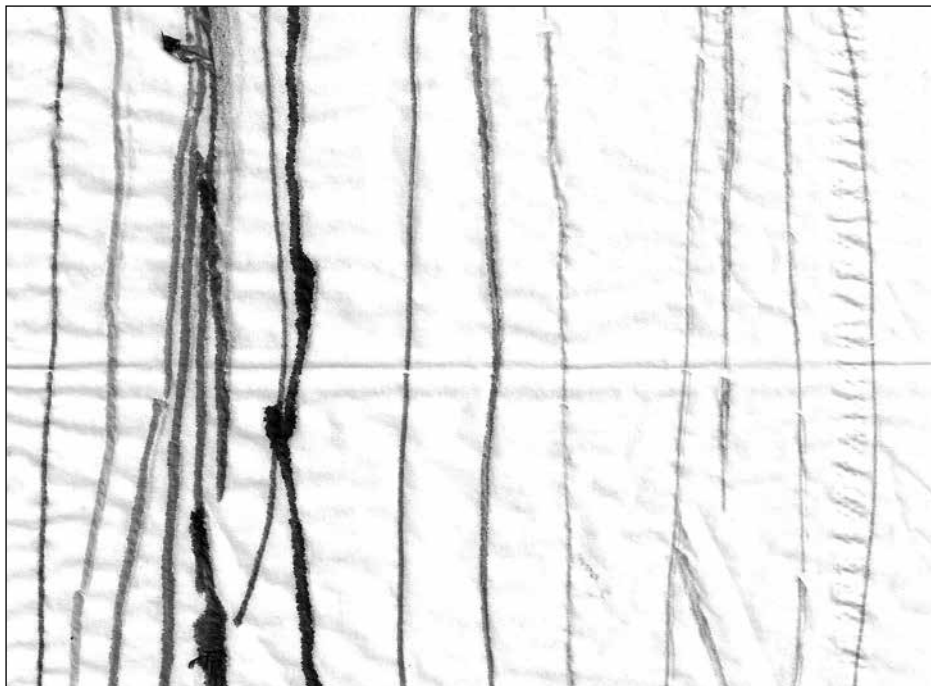
uklidníš“). Dítě, které v minulosti citově strádalo, si toto „emoční odpojení“ nezaslouží; tato reakce dospělého je kontraproduktivní. Neposlušné dítě má mít dospělý co nejvíce u sebe; třeba při společné práci v domácnosti, v dílně, na zahradě. Je také zřehla zbytečné dotírat na dítě otázkami typu: „proč jsi to udělal; co si myslíš, že děláš?!“ Dítě na to odpovědět nedokáže, mlčí, uzavře se do sebe, nebo se začne i všelijak mstít. Opuštíme si také dlouhé debaty, nedáme se zatáhnout do hádky s dítětem. Vy jste ten moudřejší, vy jste autorita, a to autorita respektující a starostlivá. Nedělejme si také iluze, že pokud dítěti vyčiníme a vyložíme mu, jak bylo špatné, že se začne stydět a polepší se. Ani náhodou! Spíše odpoví emočním výbuchem, a pak to teprve stojí za to (když už, tak už!). A co zkusit, řečeno opět s nadsázkou, všimát si pouze takových projevů, kdy „jde o život“? To ostatní lze mnohdy odbýt třeba žertem (aniž by dítě mělo dojem, že schvalujeme jeho nevhodné chování;

to je třeba dát jednoznačně a krátce najevo, ať už slovy nebo „řečí těla“). A dát dítěti návod, jak se zachovat jinak, lépe. Asi je zbytečné připomenout, že za žádoucí chování je zapotřebí chválit (zase ne přehnaně, jen zkrátka dát najevo, že „takhle ano“).

A hlavně je třeba mít stále na paměti, že naše přijaté dítě je osobnost, která (nikoli vlastní vinou) je nějak poškozena. Vychováváme tedy v pozitivním duchu, radujeme se z drobných úspěchů, neprodlužujeme chvíle napětí, neomílejíme provinění. Jakmile je konflikt jakž takž vyřešen, jdeme dál, zapomeňme, že dítě bylo neposlušné, vybídneme ho ke spolupráci, procvičujeme dobré vzorce chování. Nezavrhneme dítě, odpouštíme. Jednou se to projeví na chování, které se – možná maličko, ale přece jen přiblíží naší představě. Tedy vytrváme-li!

Přeji hodně štěstí a trpělivosti vám i vašim dětem

PhDr. Alena Michalová

Jak může pomoci Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče je preventivní zařízení nabízející komplexní pomoc dětem a rodičům, kteří se potýkají s výchovnými problémy. Středisko je zřízeno MŠMT, to brněnské sídlí v samostatné budově na Veslařské 252 a je součástí Diagnostického ústavu pro mládež.

Jednotlivé programy zařízení jsou koncipovány na základě dlouhodobých zkušeností s danou problematikou; působíme v této oblasti od roku 1995.

Specializujeme se na práci s širokým spektrem potíží, zejména v raném stádiu.

Zde je nejčastější problematika, se kterou v SVP pracujeme:

- školní problematika (prospěch, absence, záškoláctví, narušené vztahy s vrstevníky či pedagogy, šikana ...)
- problémy v rodinném soužití (komunikace, vztahy, rozvodové situace, útoky z domova, lhaní...)
- problematické hledání vlastní identity
- nízké sebevědomí, úzkostné a depresivní stavy
- sociální nezralost, neúspěšnost ve skupině vrstevníků
- rizikové způsoby zvládání agresivity
- experimentování s alkoholem a dalšími drogami
- počátek trestné činnosti (krádeže, vandalismus...)
- rizikové trávení volného času
- obtížné životní situace
- ADHD, ADD – hyperaktivita a s ní spojené výchovné obtíže

Vlastní práce je založena na individuálním přístupu ke každé rodině a na práci v malé výchovné skupině. Princip rodinného modelu zařízení je postaven na dobrovolnosti spolupráce, a tedy aktivní

ochotě hledat cestu ze svých potíží. Důraz je kladen na spolupráci s rodinou a veškerými zainteresovanými osobami či institucemi – zejména školou, psychology či psychiatry, sociálními pracovníky.

Péče v zařízení zahrnuje tři programy. Ambulantní docházení na konzultace, celodenní program školní a volnočasový a intenzivní internátní program. V ambulantní či celodenní péči jsou děti již od počátku školní docházky. Program internátní je pak zaměřen na děti druhého stupně základní školy. Všechny programy jsou zaměřeny na hledání cesty k sobě samému a získání schopností řešit svoje životní potíže.

K objednání do ambulantní části zařízení není třeba žádného doporučení. Po vstupní konzultaci společně stanovíme další postup. Při dohodě na ambulantní spolupráci nabízíme pravidelné konzultace. Vzhledem k povaze zařízení nabízíme spíše dlouhodobou péči než jednorázové poradenské konzultace. Na celodenním či internátním programu se domlouváme v případech selhávání dítěte i přes podporu v ambulantním oddělení.

Celodenní program se zaměřuje zejména na školní a volnočasovou oblast. Je zajištěno každodenní školní vyučování a příprava na školu. Volnočasové aktivity jsou uskutečňovány formou pravidelných odpoledních výchovateckých programů zaměřených na rozvoj zájmové činnosti, osobnostní růst a řešení problémů klientů. Kromě zájmových činností jsou součástí programu také výchovné vzdělávací a terapeutické aktivity.

Program klade velký důraz na spolupráci s celou rodinou klienta a jeho kmenovou školou. Intenzivní kontakt s rodinou každého dítěte poskytuje možnost nacházet přesnější a účinnější řešení problémů, se kterými klienti přicházejí. V průběhu programu se uskutečňují pravidelná rodinná sezení a rodiče se také zapojují do denního systému

hodnocení formou deníku, který dítě provází celým programem.

Program trvá zpravidla dvanáct týdnů. Docházka do střediska se uskutečňuje od pondělí do pátku od půl osmé do sedmnácti hodin. Večer se děti opět vrací domů do svých rodin. Kapacita programu je maximálně šest klientů (chlapci i dívky).

Internátní program představuje možnost intenzivnější práce na daných problémech. Je postaven na propracovaném režimu s dostatkem individuálního prostoru pro klienta i jeho rodinu, přičemž velký důraz je kladen na vzájemné sdílení v malé skupině. Uzavřený typ skupin (klienti jsou spolu po celou dobu programu) nabízí možnost hlubšího náhledu na sebe sama i větší míru sebezpoznání s tréninkem či nácvikem změny zaběháných stereotypů.

Každý klient se v rámci internátního programu snaží plnit cíle, které si stanovil, a které jsou důležité pro jeho pozitivní rozvoj a další soužití v rodině, škole a vrstevnické skupině. Cílem je odstranění či zmírnění nežádoucích a zároveň posílení pozitivních způsobů chování – zlepšení komunikace, rozvoj zodpovědnosti za vlastní

chování, rozvíjení sebedůvěry. Délka programu je osm týdnů. Ve skupině je šest dětí (chlapci i dívky).

Častá obava rodičů, že se jejich dítě naučí od ostatních více, než takzvaně umí, úzce souvisí s motivovaností a přípravou dětí (i rodičů) před vstupem do jednotlivých programů. Tedy míra dobrovolnosti pracovat na svých potížích, které si uvědomují. Dalším důležitým aspektem je míra individuální práce s klientem, která klesá s počtem dětí ve skupině. Efektivita programů pak úzce souvisí s mírou podpory a schopností změny v rodině a okolí dítěte.

Práce s poruchou chování není krátkodobou záležitostí. Je nutné naučit se pracovat s recidivou dítěte. Není řídkou zkušeností, že dítě v průběhu školních let absolvuje jednotlivé programy opakovaně, než dojde k posílení schopnosti řešit svoje potíže samostatně.

Více se dozvíte buď při osobním kontaktu či z našich webových stránek www.svpbrno.cz.

Mgr. Bohdan Čermák,
vedoucí SVP BRNO

Diagnostický ústav pro mládež jako instituce zaměřená na děti s problémovým chováním

Dominantní cíle Diagnostického ústavu pro mládež (dále jen DÚM), dané především legislativou, jsou zaměřeny na poskytování specifických služeb vedoucích k podpoře dospívajících dětí v neshodách z důvodu jejich problémového chování označovaného případně v odborné terminologii jako porucha chování.

Základní rozlišení nabízených služeb na ambulantní a pobytové definuje charakter přístupu k dětem a jejich rodičům (případně jiným zákon-

ným zástupcům, jako jsou například pěstouni). Ambulantní péče se zaměřuje na poradenskou a intervenční činnost u dětí, které svým chováním nebo osobnostním nastavením ke společenským zvyklostem patrně překračují akceptovatelnou hranici sociální normy. Uvedené hledisko může být značně individuální, ale zároveň vychází z předpokladu, že v sociálním okolí dítěte dochází k vyjádření nesouhlasu s jeho chováním, aniž by došlo k zásadní změně. Jedná se především

o prvotní znaky záškoláctví, počáteční projevy nerespektování autorit na straně rodičů nebo učitelů (příkladem nadměrná neposlušnost, odmítání všeobecných pravidel, porušování školního řádu atd.), experimentování s omamnými a psychotropními látkami (kdy ještě není patrná závislost) a podobně. Škála projevů neakceptovatelného chování může být rozmanitější, avšak uvedené příklady ilustrují nejběžnější důvody k zahájení ambulantní péče, kterou nejčastěji využívají rodiče dětí s problémovým chováním na základě vlastního rozhodnutí nebo doporučení od odborných pracovníků škol případně orgánů sociálně právní ochrany dítěte – kurátorů. Ambulantní přístup tak reaguje na problémy dítěte způsobem, který vychází z opakovaných návštěv ambulantního pracoviště zařízení DÚM, přičemž je zřejmá fáze počáteční (zjišťování problému), intervenční (navržení vhodných opatření vedoucích ke změně chování) a ukončovací (zhodnocení, zda ke změně došlo). Uvedené fáze se mohou několikrát opakovat, ale zpravidla se neopakují častěji než třikrát. Souběžně poskytovaná pobytová péče je zaměřena na takové projevy chování, které buď nebylo možné změnit pomocí přístupů ambulantní péče, nebo se jedná o tak závažné projevy poruch chování, že je na místě okamžitá a intenzivní intervence pobytovou formou v DÚM. Během pobytu zpravidla dochází ke zpracování diagnostiky a také dalšího směřování ve výchovně-vzdělávacím procesu.

Jiné rozlišení podle formy pobytu – dobrovolný nebo soudně nařízený – vymezuje další dvě základní skupiny dětí, které služby DÚM využívají. V prvotní ambulantní péči dochází ke kontaktu s dětmi, které mohou být následně doporučovány na dobrovolný pobyt po dohodě se zákonnými zástupci dítěte (nebo také v součinnosti s orgánem sociálně právní ochrany dětí). Tento pobyt trvající zpravidla dva měsíce vychází z dobrovolného podepsání kontraktu mezi dítětem, jeho zákonnými zástupci a zařízením DÚM. Jako nedílná součást kontraktu se začleňují jasně formulovaná očekávání, která by měla být dobrovolným pobytem dosažena. Stanovení očekávání vychází z objektivně dosažitelných cílů, které jsou definovány stručně a konkrétně podle potřeby. Na druhé straně pobytů soudně nařízené jsou určeny pro

děti, které do procesu institucionální péče vstupují na základě soudního rozhodnutí formou předběžného opatření, nařízením ústavní výchovy nebo uložením ochranné výchovy. Jedná se o takové případy, kdy projevy chování dítěte v dané chvíli vážně narušují jeho začlenění do běžného sociálního prostředí, nebo naopak nastavení sociálního okolí neumožňuje dítěti jeho zdravý sociální, psychický a tělesný vývoj. Zpravidla se jedná o kombinaci obou faktorů, které vyžadují intervenční činnosti pracovníků DÚM ve vzájemné spolupráci dítěte, jeho zákonných zástupců a pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dětí. Primárním úkolem pracovníků DÚM při pobytu dítěte na základě soudního nařízení zůstává kromě okamžité intervence, také zpracování diagnostiky s cílem stanovit doporučení dalšího směřování k dosažení reálných životních perspektiv.

Přístup k dítěti v pobytovém režimu je obdobný jak u dobrovolného kontraktu, tak u soudně nařízeného pobytu. Dítě se v prvních dnech pobytu podrobně seznamuje s vnitřním řádem zařízení DÚM a zařazuje se do komunitního života pobytové skupiny. V rámci pobytové skupiny, která nepřesahuje osm dětí, dochází k začlenění do denního režimu založeného na aktivní spoluúčasti v jednotlivých tematických částech dne – jako jsou edukační činnosti dopoledne v rámci diagnostické třídy (DÚM působí jako školské zařízení), nebo odpolední skupinové programy za účelem smysluplného nastavení volného času. Volnočasové aktivity patří mezi důležité nástroje umožňující podrobnou diagnostiku dítěte a také působí jako přirozený prostředek intervenčních opatření. Dalším klíčovým prostředkem pro intervenční účely jsou etopedické nebo psychologické skupiny. Jedná se o strukturovaně řízenou intervenci před začátkem volnočasového programu, kterou vedou odborní pracovníci zařízení – etopedové nebo psychologové. V průběhu jedné hodiny v pracovních dnech dochází k terapeutickému působení na pobytovou skupinu dětí, které mají možnost zvyšovat vlastní osobnostní kompetence nebo pomocí ostatních nacházet řešení zřejmých důsledků problémového chování.

Během pobytu se dítě přímo podílí na svém osobnostním růstu pomocí zpracovaného Programu rozvoje osobnosti dítěte, který v rámci Standardů kvality péče o děti ve školských zařízeních působí jako hlavní indikátor směřování a hodnocení dosažených změn v průběhu umístění dítěte v DÚM.

Pobyt bývá ukončen zpravidla uplynutím nastaveného období v dobrovolném kontraktu nebo zpracováním podrobné diagnostiky pro účely dalšího směřování a doporučování konkrétní péče pro dítě umístěné na základě soudního rozhodnutí. V obou případech jako nezbytný faktor pro dosažení déletrvajících změn směrem k žádanému způsobu chování působí spolupráce s rodiči nebo zákonnými zástupci dítěte (příkladem pěstouny), kteří jsou pro udržení dosažených výstupů nezbytní.

Renata Ježková, Jiří Martinec

Naše „kuřácké“ problémy

Jsmo čtyři sourozenci, já jsem nejstarší, Jarek má šestnáct, Klára patnáct a Sam jedenáct let. V poslední době bylo u nás hodně konfliktů a nedorozumění. Jarek je totiž náruživý kuřák a také Klára si ráda zapálí. Naši nám dávají kapesné, ale to Jarkovi na cigarety nestačí. Doma se začaly ztrácet různé věci. Několikrát se mamce ztratily z peněženky peníze. Zpočátku jsme byli podezřelí všichni a nálada a dřívější pohoda se vytrácela. Velmi mě mrzelo nespravedlivé obviňování rodičů i hádky a konflikty mezi námi sourozenci. Víme, že to naše moc mrzelo a také oni se často kvůli nám hádali. Byla jsem na Jarka hodně našťavaná a snažila se mu domlouvat. Sestra Klára se s ním spojila a někdy vzala i moje peníze a také mi prodala mikinu,

DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV PRO MLÁDEŽ,
STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE
A ŠKOLNÍ JÍDELNA (Veslařská 24, Brno)

- sociální pracoviště
- pracoviště preventivní péče – ambulance – dobrovolný pobyt
- diagnostické pracoviště
- výchovně-vzdělávací pracoviště
- pracoviště mimoškolních činností
- záchytné pracoviště
- virtuální poradna
- ekonomicko-provozní úsek

Další zařízení preventivně výchovné péče:
Středisko výchovné péče – Brno, Kroměříž,
Bystřice pod Hostýnem, Zlín a Hodonín.

co jsem dostala k Vánocům. Když už naši věděli, kdo to dělá, tak jim sebrali kapesné. To pak zuřili, dělali agresivní scény, kopali do dveří a často napadali i mě a Sama. Žádné domluvy na ně neplatily. Naši se chodili poradit s psychology i výchovnou poradkyní ve škole. Uklidnění však přineslo až umístění Jarka na diagnostický pobyt ve speciálně výchovném centru. Byli jsme tam bratra navštívit a zdá se, že svého chování lituje a snaží se, aby se brzy dostal domů. Je to velké poučení i pro Kláru, která byla schopna své chování změnit. Rodičům i mně se omluvila a doufám, že důvěru, kterou ji chceme všichni znovu dát, nezklame.

Jana

Zkušenosti několika pěstounek v krátkých odpovědích

Jaké Výchovné Problémy Se U Vašich Děti Projevily Nejvýrazněji?

Zrovna nedávno jsme řešili u našeho Ládky (8 let), krádež ve škole. Kamarád si přinesl sbírku angličtů, které dostal k Vánocům a Láda neodolal a tři autička přemístil do své tašky.

Jak jste tento problém řešili?

Doma se s auty pochlubil, že mu je kamarád dal. Hned mě bylo jasné, jak se věci mají. Snažila jsem se přiblížit Ládkovi pocity jeho kamaráda nad ztrátou krásných autiček. Mluvila jsem o ztrátě důvěry, o tom, že se asi nyní už nebude chtít s ním kamarádit. Společně jsme hledali řešení, jak se kamarádovi omluvit a autička vrátit. Ládk vysypal prasátko, společně jsme koupili čokoládu a šli jsme autička vrátit.

Viděla jsem jak je tato situace pro Ládu těžká, ale zvládli jsme ji dobře. Maminka Zdenka nás dokonce pozvala dál a poučení měli oba chlapci. Zdeněk měl totiž zakázáno auta do školy nosit a Láda byl potěšen, že mu jeho poklesek byl odpuštěn.

pěstounka Vladimíra

Jaký výchovný problém jste řešili?

Při třídní schůzce v 7. třídě ZŠ požádala třídní učitelka mě a ještě dvě maminky, abychom zůstaly k vyřešení kázeňského přestupku. Učitelka nás informovala, že do třídy chodí od září nová žákyně, která se sem přestěhovala. Několik děvčat (mezi nimi i naše Věra) se nechovají ke spolužačce pěkně. Nejprve se holky spolužačce posmívaly ohledně oblečení, účesu, školní tašky apod. Postupně se však jejich agresivita zvěšovala a dívku sužovaly čím dál víc. Když si své výstupy natáčely na mobil, jedna spolužačka na to upozornila třídní učitelku.

Jak se tento kázeňský přestupek řešil?

Byli jsme moc rádi, že se řešení ujala školní psychologka. Velmi citlivě dívkám objasnila jejich nevhodné chování. Děvčata si uvědomila, že jejich

chování by mohlo být posuzováno jako šikana. Velmi prospěšné bylo i probrání této problematiky v rámci třídnické hodiny.

Jaký postih následoval?

Vzhledem k tomu, že to byl první incident, dostala děvčata důtku třídního učitele. Myslím, že to bylo velmi prospěšné. Věřím, že do budoucna se již tak nevhodné chování nebude opakovat. Díky pomoci psychologky se nová dívka již do kolektivu třídy dobře zapojila, k čemuž také přispěly společné zážitky na školním výletě.

pěstounka Stanislava

Jaké výchovné problémy se u vašich dětí projevily nejvýrazněji?

Lhaní a krádeže (peněz, jídla, čehokoliv).

Polevily tyto problémy časem samy nebo jste je museli důrazně řešit?

Jak u kterého dítěte. Někde pominuly samy, jinde přetrvávají.

Jakou metodu jste použili a jak se osvědčila?

Uzamykatelná skříňka, snažit se nevytvářet podmínky ke krádežím. Nenechávám volně ležet peníze, zamýkám i sladkosti a věci, které chtějí děti uschovat.

Věděli jste si rady sami nebo jste potřebovali pomoc?

Zpočátku jsme se snažili sami, později jsme museli vyhledat odbornou pomoc. Opravdu se člověk ocitne v situaci, kde je každá rada dobrá.

Obrátili jste se na nějakého odborníka? Co vám doporučil a jak se jeho rady osvědčily?

Řešíme stále – psycholog, psychiatr, SPC, sociální pracovnice, kurátor, klíčová pracovnice.

pěstounka Eva

Jaké výchovné problémy se u vašich dětí projevily nejvýrazněji?

V období dospívání naší dcery jsme řešili problémy s poruchou příjmu potravy, dále pak se synem LMD, s poruchou chování a nyní s dospívající dcerou deprese.

Polevily tyto problémy časem samy nebo jste je museli důrazně řešit?

Naše problémy byly hlubšího charakteru a samy nepolevily. Ve všech případech jsme časem zvolili odbornou pomoc.

Jakou metodu jste použili a jak se osvědčila?

Postupovali jsme dle doporučení a metody byly úspěšné.

pěstounka Ilona

Jaké výchovné problémy se u vašich dětí projevily nejvýrazněji?

Žádné závažné problémy neřešíme, jen běžné dětské. Zatím je Lenička malá, je nekonfliktní a s každým velmi kamarádská. Nejvýraznější problém je, že Lenička je velmi pomalá a já rychlá. To je ale na mě, dospělě osobě, abych to ustála. 😊

Polevily tyto problémy časem samy nebo jste je museli důrazně řešit?

Jak roste a já stárnu, stav se zlepšuje.

Jakou metodu jste použili a jak se osvědčila?

V určitém okamžiku soutěživost: kdo bude hotový dříve. Ale vždycky to nepomáhá.

Věděli jste si rady sami nebo jste potřebovali pomoc?

Odbornou pomoc jsem zatím nepotřebovala.

pěstounka Martina

Jaké výchovné problémy se u vašich dětí projevily nejvýrazněji?

Lhaní, porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou, logopedické problémy.

Polevily tyto problémy časem samy nebo jste je museli důrazně řešit?

Lucinka je ještě malá, tak řešíme zatím jen to lhaní doma a logopedické potíže doma a s logopedkou.

Jakou metodu jste použili a jak se osvědčila?

Trvat na správné výslovnosti a lhaní přecházet.

Věděli jste si rady sami nebo jste potřebovali pomoc?

Kromě logopedie vše řešíme sami. V příštím roce, kdy bude Lucka předškolák, se chystáme do pedagogické poradny na přípravu do školy a vyšetření školní zralosti. Využíváme odbornou literaturu pro logopedii a jak nakládat s ADHD.

pěstounka Pavla

Jaké výchovné problémy se u vašich dětí projevily nejvýrazněji?

Nejčastější výchovné problémy pramenily převážně z citové deprivace.

Polevily tyto problémy časem samy nebo jste je museli důrazně řešit?

Většinou problémy postupem času polevily. Pouze u jednoho z našich chlapců přetrvávaly, nicméně u něj byla později stanovena psychiatrická diagnóza, takže se u něj jednalo spíš o problémy psychické než výchovné.

Jakou metodu jste používali a jak se vám osvědčila?

Osvědčila se nám trpělivost a vysvětlování.

Věděli jste si rady sami nebo jste potřebovali pomoc?

Ve většině případů jsme si věděli rady sami, jen u výše zmíněného chlapce jsme navštívili odborníka.

Co vám doporučil a jak se jeho rady osvědčily?

Nejdříve jsme se obrátili na psychologa, poté na psychiatra, absolvovali jsme psychoterapii, nakonec byl chlapec několikrát v psychiatrické léčebně. Psycholog i psychiatr doporučili medikaci a po opakovaném pobytu v psychiatrické léčebně a stále vzrůstající agresi vůči sobě i okolí došlo k ukončení pěstounské péče.

pěstounka Vlasta

ADHD A JAK NA NĚJ

Důslednost ve výchově dětí s ADHD? Porozumění dítěti i sobě

Není těžké si všimnout, že děti s ADHD kolem sebe vytvářejí chaos. Méně si ale uvědomujeme, že tento chaos se netýká jen věcí, ale často i lidí a jejich reakcí. Mnohdy jsme svědky toho, že jindy zdatní vychovatelé při výchově dětí s ADHD ztrácejí svou výchovnou jistotu, a není výjimkou, že se stanou terči „dobře míněných rad“ okolí, které se mnohdy domnívá, že by stačilo dítěti jen o trochu více přitáhnout pomyslné otěže a být důslednější a problémy v chování by vymizely. Ano, běžným doporučením pro výchovu dětí s ADHD často bývá důslednost. O co snadněji se taková důslednost radí, o to obtížněji se při výchově dítěte s ADHD dodržuje.

Zatímco běžné dítě je nutné napomenout čas od času, u dítěte s ADHD jsou období, kdy situace, v nichž se zdá nutné dítě napomenout, střídají jedna druhou. Zejména mladší děti s ADHD často stíhají dělat i několik nevhodných nebo nebezpečných věcí naráz. Není pak v lidských silách uhlídat, aby upozornění, pokyny a zákazy, které k dítěti směřují, došly svého naplnění. V realu pak obvykle mnoho pokynů zůstane naprázdno „viset ve vzduchu“ a jen některé z těch vyřčených jsou zopakovány a je dohlédnuto na jejich splnění. Dospělý pokyny, na které je schopen dohlédnout (či kvůli jejichž nesplnění se na dítě rozzlobí), vybírá obvykle dle vnímané závažnosti (ale často i dle míry svého vyčerpání předchozí interakcí s dítětem), pro dítě výběr těchto pokynů už tak srozumitelný není. Dostane-li pak dítě za nesplnění některého pokynu (nebo porušení zákazu) vynačeno, často je překvapené nebo ukřivděné. Z jeho pohledu bylo těžko odhadnutelné, že zrovna tentokrát je pokyn „myšlen vážně“, když předchozích pět (deset, dvacet...) bylo možné ignorovat. Je navíc dost možné, že si dítě pokynu opravdu ani nevšimlo nebo ho při jeho plnění zaujalo něco jiného a na pokyn zkrátka zapomnělo. Přesně to

se totiž dětem s ADHD stává. Porucha pozornosti a impulzivita, které jsou kromě hyperaktivity dalšími charakteristickými projevy ADHD, jsou častou příčinou toho, proč dítě s ADHD neuposlechne. Mnohdy si nevšimne. Jindy si sice všimne, ale jeho vnitřní pnutí (někam vlézt, něco udělat...), je silnější a rychlejší než pokyn dospělého. Když se pak dospělý zlobí, dítě se cítí ukřivděné, protože ono ví, že neslyšelo/zapomnělo/nechtělo. Není to tak, že by děti s ADHD neuměly zlobit naschvál, je ale mnohem obtížnější poznat, kdy tomu tak ale je skutečně, a kdy to jen tak může na dospělého působit. Děti s ADHD navíc bývají (alespoň podle mé zkušenosti) na pocit křivdy velmi citlivé, což se pak odráží na jejich celkovém postoji k dospělým a k okolí.

Co tedy s tou nedůsledností dělat?

Není nutné být perfektní a stoprocentně důsledný. Mnohem podstatnější je vzbuzovat v dítěti dojem naší důslednosti, tedy učit ho, že je pro něj výhodnější pokyny a zákazy vnímat a poslechnout, než je stejně vždy (nebo téměř vždy) dohlédnuto na jejich splnění. Aby toho bylo možné docílit, je často nutné nejprve snížit celkové množství pokynů. Někdy (zvláště zdá-li se, že dítě neposlouchá vůbec) může být smysluplné zaměřit se jen třeba na jednu dvě oblasti, v nichž se začne poslušnost „trénovat“. Začít je vhodné od spíše od oblastí, v nichž si je dospělý „pevný v kramlích“, kde si je nejvíce jistý, že zvládne dohlédnout na splnění pokynu. Měl by při tom vycházet ze znalosti sebe a své aktuální situace (znát míru své aktuální energie/vyčerpání, uvědomovat si případný časový přesah apod.) a znalosti dítěte (obvykle víte, kde jsou „třecí plochy“ či které situace dokáže dítě vyhrotit až do bezvýchodné situace).

Oblasti, které nebudou vybrány mezi ony „tréninkové“, je lepší na čas ponechat bez pokynů.

Pokud považujete za nezbytné se k chování dítěte v těchto oblastech i tak vyjádřit, sdělte dítěti jen své pocity a postoje („to se mi nelíbí/to mi vadí/to je mi nepříjemné“), ale pokyn vynechte.

Vyberte tedy ty oblasti, v nichž si jste jistí, a začněte s důsledností tam. Budete-li důslední ve dvou oblastech ze dvou, budete důslední stoprocentně (oproti dojmu nedůslednosti při úspěšnosti ve dvou oblastech z padesáti). Až dítě pochopí, že si na tom, co řeknete, vždy trváte (což se stane právě díky navození dojmu důslednosti), a až nabudete zpět svou výchovnou jistotu, můžete tyto oblasti znovu rozšiřovat.

Snažte se dítěti nikdy nedávat pokyn na dálku (alespoň takto v začátcích „tréninku“ ne). Dojděte k němu, dotkněte se ho, navažte s ním oční kontakt, a pak mu jasně řekněte, co po něm chcete. Vyhněte se tím nedorozuměním vznikajícím tím, že dítě pokynu nevěnovalo dostatečnou pozornost.

Již svůj první pokyn myslíte vážně. Nečekejte až na druhou, třetí nebo čtvrtou výzvu (v mnoha případech, zejména u „přepnutí“ z jedné činnosti do druhé, ale bývá smysluplné, dítě pár minut před pokynem upozornit, že po něm za chvíli budete chtít ukončení činnosti a přesun k činnosti jiné). Pokud je splnění pokynu delší a vyžaduje delší soustředění, neodcházejte od dítěte, ale vraťte ho k činnosti vždy, když mu pozornost „uletí“ jinam (někdy bude nutné pokyn rozdělit do mnoha drobných pokynů, kterými budete dítě k činnosti navracet – například u oblékání bude možná na počátku nutné vracet pozornost dítěte zpět s každým dalším kusem oblečení). Budete-li dítěti říkat pokyny v kontaktu s ním, snadno rozlišíte, kdy pokyn neplní, protože se „někde zapomnělo“, a kdy ho neplní, protože vzdoruje. Vzdor mívá tendenci v čase spíše růst než-li se zmenšovat, proto je vhodnější „jít vzdoru naproti“ (pojmenovat ho, nabídnout dítěti možnost, jak ho může vyjádřit, a jde-li to, vyjádřit empatii – např. „Vidím, že se ti to nechce dělat. Klidně mi můžeš říct, že tě to štve. Já to chápu, že tě to nebaví.“), než marně doufat, že sám vymizí (obvykle to spíše v obou stranách bublá a nakonec vztek vyvěře mnohem ničivější silou).

Dítě potřebuje cítit a zažívat, že na něm dospělý záleží, že ho mají rádi, i když se na něj třeba zrovna kvůli něčemu zlobí. Zároveň ale potřebuje cítit, že dospělý je pevný, že dovede dítě vyslechnout, ale že ho dovede i někam vést a směřovat, že „ví, co dělá“ a že se tak o něj dítě může opřít.

Tak jako jde menší dítě do vzdoru (a děti s ADHD dovedou být v tomto často mistry), použít se starší dítě do argumentace. Některé děti s ADHD dovedou být v argumentování natolik zdatné, že po pár minutách diskuze si dospělý přestává být jistý, jak má v diskuzi obhájit třeba i požadavek na pravidelnou školní docházku nebo neskákání pod auta.

Ve chvílích vzdoru ale dítě nepotřebuje od dospělého slyšet lepší argumenty. Není v té chvíli nastavené na to je slyšet a přijmout (v afektu jsme na to koneckonců i my dospělí nastavení málokdy). Potřebuje spíše pomoci zvládnout frustraci, kterou v něm pokyn nebo zákaz vyvolal. Taková situace je tedy obvykle více o emocích než o rozumu a s emocemi je proto potřeba pracovat. Dítě by v takovou chvíli mělo pocítit, že přestože si dospělý na pokyn či zákaz trvá, rozumí jeho rozhořčení či dalším negativním emocím, které v něm pokyn či zákaz vyvolal. Často stačí, když dospělý řekne „chci, abys ne/udělal to a to, ale chápu, že tě to teď štve (že tě štve/že ti to připadá zbytečné/že bys radši dělal něco jiného/že máš takový vztek, že si teď třeba i myslíš, že máš ty nejhorší pěstouny na světě...)“ a nechá emoce dítěte proběhnout.

Dokud je dítě v afektu, nemá smysl další vysvětlování. Vysvětlováním či argumentací dospělý spíše v dítěti vzbuzuje falešnou naději, že by bylo možné rozhodnutí dospělého zlomit. Pokud se i po zklidnění afektu zdá, že je nutné dítěti něco dovysvětlit, tak pak teprve je na vysvětlování čas (ideálně však až s nějakým časovým odstupem v okamžiku, kdy je situace dořešena a emoce zklidněné).

Ne vždy jsou rozhodnutí dospělých správná a spravedlivá. Ale dospělí by za ně také měli nést odpovědnost a samostatně (tedy aniž by byli dětmi zatlačeni do kouta) i umět posoudit, kdy je na místě rozhodnutí zrevidovat.

Pokud dovolíme dítěti mít na nás vztek a pokud jeho vztek uneseme, případně pokud si umíme vlastní chyby přiznat či pokud se umíme dítěti za nesprávné rozhodnutí omluvit, děláme pro něj víc, než necháme-li se opakovaně jeho vztekem či argumentací znejišťovat a couváme-li ze svých rozhodnutí náhodně a pod vlivem vyhozených emocí. Spojením pevnosti nastavovaných hranic a porozumění pro emoce, které s sebou jejich dodržování nese, nepěstujeme v dítěti jen poslušnost, ale (a to snad především) i důvěru, že se má o koho opřít. Právě pocit, že mohu dospělým vládnout, že je vždy ubrečím, ukřičím nebo uargumentuji, může vést k mylnému dojmu, že je dospělý slabší než dítě, což může být pro mnoho dětí s ADHD

z dlouhodobější perspektivy znejišťující, zúzkostňující a zneklidňující (neb o koho se může dítě opřít, když cítí, že jsou všichni slabší než ono?). Naopak dovede-li dospělý přijmout dítě i s chybami a všemi jeho negativními emocemi, a umí-li si pevně, ale s porozuměním, držet ve výchově hranice, stává se pro dítě oporou a průvodcem na jeho životní cestě, která je v případě dětí s ADHD často rozbouraných emocí plná. Konfliktní situace tak slouží jako pomyslný prostor pro výchovu do budoucna, pro učení dítěte způsobům, jak zacházet s frustrací, negativními emocemi a jejich vyjadřováním.

Mgr. Zuzana Masopustová, Ph.D.

EEG biofeedback – metoda pro trénink vašeho mozku

Potíže se soustředěním, zhoršená paměť, pomalé pracovní tempo, nadměrný stres, neklid, problémy se spánkem a další obtíže spojené s neharmonickým fungováním mozku trápí v současné době mnoho dětí i dospělých. Efektivním řešením se v posledních letech jeví specifická psychologická metoda s názvem EEG biofeedback.

EEG Biofeedback je terapeutická metoda využívající princip biologické zpětné vazby (tj. biofeedbacku), která poskytuje trénované osobě přesnou a aktuální informaci o průběhu vlastních mozkových vln. Dochází tak k sebe-učení mozku, při kterém se trénovaný snaží harmonizovat svou mozkovou činnost. Mozkové vlny totiž nemáme běžně pod vědomou kontrolou. Pokud ale má člověk možnost sledovat jejich aktuální průběh před sebou na monitoru, je schopen činnost svého mozku ovlivňovat a měnit, nejdříve krátkodobě a následně i s dlouhodobým trváním. Výsledkem takového tréninku je zlepšování mozkových funkcí. Pokud je trénovaná levá hemisféra, zlepšují se kognitivní schopnosti, tedy soustředění, paměť, rychlost učení a rozhodování. Pokud je mozek

trénován na pravé hemisféře dochází k celkovému zklidnění, emoční vyrovnanosti a podpoře sebevědomí.

Trénink mozku pomocí EEG biofeedbacku provádějí odborná pracoviště s vyškolenými terapeuty. Klientovi jsou na hlavu připevněny elektrody snímající mozkovou aktivitu z kůry mozku. Speciální program tuto aktivitu převádí do jednoduché počítačové hry, kterou se trénovaný snaží vlastní mozkovou aktivitou ovlivnit dle instrukcí terapeuta.

peuta. Díky činnosti mozku je tak schopen například rozjet auto, rozkvést květinu, létat vesmírnou raketou nebo otočit kostkou.

Celý trénink se obvykle odehrává v příjemném prostředí terapeutické pracovny, ve kterém je klient usazen do pohodlného křesla, nohy má podložené a je přikrytý dekou. Na některých pracovištích dostává také na klín plyšového medvěda, který příjemně vrní, pokud klient správně pracuje. Na monitoru před klientem je promítána hra, kterou klient hraje a získává v ní body při optimálním fungování mozku. Vše se odehrává v přítomnosti terapeuta, který klienta motivuje, podporuje a poskytuje průběžné informace o výsledcích tréninku. Výhodou bývá, je-li terapeut biofeedbacku zároveň psychologem. Péče o klienta pak je díky psychologickému zázemí více komplexní a odborná.

Jako v každém tréninku je i zde nutná pravidelnost pro dosažení viditelných výsledků. Klient obvykle intenzivně trénuje svůj mozek na sezení dlouhém 45 až 60 minut. Počet sezení potřebných k navození optimálního fungování mozku je individuální. Vše se odvíjí od potřeb trénovaného klienta a závažnosti jeho problémů. Lze zvolit krátký kondiční trénink (15 až 20 sezení), střednědobý (30 až 40 sezení) až dlouhodobý trénink (nad 60 sezení). Ideální frekvence tréninků je dvakrát až třikrát týdně.

Trénink mozku pomocí EEG biofeedbacku má několik výhod. Jedná se o bezbolestnou, neinva-

zivní metodu, která nemá žádné vedlejší účinky. Lze ji kombinovat s farmakologickou léčbou. Mnohdy také v důsledku zlepšení mozkových funkcí dochází ke snižování dávek medikace či úplnému vysazení. Navozené změny jsou navíc trvalé, výzkumy dokládají trvání navozených neurologických změn minimálně po dobu 15 let. Metoda je vhodná vzhledem ke své bezpečnosti pro děti i dospělé. U dětí se často dostávají změny rychleji, jelikož dětská nervová soustava je flexibilnější a rychleji se učí.

Metoda pomáhá každému, kdo chce zlepšit své mozkové funkce. Nejlépe se zatím osvědčuje u dětí s poruchami pozornosti (ADHD a ADD) a poruchami učení (dyslexie, dysgrafie apod.). Je však také účinná při řešení logopedických obtíží, spánkových poruch, poruch autistického spektra, depresivních a úzkostných stavů, syndromu vyhoření a dalších.

Pokud Vás metoda oslovila, neváhejte se obrátit na nejbližší pracoviště EEG biofeedbacku ve svém okolí. Většinou je možné si metodu nezávazně vyzkoušet a rozhodnout se, zda vyhovuje právě Vaším potřebám a očekáváním. Není třeba mít obavy z neznámého – metoda je bezpečná, zábavná a velmi oblíbená.

Mgr. Zuzana Zdrazilová,
psycholožka, terapeutka EEG biofeedbacku
tel. 739 814 000

zuzana.zdrazilova@mindtherapy.cz
Více informací na <http://mindtherapy.cz/>

Co se nám osvědčilo

V pěstounské péči máme již devět let tři děti. Z toho dvě děti trpí poruchou chování a pozornosti (ADHD).

Začátky byly hodně těžké. Vůbec jsme s manželem nechápali chování dětí, jejich myšlenkové pochody, neustálé změny nálad, přehnané reakce na – pro nás běžné – situace, a ten neklid. Neustálé poskakování, věšení se na kde co, běhání, křik spojený často s agresí.

Domnívali jsme se, že je to reakce na nové prostředí a vzpomínky na minulost. Nechávali jsme tomu čas a obrnili se trpělivostí. Zavedli jsme režim dne, nastavili pevná, pro děti srozumitelná pravidla. Situace se částečně zlepšila. U prostředního z dětí se ale naopak stav zhoršil, až vyhořel. Dítě bylo po ztrátě vědomí hospitalizováno na neurologii, kde byla stanovena diagnóza ADHD. Prozatím jsme se snažili vyhnout se medikaci a hledali jsme všechny dostupné informace o ADHD a pří-

padných alternativních léčbách a postupech, kde nás zaujala podpůrná léčba BIOFEEDBACK (trénování mozku).

Dítě absolvovalo šedesát hodin léčby s pozitivním výsledkem. Chlapec se celkově zklidnil a ustalo svalové napětí. Naučil se sám se sebou pracovat a mírnit projevy svých emocí.

Co se nám nejvíce osvědčilo u našich dětí? V první řadě pevný režim dne s jasnými pravidly. Dále

omezení sladkých pokrmů a nápojů (rychlé cukry) a eliminace umělých potravinářských barviv (do obchodu chodím zásadně s lupou).

Nyní děti dorostly do období puberty a bylo nutné zavést medikaci. Přesto si myslíme, že podpůrná léčba a úprava jídelníčku mají svůj význam. Děti se nám jeví být díky tomu klidnější a zvladatelnější.

pěstouni H.

Naše dítě s ADHD

Že je naše dítě aktivnější a málo spavé si všimneme velice brzy. U ničeho dlouho nevydrží, má spoustu zájmů... celkově žije tak nějak hekticky... a ty výkyvy nálad! Malý diktátor. Jakmile si ujasníme, že potřebujeme pomoc, vynoří se nezbytná otázka: od koho? Okamžitě se nám začnou vybavovat příběhy našich známých (a jejich známých): jak si nevěděli rady psychologové v PPP, nepomohl asistent ve škole... a po léčbě z psychiatrie bylo dítě neskutečně otupělé. Tak se prostě rozhodneme, že něčemu takovému naše dítě nevystavíme... a dál trpíme my i děti.

Románková maminka brala drogy, pila alkohol, kouřila... Už v porodnici věděl, co všechno je špatně, od teploty koupele po vedení nemocnice a dal to hlasitým křikem najevo.

Byl šikovný a zdravý, ale dráždivý. Spal krátce, rád se choval, brzy lezl... od osmnácti měsíců udržel rovnováhu na skateboardu. Obledení mu vadilo... no, vadilo mu tolik věcí, že vlastně ani sám nevěděl co všechno ještě. S nástupem do školy bylo nutné situaci řešit. Rádi se s vámi podělíme o to, co nás mile překvapilo na dětské psychiatrii.

První vyšetření trvalo asi hodinu a půl, každé další čtyřicet minut. Na všechno bylo dost času. Romča se trochu bál, trochu poskakoval. Paní doktorka se vyptala na anamnézu, současné potíže, jak se projevuje v konkrétních situacích, co pomáhá, co vůbec ne... Už jenom cílené otázky nám celou situaci osvětlily z jiného úhlu. Pak se paní doktorka

ptala, v čem potřebujeme nejvíc pomoci - ve škole, doma, v konkrétní situaci... Vysvětlila, že se určitě nepovede obsáhnout všechno hned. Také, a to jsme vděční, nám vysvětlila, že i když je indikována léčba, jaký máme očekávat přínos, jaké jsou vedlejší účinky, jak rychle nastoupí plný účinek léku, a pokud nám to z nějakého důvodu nebude vyhovovat, nebo se rozhodneme léky přestat dávat, tak je můžeme pod jejím dohledem vysadit.

Bylo nám příjemné, že někdo bere situaci našeho dítěte vážně, vysvětlí nám, jak se daná porucha v mozku projevuje. Třeba to, že není nepozorný, naopak, je pozorný až příliš, pouze nedokáže vjemy roztrždit a odfiltrovat, že naše znalost dítěte má význam, a pokud se po zkušebním období rozhodneme, že léky nevyhovují, tak je i cesta zpátky.

Jako si jdeme s angínou pro antibiotika, pokud máme poruchu zraku pro brýle, tak jsme začali podávat Románkovi Stratteru. Hlíдали jsme vedlejší účinky. Ano, byl unavený, ale pozvolna se naučil odpočívat. Bolívalo ho břicho a hlava, ale jak se hladina léku ustálila a tělíčko se s ním naučilo hospodařit, mizely projevy vedlejších účinků. Románek ve škole zvládá, svoje věci má v pořádku, dokonce ani nemá oslí rohy na sešitech, málo zapomíná, je kamarádký...

Samozřejmě hodně sportuje. Čtyřikrát týdně chodí do sportovních kroužků, každou sobotu si pronajímáme místní tělocvičnu, abychom se trochu rozhýbali a hlavně, abychom podpořili týmového

ducha rodiny a dětem budovali sebevědomí i na jiných základech, než je školní úspěšnost.

Léky Romča bere třetím rokem. Ještě stále je vybušenější. Někdy dokáže poctivě vyřvat veškerou nastřádanou frustraci, ale netrvá to nijak dlouho. Je to takový tlakový ventil. Vypustí páru a je v pohodě. Neškrábe se, nekotá, nesebepoškozuje se, což někdy lidé, kteří neumějí „vypustit páru“ dělají. Také trpělivost není jeho dominantní rys.

Už několikrát se nám stalo, že se paní doktorka Romčou skutečně kochala. Užívala si toho, že farmakologická léčba skutečně a zásadně pomohla

změnit život. Není to o tom, že by bylo úplně vyhráno, ale Romča dobře zvládá sám sebe, nemá problém v kolektivu, vydrží u her, kreslení i u pohádky. Dokáže mít rád, mazlit se... a dost dobře chápe sociální vztahy. Prostě už není ta neřízená střela, kterou vám všichni radili káznit, než vám přeroste přes hlavu. Takže za nás: úspěšná léčba má zásluhu na klidnějším rodinném životě, na tom, že Romča lépe rozumí světu okolo sebe a hlavně má výrazně víc pozitivních interakcí.

Mějte se moc pěkně

Jarmila a Jiří Zachrlovi

Františkovy problémy

Františka jsme si přivezli v jeho čtyřech letech. Pořád mluvil. Asi měl strach, že s tichem se přeruší jeho přímý kontakt s dospělými. Občas byl jako neřízená střela. Všechno jsme přičítali frustraci z pobytu v dětském domově. Také jsme věděli, že jeho biologická matka je psychiatrický pacient.

Skutečné problémy nastaly až ve škole. Byl úplně dezorientovaný. První měsíc nedokázal najít třídu, nepamatoval si, co má dělat. Ani jednou si v první třídě nevzpomněl, že si má ráno vzít školní tašku. Přípravy do školy byly velmi náročné a namáhavé pro obě strany. Byla jsem jako náhradní matka a současně učitelka ve stejné škole úplně vyčerpaná.

Skončili jsme u psychologa i psychiatra a diagnóza ADHD byla evidentní jako z učebnice psychologie. Chlapec dostal medikaci – lék Strattera. Bral ho od druhé až do konce sedmé třídy. Stěžoval si na nechutenství a občasné nevolnosti. Ale zdál se nám po tomto léku o něco klidnější a vyrovnanější. Předtím měl neustále pocitu křivdy a nepochopení. Často se dostával do konfliktu se spolužáky a kamarády. Příznivý vliv měl tento lék na Františkovy tiky, které se objevovaly ve druhém

pololetí školního roku – např. hýbání nosem, tzv. králíček. Jinak se nám, náhradním rodičům i učitelům ve škole, nezdál příliš výrazný rozdíl mezi tím, zda chlapec léky bere, či ne.

V sedmé třídě lékař usoudil, že je František na prahu puberty málo vyvinutý a že jeho hormonální zpoždění může ovlivňovat právě lék Strattera. Proto jsme léky i na opakovanou chlapcovu žádost před prázdninami vysadili. Nástup puberty byl velmi rychlý a bouřlivý. Objevily se konflikty ve škole se spolužáky i učiteli. Po Vánocích jsme skončili opět u lékaře s výraznými psychickými problémy. Na řadu přišla znovu medikace – tentokrát antidepresiva Adjuvin.

Pořád bojujeme. Ted' je František v prvním ročníku gymnázia. Nejsme si úplně jisti, zda v našem případě medikace funguje dobře, nikdo nedokázal od sebe odlišit projevy psychické deprivace, případně zděděné matčiny psychické problémy, ADHD, projevy puberty, chlapcovy charakterové rysy. Uvažujeme, zda by výrazněji nepomohla metoda biofeedback...

P. P.

INKLUZE VE ŠKOLSTVÍ

Debata o zavedení inkluze ve školství vyvolává řadu rozporuplných názorů jak u odborníků – pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků, asistentů pedagogů, zejména však rodičů dětí, kterých se inkluze týká. Tématem se zabývají média, přední politici v čele s ministry školství, ale i široká veřejnost. Po roce fungování – nefungování začal nový školní rok a pro mnohé pěstouny vystává mnoho otázek. V následujících příspěvcích se budeme snažit vám problematiku inkluze představit.

Hlavní idea inkluze ve školství je začleňování žáků s postižením zdravotním, psychickým nebo sociálním handicapem do běžných kolektivů tříd a výuky se zdravými dětmi. V současné době mají školy zákonem stanovenou povinnost poskytovat podporu a zajišťovat nezbytné podmínky pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Nikde však není uvedeno, co tyto nezbytné podmínky jsou. V průběhu školního roku 2016/17 se ukázalo, že v rámci nárokového podpůrného opatření, které vzniká na základě doporučení po vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, bude třeba rozpočet pro školství navýšit o částku blízkou miliardě korun. To je třikrát více, než se původně zamýšlelo. Asociace speciálních pedagogů prováděla během ledna

a února 2017 na základních školách v celé ČR průzkum zavedené inkluze. Z vyhodnocení vyplývá, že v důsledku vyššího počtu žáků s výukovými a výchovnými problémy se úroveň vzdělávání po zavedení inkluze snížila. Mnozí pedagogové poukazují na náročnost průběhu výuky a přizpůsobení tempa učiva handicapovaným.

Pokud si uvědomíme, jak důležitý a dlouhodobý je vzdělávací proces pro děti zdravé, musíme mít na paměti, aby pro děti znevýhodněné zdravotně, psychicky či sociálně se nestala povinná školní docházka traumatem s pocitem nedostatečnosti a černou mýrou jejich života. Každé dítě si zaslouží dostatek porozumění, podpory, ocenění a úcty. Může inkluze pomoci i těmto dětem?

K problematice inkluze jsme požádali o vyjádření odborníky a svými zkušenostmi také do společné diskuze přispěli pěstouni.

Sylvia Dvořáčková,
vedoucí poradny Brno

Co to je inkluzivní vzdělávání dětí

Inkluzivní, to znamená společné vzdělávání dětí, není žádná novinka. Na jaře 2015 byla schválena novela školského zákona a vzbudila rozruch nejen mezi pedagogy, ale i mezi rodiči. Speciální pedagogové bili na poplach, že rušením škol, kde se vzdělávají děti s lehkým mentálním postižením, se zničí dlouholetá tradice. Co se ale vlastně změní? Neruší se systém speciálních škol, ten zůstává, protože je zakotven ve školském zákoně. Neruší se systém vzdělávání žáků s mentálním postižením.

Nadále je možné vzdělávat žáky se středně těžkým a těžkým mentálním postižením. Jediná změna nastane u žáků s lehkým mentálním postižením, u kterých se rozšiřují možnosti jejich vzdělávání. Tito žáci budou moci být nově vzděláváni:

- Buď v běžné třídě základní školy s využitím podpůrných opatření, pokud to podmínky jejich zdravotního stavu umožní.

- Nebo v běžné základní škole ve třídě s programem sociální integrace, která má minimálně čtyři a maximálně čtrnáct žáků.
- Ve škole dříve praktické, dnes základní, s tímto programem.

Od 1. září 2016 ukládá zákon státu povinnost zajistit dětem se speciálními vzdělávacími potřebami podporu (pomůcky, asistenty, metodiku). Metodika uvádí pět stupňů podpory, které poskytuje škola, podle potřeb dítěte, ne podle diagnózy.

Stupně podpory pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami:

1. stupeň je plně v kompetenci školy a nevyžaduje navýšení financí. Např. pedagogové vytvoří Plán pedagogické podpory na tři měsíce, ve kterém upravují formy výuky nebo zkoušení. Nemá-li to očekávaný výsledek, teprve potom lze poslat dítě do pedagogicko-psychologické poradny nebo do speciálně pedagogického centra podle typu postižení.

2. stupeň je obvykle přiznáván žákovi s výraznější poruchou učení. Poradenské zařízení,

tj. pedagogicko-psychologická poradna nebo speciálně pedagogické centrum přesně určí typ a rozsah podpory a s tím spojených financí podle instrukcí MŠMT. Jsou to např. hodiny speciálně pedagogické péče, hodiny logopedie, pomůcky, změna ve způsobu hodnocení dítěte na např. slovní hodnocení atd.

3. stupeň je většinou přiznáván dětem s lehkou mentální retardací a těžšími poruchami autistického spektra. Často je doporučeno přidělení asistenta pedagoga, snížení počtu dětí ve třídě, vytvoření individuálního vzdělávacího plánu (IVP) pro žáka nebo úprava obsahu a výstupů učiva a snížení nároků v některých předmětech, atd.

4. a 5. stupeň jsou přiznávány dětem se střední mentální retardací nebo se závažnými smyslovými či tělesnými postiženími. Doporučí snížení počtu žáků, úpravy pracovního místa, pomůcky, zvýšení počtu pedagogů ve třídě, atd.

Stupně podpory včetně individuálního vzdělávacího plánu mohou mít i děti v mateřské škole.

Děti s lehkým mentálním postižením, které chodí dosud na první stupeň základní školy, se budou podle upraveného rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání nadále učit v běžné třídě. Děti s lehkým mentálním postižením na druhém stupni základní školy dokončí svoje vzdělávání v praktických třídách, a to až do 1. září 2020 (nebo 10. třídu do 1. září 2021).

Do 1. září 2018 budou platit závěry aktuálně platných vyšetření a doporučení ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Do té doby školská poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra) mají čas na přešetření žáků se zdravotním postižením, včetně lehkého mentálního postižení. Co má tedy udělat rodič nebo pěstoun, když chce dítě se speciálními vzdělávacími potřebami přeradit do běžné školy? Rodiče a pěstouni mají možnost volby, zda požádají o vzdělávání svého dítěte v běžné třídě za pomoci podpůrných opatření anebo ve třídě zřízené v běžné škole s programem sociální integrace.

PhDr. Ludmila Střelcová,
psycholožka

Rok poté, aneb inkluze na půl cesty

Integrace, inkluze, začlenění, společné vzdělávání – tak nějak se vyvíjel trend sblížení vzdělávání dětí – v dřívější terminologii – postižených, nyní se speciálními vzdělávacími potřebami. Toto úsilí bylo završeno novelizací školského zákona (561/2004 ve znění 82/2015 Sb., § 16 a n.) a prováděcí vyhlášky č. 27/2016 Sb. Zákon teď stanovuje jednoznačnou preferenci vzdělávání v rámci hlavního vzdělávacího proudu. Do školy speciálně zřízené pro určitý druh postižení lze zařadit dítě/žáka/studenta jen tehdy, „... shledá-li školské poradenské zařízení, že vzhledem k povaze speciálních vzdělávacích potřeb nebo k průběhu a výsledkům dosavadního poskytování podpůrných opatření by sama tato podpůrná opatření nepostačovala k naplňování vzdělávacích možností a uplatnění práva na vzdělání. Podmínkou je písemná žádost zletilého, nebo jeho zákonného zástupce, doporučení školského poradenského zařízení a soulad tohoto postupu se zájmem dítěte/žáka/studenta“.

Počáteční obavy z okamžitého přestupu většiny žáků speciálních škol do běžných, zejména dětí s lehkým mentálním postižením, se ukázaly jako neopodstatněné. Do základních škol jich přestoupilo řádově několik procent, několik procent jich

tam bylo již dříve. Ministerstvo skutečně zajistilo financování asistentů pedagoga, doporučených pomůcek a předmětů speciálně pedagogické péče, resp. pedagogickou intervenci. A jako nutnou součást zavádění novinek i vzdělávání pedagogů. Dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami se mohla začít přiznávat podpůrná opatření od prvního do pátého stupně, dle závažnosti.

Pravidla včetně financování však vstoupila v platnost bez ověření v praxi, bez jakékoliv pilotáže. Školy a školská poradenská zařízení dostaly dva roky přechodného období, kdy budou platit souběžně pravidla původní i nově nastavená. Přechod na nové financování podpůrných opatření vyvolal velkou odezvu na školách a školská poradenská zařízení zaplavila vlna žádostí o vyšetření (poskytnutí péče) a nastavení tzv. normované finanční náročnosti, tedy přiznání ve vyhlášce stanovené pevné částky pro zjištění hendikep. Nicméně nárok neznamenal přidělení finanční částky automaticky. Nejprve je třeba projednat návrh se školou, zda již nedisponuje doporučeným podpůrným opatřením (může to být jak nějaká pomůcka, tak i např. asistent pedagoga). Pokud disponuje,

je možno přiznat finance na předmět speciálně pedagogické péče (zajištění reedukace speciální vzdělávací potřeby od 1 do max. 4 hod. týdně speciálním pedagogem dle stupně a druhu postižení), nebo pedagogickou intervenci (1 až max. 3 hod. týdně na posílení výuky v předmětu, v němž žák selhává, podpora přípravy žáka na školu, ale i práce s klimatem ve třídě, sociálními vztahy, případně posílení prevence rizikového chování). Žáci, kteří již měli podporu stanovenou před platností nových pravidel, pokračují v původním modelu nastavení financování. Jakmile se bude blížít konec platnosti zprávy a doporučení a obtíže ve škole stále přetrvávají, je třeba se objednat do pedagogicko-psychologické poradny (zejména v případě poruchy učení) nebo speciálně pedagogického centra (smyslové poruchy, mentální postižení).

Poruchy chování související převážně s hyperaktivitou a pozorností řeší poradny, pokud se jedná o nespecifické problémy, je lépe obrátit se na středisko výchovné péče.

Kapacita školských poradenských zařízení (mohu hovořit jen za PPP) byla od počátku školního roku zahlcena žádostmi o poskytnutí péče. A to i přes personální posílení z rozvojového programu ministerstva školství. Došlo tak k prodloužení doby od objednání k pozvání do PPP až na hranici tří měsíců, která je vyhláškou dána jako maximální. I přes veškeré úsilí našich pracovníků se situace do konce minulého školního roku nezlepšila a řadu žadatelů můžeme uspokojit až po začátku tohoto školního roku. Tuto situaci nelze nijak výrazněji ovlivnit, protože nová pravidla sebou přinesla výrazně vyšší míru administrativy a byrokracie. Pozitivní věcí je nastavení užší spolupráce se školami, byť někdy opět na úkor času k dokončení rozpracovaného případu. Nastavení podpůrných opatření by tak mělo být tzv. ušito na míru. Výjimečně se stává, že škola nemůže (nebo někdy i nemá vůli) vytvořit odpovídající podmínky, a pak je otázkou, zda by vzdělávání v této škole bylo pro žáka s hendikepem přínosem. Nejvíce se setkáváme s tím, že ve škole nepůsobí pedagog s příslušnou speciálně pedagogickou aprobací. Rodič jako zákonný zástupce stojí před rozhodnutím, zda trvat na vytvoření podmínek (doporučené

podpůrné opatření lze nahradit ekvivalentem, pokud se na tom škola dohodne se školským poradenským zařízením), anebo se obrátí jinam, kde potřebné podmínky vytvořit mohou nebo chtějí, popř. již existují. To jsou většinou školy nebo třídy speciálně zřízené pro určitý druh postižení. Rodiče se při závěrečném pohovoru nad výsledky zamýšlí s odborným pracovníkem (psychologem nebo speciálním pedagogem), která cesta by pro další vzdělávání a budoucí začlenění byla tou nejvhodnější, kde by se dítě cítilo dobře a byl optimálně podporován jeho rozvoj. Naši odborní pracovníci mají poměrně dobrý přehled o školách, takže jsou schopni navrhnout řešení, seznámí zákonné zástupce s profity, ale i možnými riziky. Konečné rozhodnutí o svém dítěti však záleží na rodičích. V každém případě tím ale poradenská podpora nekončí. Poradenský pracovník spolupracuje se školou při sestavování individuálního vzdělávacího plánu, pokud je doporučen a jednou ročně jej vyhodnocuje. Zjistí-li, že doporučená opatření nefungují, informuje o tom ředitele školy.

Samostatnou kapitolou jsou rodiče (někdy jen jeden z nich), kteří nespokojeností se školou, odmítají s dítětem navštívit poradnu, i když je nasnadě, že se bez podpůrných opatření neobejde. Zde se musí ředitel aktivně podílet na dosažení dohody mezi nimi, školou a poradenským zařízením. Není-li ve své snaze úspěšný a rodič/e dále brání v naplňování práv dítěte na vzdělání, je třeba se obrátit na orgán sociálně právní ochrany dětí.

Nakonec není ani tak důležité, kde se dítě vzdělává, ale jací učitelé zde učí, co je škola ochotná svým žákům nabídnout a poskytnout. Moji kolegyni velmi potěšil telefon jednoho pana ředitele, který volal kvůli problémovému chlapci, jenž byl do jeho školy doporučen. Začala vyjmenovávat, co vše bude mít chlapec doporučeno, aby byly jeho potřeby, úzkosti a zvláštnosti saturovány, když ji pan ředitel přerušil: Nemusíte nám to všechno říkat..., prvně se musíme postarat o jeho dušičku, aby se mu tady líbilo, až pak o to ostatní...

Mgr. Libor Mikulášek,
ředitel Pedagogicko – psychologické
poradny Brno

Integrace/inkluzie pohledem dvou příběhů

Na téma inkluze se dá diskutovat hodiny. Co to vlastně inkluze je? Jaký je rozdíl mezi inkluzí a integrací? Lze ji aplikovat v českých podmínkách? Je na inkluzi naše společnost připravena? Jsou na ni připraveni také pedagogové v hlavním vzdělávacím proudu? Budou mít žáci se speciálními vzdělávacími potřebami vyhovující podmínky pro své vzdělávání? Tyto a další otázky a odpovědi na ně rozdělují odborníky i laiky veřejnost na dva tábory – zastánce a odpůrce inkluze. Pojďme se na tuto problematiku podívat pomocí dvou příběhů.

Tomáš nastoupil do běžné základní školy jako zdravý chlapec. Byl sportovně založen, rodina ho ke sportu vedla. Doposud nic nenaznačovalo, že by chlapec mohl trpět specifickou poruchou učení, konkrétně dyslexií kombinovanou s dysgrafií. V první třídě se ale začaly objevovat potíže, které poukazyvaly na to, že něco není v pořádku. Začal kolotoč pohovorů **pedagogů s rodiči, kteří je odkázali do pedagogicko-psychologické poradny**. Vyšetření opravdu objevilo potíže v oblastech čtení a následně i psaní. Tomášovi byl vytvořen individuální vzdělávací plán. Díky erudované třídní učitelce Tomáš překlenul první stupeň bez větší újmy na jeho sebevědomí, navíc se díky sportovním aktivitám stal školním „sportákem“. Do páté třídy musel jít Tomáš na jinou základní školu, neboť škola, ve které se chlapec doposud vzdělával, vyučovala pouze do čtvrté třídy. I na této škole měl Tomáš velké štěstí. Jeho třídní učitelka byla „češtinářka“, která se v problematice specifických poruch učení dobře orientovala, komunikovala s rodiči i ostatními pedagogy, kteří chlapce vyučovali, vytvořila mu osobnostní plán rozvoje a prosadila slovní hodnocení z českého jazyka. Díky tomuto přístupu Tomáš dokončil základní školu bez větších potíží, vystudoval střední školu, vysokou školu a dnes na vysoké škole vyučuje a zároveň dokončuje doktorandské studium.

Petrovi již v dětství diagnostikovali oční vadu, která byla pouze předzvěstí jiné závažnější nemoci – epilepsie. Když měl nastoupit do základní školy, bylo již jasné, že se bez asistenta pedagoga neobejde. Petr měl velmi pomalé pracovní tempo a díky medikaci byl často unavený, nesoustředěný, měl pomalé tempo řeči a zapomínal. Rodiče v té době již spolupracovali s pedagogicko-psychologickou poradnou a informovali i Petrovu budoucí školu, ředitele a třídní učitelku. Nikdo v té době neměl potíže přijmout fakt, že chlapec bude chodit do běžné základní školy. Paní učitelka ujišťovala rodiče, že s takovými dětmi ve škole již pracovali a všechno společně zvládnou. Až doposud byl pojem inkluze zcela naplňován. Potíže na sebe ale nenechaly dlouho čekat. Petr byl tichý a spíše samotářské dítě s častými epileptickými záchvaty, a tak ho ostatní děti postupně začaly vyčleňovat z kolektivu. První třídu zvládl s maximálním vypětím svých i rodičovských sil. Ve druhé třídě to bylo ještě horší. Třídní učitelka si rodiče často zvala do školy, hovořila o tom, že Petr nestačí učebnímu tempu, požadované učivo nezvládá, často s ní nechce komunikovat, atd. Situace se dostala až tak daleko, že pedagožka navrhovala opakování druhého ročníku nebo přestup na ZŠ praktickou. Petr byl přezkoušen i pracovníky PPP a ti se shodli na tom, že Petr dané učivo dle svého vzdělávacího plánu zvládá, je tedy schopen nastoupit do třetí třídy. A jak to dopadlo? Petrovi rodiče se nakonec po velkém vypětí rozhodli, že chlapce přeřadí na základní školu praktickou. Petr je v nové škole spokojený a rodičům vyhovuje přístup pedagogů, kteří je v jejich úsilí podporují.

Již mnoho let se u nás mluví o integračním procesu a nyní i o inkluzi. Jaký je tedy rozdíl mezi integrací a inkluzí? Inkluze vychází z anglického pojmu „by included“, což doslova znamená být součástí. Představme si tedy, že neexistují žádné speciální školy a všechny děti bez rozdílu na-

vštěvují jednu školu. Pojem integrace vystihuje situaci, kdy byl jedinec nebo skupina vyčleněna z hlavního, v tomto případě vzdělávacího proudu a následně do něj opět zařazena neboli integrována. Ať již chceme děti integrovat nebo zavádět principy inkluze, musíme k tomu vytvořit podmínky. Pouhé nadšení bez znalostí z oblasti speciální pedagogiky nestačí. Z příběhů nám vyplývá jedna z nejdůležitějších podmínek, a to připravenost pedagogů jak po stránce vzdělávací tak osobnostní. Dále je důležitá podpora těchto pedagogů formou asistentů ve třídách a kvalitního školského poradenského pracoviště, kde můžeme nalézt speciálního pedagoga, školního psychologa nebo výchovného poradce. Nezbytné je také přizpůsobení prostředí, ve kterém se děti jakkoli postižené vzdělávají. A naprosto zásadní je práce s klimatem školy a třídy. Učitelé by měli připravit

a informovat žáky o nástupu dítěte s postižením/specifickými vzdělávacími potřebami do jejich kolektivu a takovými kolektivem smelovat.

V české republice samozřejmě existují školy v hlavním vzdělávacím proudu, které přijímají do svých řad děti s různorodým postižením či znevýhodněním a doufejme, že časem bude takových škol přibývat. Je ovšem jasné, že integrovat všechny prozatím nejde. Proto bych si na závěr, s dovolením, vypůjčila následující větu z knihy Integrativní speciální pedagogika, integrace školní a sociální (Vítková, 2004): „Vzdělávejme děti s postižením v běžných školách, pokud je to možné, ve speciálních, pokud je to nutné.“

Mgr. Jana Trefilíková,
speciální pedagog

Vaše zkušenosti

Za naši rodinu inkluzi NE

Náš David není jen mimořádně živé dítě, má onemocnění ADHD – poruchu pozornosti s hyperaktivitou. Když jsme Davida do rodiny před třemi roky přijali, mysleli jsme, že se vše časem upraví. Už ve školce byly s Davidem „problémy“. Nevydrží na jednom místě, je roztěkaný, nerad se podřizuje. Do 1. třídy byl přijat v místě našeho bydliště. Brzy se začal deníček červenat výčtem toho, co David udělal, neudělal, zapomněl. Přes naše časté schůzky s učitelkou jsme cítili velké nepochopení. David chodil do školy nerad, často ho bolelo břicho i zvracel. Po konzultaci s psycholožkou jsme Davida přeřadili do speciální základní školy pro děti s poruchami chování. Zde je malý kolektiv dětí. Paní učitelka děti jenom chválí. Místo černých teček nosí David pěkné nálepky a razítka. Ve třídě působí i asistentka pedagoga. S učením žádné problémy David nemá a také jeho chování se zlepšuje. V tomto malém kolektivu je David spokojený, což se projevuje i na celkové náladě v naší rodině.

Petr F.

Díky inkluzi může naše Katka chodit s kamarády do blízké základní školy

Kačenka má nyní devět let. Je to milá, usměvavá dívka. Od narození trpí onemocněním zažívacího traktu a poslední dva roky se také zhoršila možnost jejího pohybování. Bydlíme na vesnici a dlouho jsme řešili, do které speciální školy budeme Kačenu vozit. Velmi nás potěšilo, když paní ředitelka místní ZŠ nám nabídla, abychom neměli strach a Kačenu do zdejší školy přihlásili. Na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny se podařilo získat pro Kačku asistentku pedagoga. Kačenka je ze školy nadšená. Celý kolektiv třídy se ke Kátě velmi pěkně chová. Učební látku zvládá bez problémů. S paní asistentkou i paní učitelkou jsme prakticky v každodenním kontaktu. Pro Katku mají obě velké pochopení a jsme jim vděční, že i v době nemoci jsme v kontaktu přes internet. Katka je mezi svými vrstevníky spokojená, a to je i pro nás rodiče nejdůležitější.

Hana N.

Jaké máte vy a vaše děti zkušenosti se školami, které vaše děti navštěvují/navštěvovaly?

Zkušenost máme zatím dobrou – paní učitelka je velmi komunikativní, otevřená a maximálně vstřícná.

Vyšly školy vstříc případným specifickým potřebám dětí?

Škola vyšla vstříc maximálně, ještě před odbornou diagnostikou SPU už paní učitelka třídní viděla, že se bude o tyto poruchy jednat a dle nich přizpůsobovala přístup k dítěti.

Byla možná konzultace se školním psychologem a byla přínosem?

Se školním psychologem jsme nekonzultovali (ani nevím, jestli jej škola má), neboť máme výbornou klinickou psycholožku.

Nastala nutnost změnit školu? Čím byla vyvolaná a přinesla změna zlepšení?

Jsmeme velmi rádi, že zatím tato nutnost nenastala.

peřtounka Ilona

Jaké máte vy a vaše děti zkušenosti se školami, které vaše děti navštěvují/navštěvovaly?

Naše první dvě děti v peřtounské péči patří do kategorie dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. První stupeň ZŠ jsme zvládali za velké podpory výborné školy ve vedlejší vesnici. V malotřídkách byla zohledněna individualita dítěte. Nikdy žádné poznámky, žádná předvolání do ředitelny, i když to vůbec nebyli andělkové. Každý měsíc jsme na individuálních schůzkách probírali ve třech – učitelka, rodič a žák – nejdříve jak a co se daří, poté i ty nezdary a možnosti nápravy a vylepšení. Tady jsem až po svých čtyřicátinách a po výchově generace vlastních dětí zjistila, že spolupráce se školou může být i příjemná i přínosná.

Nastala nutnost změnit školu? Čím byla vyvolaná a přinesla změna zlepšení?

Přechod na druhý stupeň „normální“ ZŠ dcera zvládala s velkými obtížemi (přetíženost učivem,

moc velký kolektiv), takže přešla na místní speciální školu, kterou se zohledněním k jejím potřebám zvládala na jedničky a dvojky. A hlavně byla v klidu a šťastná. Pro druhého syna se specifickými potřebami jsme rovnou hledali přechod na speciální školu. První rok si zvykal, brzy byl spokojený i s internátem a s dopomocí v podobě doučování a kroužků, které zde dětem poskytovali. Ještě dnes, kdy už je v učebním oboru, se rád do bývalých škol vrací.

Vyšly školy vstříc případným specifickým potřebám dětí?

Měli jsme opravdu štěstí na výběr škol a většinou i učitelů. Víme od mnoha peřtounských maminek i ze své další zkušenosti, jakým velkým problémem je v mnoha školách zohlednění specifických potřeb žáků, ať už je to neochotou učitelů nebo jejich přetížením.

peřtounka B.

Jaká je po roce vaše zkušenost s inkluzí?

Pozitivní je, že dítě může zůstat ve svém přirozeném prostředí, nevýhodou je, že do třídy úplně nezapadá a tempo je pro ně příliš rychlé.

Jak se vaše dítě ve škole cítí? Má asistenta?

Ve škole je Tereška většinou spokojená, příliš si neuvědomuje odlišnosti. Asistentku má od dubna.

Co je nebo bylo nejobtížnější?

Největším problémem bylo přesvědčit paní učitelku, že asistentka není vetřelec nebo špión ve třídě, ale pomoc pro dítě i pro ni. Do konce školního roku se to nepodařilo, uvidíme, jak to bude příští rok s novou třídní učitelkou.

Jak se chovají spolužáci?

Většina z nich už se zná z MŠ, některé děti mají tendenci vysmívat se a občas i fyzicky ubližovat, jiné se chovají pěkně.

Mají učitelé vstřícný přístup?

V našem případě tomu tak nebylo, ale ředitel školy nám vyšel vstříc.

Co byste jako rodiče chtěli změnit?

Možná větší informovanost učitelů, aby plně pochopili přínos inkluze a předem se jí nebránili.

pěstouni K.

Jaká je po roce vaše zkušenost s inkluzí?

Zkušenost s inkluzí je dobrá, určitě se pobyt dítěte v MŠ stal pro dítě i učitelky jednodušší.

Jak se vaše dítě ve škole cítí? Má asistenta?

Ve škole se cítí dobře, je spokojený. Má asistentku, se kterou si vyhovují a půjde s ním do první třídy.

Jak se chovají spolužáci?

Spolužáci se chovají normálně, daný stav jim přijde zcela normální.

Mají učitelé vstřícný přístup?

Učitelé měli vstřícný přístup, sami měli zájem situaci řešit, protože dítě bylo nevladatelné.

Co byste jako rodiče chtěli změnit?

Pro mě osobně by byla výhodou větší komunikace školy (školky), SPC a rodičů a možná více informací, co vše můžeme pro dítě „získat“.

pěstounka Iva

Je dobré, když se děti z okolí svého bydliště přirozeně setkají i ve stejné škole. Prošli jsme s dětmi 1. stupeň ZŠ, kde byly rozdíly mezi schopnostmi dětí využity jako výhoda, děti si pomáhaly, učitelé byli nápomocni a všem bylo dobře. Druhý stupeň už jsme nevládali, chyběla tu větší podpora učitelů, kolektiv jejich „odlišnosti“ zesmšňoval. Dítě přešlo na speciální školu, dostalo se mu stejné kvality vzdělání v menším kolektivu se vstřícnějšími specializovanými učiteli. Dítě zase rádo chodilo do školy, a to je pro nás ten nejdůležitější faktor. Nestavím se ani na stranu inkluze ani proti, je to hlavně „o lidech“.

pěstounka Blanka

Když se pěstounská péče překlene na péči o dospělého

Bylo nebylo a přesto ve všech pěstounských rodinách bylo. Byl začátek, kdy k nám robátko přišlo a bylo najednou naše. A rostlo. V našem případě rostli. Jeden z nich však do života s hendikepy. Někteří dobře víte, že „hyperaktivní, neklidný, opožděný“ se někdy změni na horší formy, což v určité době nebylo předem sdělováno. V naší době, kdy jsme s pěstounstvím začínali, se něco nedalo ani diagnostikovat anebo prostě vývoj situace problémy přinesl...

Do určité chvíle a věku se dá něco v chování omluvit, tolerovat (i vaše okolí to „vsákne“). Ve škole,

na táborech pomůžou ostatní děti nebo vedoucí, ale pak přijde období, kdy zazní: „Tak to nejde, narušuje to činnost. Víte ono když...“ A pak nějak mizí kamarádi... V tu chvíli začalo hledání. Naším záměrem bylo najít pro syna společnost, která jej přijme s poruchami chování, nízkým intelektem, ADHD, s velmi lehkým zneužitím jeho naivního myšlení, ale i s jeho sklonem k vymyšlení lidově řečeno „hovadin“. A NEJVÍCE DŮLEŽITÉ: kde by našel přátele, kamarády ve svém dospělém věku. Také není „jenom“ (pozor, upozorňuji na uvozovky, aby někdo nevytrhl z kontextu!) například autista, kteří mají specifická sdružení.

Přiznávám, že bylo záměrem i chvíli oddechnout od nepřetržitého dohledu, předávání, a vlastně stálého organizování života, tak aby mohl být pod dohledem. Víam, namítnete, že jsou organizace na hlídání atd. Právě proto jsme byli rádi, když jsme objevili Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v Brně. Vyšli jsme s nimi na jednu z akcí a stali se členy.

Společnost byla ustanovena v roce 1971. V současné době sdružuje 480 členů a přes 380 postižených osob. Sdružení nemá vlastní zařízení, ale bylo iniciátorem vybudování denního stacionáře v ulicích Schodová a Ostrá, jakož i malého celoročního ústavu v ulici Terezy Novákové. Spolupracuje s ostatními nestátními i státními subjekty, které v Brně pečují o mentálně a kombinovaně postižené. Ve své činnosti se SPMP Brno zaměřuje převážně na postižené, kteří jsou v péči rodiny.

Syn získal prostředí, ve kterém se pohybuje bez nějakých pocitů méněcennosti a rozdílnosti. Činnost je pestrá. Například exceluje v kuželkách a turnajích, kterých se zúčastňují jiné organizace a stacionáře. Již několikrát byl „zlatý“ v jednotlivcích i ve družstvech. Každý týden mají trénink. Středy bývají ve znamení cvičení pro pány a ženy, jiné dny jsou klubová setkání a plavání. Obdivuhodné jsou kurzy taneční a společenské výchovy, které pořádá významná brněnská taneční škola a pan majitel mnoho let s obrovským taktem a porozuměním pro tyto lidi vede školní hodiny. Pořádají se též diskotéky, klubová odpoledne, zájezdy a setkání či plesy se sesterskými organizacemi. Také se koná každoroční Mikulášská s hudbou, programem a nadílkou. Součástí jsou návštěvy divadel, kina, koncertů. Měsíčně jsou též velmi oblíbené výlety a vycházky. Dále pořádají sportovní olympiády (i zimní – nevěřili byste, jak jezdí např. slalom...).

Sami jsme vedli oddíl, naše biologické děti též (syn stále vede), ale poprvé jsme viděli, jak sto (STO!) lidí s mentálním nebo pohybovým hendikepem odjíždí během dvaceti minut čtyřmi autobusy na tábor. V sestavených skupinách po šesti až osmi lidech se dvěma odbornými vedoucími. Činnost táborová pestrá, vždy inspirovaná tématem tábora. Vloni byla „Cesta kolem světa“. Jízdy na koních,

ukázky hasičů, policistů, olympiáda, táborák... Vše v prostředí plně zabezpečující péči a dvakrát denně teplé jídlo, dohled nad hygienou, léky... Sdružení též organizuje rehabilitační i zahraniční pobyty s doprovodem rodičů, odborná školení pro rodiče a opatrovníky. Věková struktura „dětí“ je pestrá – až přes šedesát let. Je roztomilé, když k vám přijde Tonička (59 let) – tedy lehce starší než my – a radostně ukazuje „Strejdo, já mám nový mobil.“.

Je pravdou, že většinu akcí si platíme, ale sdružení se snaží o dotace, zvýhodnění. Například kino za symbolických 30 Kč. Na některé akce se pak vrací dle získaných prostředků. Roční členský příspěvek je přitom tři sta korun. Je také pravdou, že jsme se „chytili“ a pomáháme s organizací na akcích, ale přiznávám, že je to radost a člověk se v tomto prostředí i odreaguje.

Protože většinou jsou členy rodiče se svými dětmi, používáme tento termín „dětí“. A myslím, že „dětí“ jsou i ty naše – pěstounské. Vždyť jsou dospělé a ještě jsou u nás nebo u vás ve stejné pozici jako biologické. A my také stárneme. Děti rostou a s věkem přibývají problémy – invalidní důchod, uplatnění, omezení soběstačnosti, majetkové záměry...

Z pohledu rodičů – pěstounů – musím napsat nyní podstatné: získali jsme především oblast, kde se syn cítí dobře a kde se navzájem „berou“. My jsme získali nové přátele a možnost s nimi diskutovat a získávat zkušenosti a odbornou pomoc, kterou se sdružení daří poskytovat (i díky propojení s pražským ústředím a kontakty v sociální oblasti).

Tak jako nám od začátku v „dinosauřích“ pěstounských dobách i potom pomohlo Sdružení pěstounských rodin, my vždy byli rádi, že jsme si mohli sdělit zkušenosti a poznatky mezi sebou pěstouny. Nyní je více věcí již ošetřeno mnohem lépe právně i finančně, přesto si ale myslíme, že by si páni poslanci měli nějaké to dítě do pěstounky vzít. Určitě by pochopili význam a náročnost této činnosti a popostrčili by věci nejen finančně, ale i legislativně dál.

Protože nám Sdružení pěstounských rodin umožňuje občas se setkat, sdělujeme si, kam

život naše děti zavál, radosti, ale i problémy. A to je důvod, proč jsme vám o nás a o cestě našeho syna do jiného sdružení napsali. Zkusili jsme vám nabídnout cestu, když dítě dospěje, když dítě není jen pro radost, když nemá plné zdraví, uplatnění, když k vám nechodí jen na návštěvu a neukazuje vnoučata. Cestu, kterou už máme vyzkoušenou ...

Na závěr slova z webu SPMP ČR Brno:

... několik desítek let práce pro všestranný rozvoj postižených, pro naději a pomocnou ruku jejich rodičům, nás přesvědčilo o smysluplnosti a užitečnosti našeho sdružení. Dovolujeme si i Vám,

vážení rodiče, vážení přátelé, nabídnout naše zkušenosti a náš program. Uvítáme rovněž co nejupřímněji každého, kdo rád jakkoli přispěje k dalšímu rozvoji péče o naše postižené děti, mládež i dospělé.

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR, z.s.

SPMP ČR pobočný spolek BRNO

Lomená 530/44

<http://spmp-brno.cz/o-nas/>

pěstoun Radek

Na pomoc autistům

PASPOINT, z.ú. je nástupcem Asociace pomáhající lidem s autismem APLA JM, která vznikla v roce 2002 z iniciativy rodičů a odborníků, kteří pracují s osobami s poruchami autistického spektra (PAS). Vznikla jako součást celostátní organizace APLA s působností pro Jihomoravský kraj.

Primárním cílem Paspoint, z.ú. je postupné vybudování systematické a komplexní profesionální pomoci lidem trpícím PAS a jejich rodinám. Klade si za úkol fungovat jako profesionální meziklánek mezi rozsáhlými aktivitami v rámci cílové skupiny a všemi ostatními institucemi zodpovědnými za příslušné programy v oblasti péče o osoby s PAS. Finálním cílem je zkvalitnění života lidí s tímto handicapem a života jejich rodin, což znamená především nabízení, podporu a hledání možností jejich integrace, ať už částečné či úplné.

Přehled aktivit Paspoint, z.ú.: raná péče, Centrum podpory rodinám s čerstvou diagnózou nebo na diagnózu čekající, osobní asistence, sociální rehabilitace, vzdělávání, sobotní výlety, schůzky pro rodiče, zájmové kroužky, prázdninové pobyty, setkávání sourozenců, rodičovské skupiny a knihovna.

CO JE SOCIÁLNÍ REHABILITACE?

Sociální rehabilitace je služba, která usiluje o posílení schopností a dovedností potřebných pro dosažení samostatného a nezávislého života.

JAK A KDY?

- ambulantně (Brno, Anenská 10)
- terénně (v místě bydliště, v zaměstnání, kdekoliv je potřeba)
- v pracovní dny dle domluvy
- zdarma

PRO KOHO?

- lidem s poruchou autistického spektra od 15 let.
- trvalé nebo přechodné bydliště v regionu Jihomoravského kraje.

KONTAKT?

První setkání probíhají vždy s vedoucím služby.

Ladislav Bušek

☎ 777 569 810

✉ busek@apla-jm.cz

Anenská 10, 602 00 Brno, www.apla-jm.cz

OBLASTI PODPORY

SAMOSTATNOST

- nácvik:
 - sebeobsluhy
 - organizace času
 - finanční gramotnost
- vyřizování osobních záležitostí

ZAMĚSTNÁNÍ

podpora při:

- hledání
- zajištění

Mgr. Ladislav Bušek

ZE ŠKOLY DO ŽIVOTA

Pro mnoho pěstounských dětí nastane doba přechodu ze školy do samostatného života. Přestože se stát tváří, že pěstounská péče končí dosažením zletilosti a v té chvíli je třeba ukončit s pěstounskou rodinou Dohodu o výkonu pěstounské péče, víme, že pomoc a doprovázení pěstouni a jejich děti potřebují i nadále.

Jistě znáte úsloví malé děti malé starosti, velké děti velké starosti. Také praxe v našich poradnách tomu dává za pravdu. Představy mladých o dospělosti se velmi liší od představ jejich rodičů i vychovatelů. V posledních dvaceti letech se ve vývojové psychologii objevuje termín volně přeložitelný jako vynořující se dospělost. Popisuje období, které je svými charakteristikami jiné, než byla adolescence, ale v němž jedinec ještě nenaplní rysy odpovídající dospělosti. Jedná se tedy o období, které se postupně vynořuje a vyrůstá z adolescence.

Opustit domov, vdát se, oženit se, mít dítě – co z toho je znakem dosažení dospělosti? Statistiky posledních let však hovoří jasně. Pokud se už někdo rozhodne uzavírat manželství a plánuje založit rodinu, blíží se spíše k třicátému roku věku. Dospělost tedy mladí spíše chápou jako nezávislost, individualismus, prosazování svých zájmů, užívání si života. Mnozí rodiče však poukazují na neschopnost mladých, přijímat odpovědnost sám za sebe. Řada konfliktních situací se týká i finančních nároků mladých lidí, kteří si chtějí pouze užívat, ale žádným přínosem do společného hospodaření rodiny nejsou. Mnoho jich využívá možnosti studovat, zvyšovat si kvalifikaci až do 26 let, tak, jak to umožňuje zákon. Přirozeně tak pokračuje jejich dospívání a formace k budoucímu povolání. Mladí hledají a utvářejí si vlastní identitu, vytvářejí si dlouhodobější plán, který však může být i několikrát v tomto období změněn, což se může týkat jak školy a oboru, tak i práce, které by se chtěli věnovat, ale třeba i bydlení. Okruhy vztahových problémů, vyrovnání se s postavením podřízenosti či rovnoprávnosti ve vztahu k rodičům bývají často důvodem

k hledání pomoci u doprovázejících organizací a v občansko-právních poradnách.

Dospívání a osamostatňování dětí je pro pěstouny velkou zatěžkávací zkouškou jejich kompetencí, lásky a tolerance. Jedná se o emocionálně vypjaté období, které rodiče popisují různě – od pýchy po úspěšném dokončení studia až po pocity selhání, kdy není možno dítě – mladého dospělého k čemukoliv motivovat. Pravdou je, že i v tomto věku řeší člověk mnoho nových problémů, které si dříve neuvědomoval. Práce, bydlení, finance, osobní vztahy... všechny běžné potřeby, bez nichž samostatný život nejde nastartovat. Hlavním důvodem setrvávání mladých v rodině i přes jejich nespokojenost, jsou především finance, nejasné představy o vlastní budoucnosti, či nechuť opustit dosavadní standard bydlení a péče. Psychologové upozorňují na nebezpečí ustrnutí v této vývojové fázi a na neschopnost trvale přijmout roli dospělého. Jak se co nejlépe připravit a zvládnout náročnou etapu „vynořující se“ dospělosti, se budeme společně zamýšlet.

Sylvia Dvořáčková,
vedoucí Poradny SPR Brno

Nechci už tu s vámi být

„Už abych bydlel sám, pak bude všechno jinak,“ patří k myšlenkám, s nimiž si v průběhu dospívání pohrává snad každý. Často může i docházet k neuváženým excesům typu předčasného ukončení studia, opuštění společné domácnosti, stavění se na vratké nohy a opakovaným návratům pod rodičovskou střechu. Konflikty, které takovým chováním vznikají, na dlouhou dobu poznamenávají rodiče i děti. Pro mladé, odcházející z náhradní rodinné péče, je toto období velmi těžké. Je vhodné o něm včas přemýšlet a na tento proces se dlouhodobě připravovat. O osamostatňování je třeba otevřeně mluvit a plánovat jednotlivé kroky. Důležitou roli v perspektivě dětí odcházejících z náhradní rodinné péče zastávají různé nestátní organizace s programem pomoci této cílové skupině. Stát po skončení pěstounské péče poskytne dítěti jednorázový příspěvek 25 000 Kč. Je to jistě velmi dobrý počín na začátek osamostatnění, který řeší však jen to nejzákladnější. Pěstouni se domnívají, že doprovázení jejich rodin by mělo trvat minimálně po dobu

přípravy dětí na budoucí povolání. Doba od zletilosti dítěte do jeho skutečného osamostatnění je velmi dlouhá, kdy pomoc, podporu psychologa, sociálního pracovníka velmi nutně potřebují. Problémy, které s mladou dospělostí přicházejí, by pomohl řešit tým zkušených odborníků, kteří rodinu a její potřeby zná již řadu let. Mohlo by být lépe ošetřeno i povědomí mladých o finanční gramotnosti, možnostech uplatnění na pracovním trhu, pomoc při získání samostatného bydlení i orientace v sociálních a právních předpisech.

V péči pěstounů však mnohdy zůstávají děti, které již zletilosti dosáhly. Zhoršený zdravotní stav, či neschopnost se sám o sebe postarat, jsou důvody, kdy není možno očekávat, že by se dítě osamostatnilo. Bohužel, jsou však i takové děti, které odmítají opustit rodičovské zázemí, nejsou schopny ani ochotny pracovat a dobrodruží rodičovského zázemí pouze využívají.

Sylvia Dvořáčková

Z vašich zkušeností

Můj příběh o potřebě pečovat

Do šesti let jsem vyrůstala v dětském domově. Docela se mi tam líbilo. Ráda jsem se starala o menší děti a pomáhala tetám. Když si mě naši přivezli domů, moc jsem toužila, aby mamka měla další děti. Přání se mi splnilo, když naši přijali do rodiny dvě malé holčičky. Moc mě těšilo, že se mám o koho starat a byla jsem pyšná, když naši říkali, že jsem jejich pravá ruka. Když jsem pak přemýšlela o svém povolání, byla to jasná volba. Chtěla jsem se stát sestřičkou. Učení mi ale moc nešlo, možná také proto, že jsem dys... snad ve všem. Po poradě s rodiči i výchovnou poradkyní na ZŠ jsme dospěli k názoru, že pro mě bude nejlepší méně náročný obor ošetrovatelství. Měla jsem radost, že jsem se na školu dostala i bez přijímacího řízení a těšila se do nové školy. Naše třída byla jen pro

deset žáků a učitelé byli výborní. Učivo bylo naprosto nenáročné, stále jen opakování ze ZŠ. Mezi ostatními spolužáky jsem vynikala, což se mi líbilo. Když rodiče na třídní schůzce učitelka informovala, že jsem pro tento typ školy zřejmě nevhodně vybrána a měla bych raději přejít do náročnějšího typu studia, bylo mi to i líto. Opravdu se mi tam líbilo. V pololetí jsem udělala rozdílové zkoušky na církevní střední zdravotnickou školu. Svého přestupu jsem však vůbec nelitovala. Bylo to o hodně náročnější, ale přístup učitelů i spolužáků byl výborný. Od II. ročníku jsme již začali chodit na odborné praxe po nemocnicích a ústavech. Po třech letech jsem složila závěrečné zkoušky ošetrovatelského oboru a přihlásila se do maturitního studia. Oproti ostatním studentům jsem měla

výhodu, že hodně látky jsem znala z předchozího studia. Některé předměty byly hodně těžké, ale naši mi doma hodně s pochopením učiva pomáhali. Příprava k maturitě byla náročná a zkoušku z angličtiny jsem si zopakovala v září, ale nakonec jsem to zvládla. Najít práci nebyl žádný problém. Mohla jsem si vybírat z několika možností. Zvítězila možnost pracovat v místě bydliště, kde pracuji jako sestra v Domově pro seniory. Práce je náročná, ale líbí se mi. Brzy však již vyměním pracovní povinnosti za mateřské radosti...

Blanka

Začali jsme od Adama

Adama jsme adoptovali v jeho čtyřech letech. Přišel do naší rodiny z kojeneckého ústavu, kde byl od narození. Byl zaostalý a my jsme doufali, že v našem rodinném prostředí vše dohoní a srovná na úroveň svých vrstevníků. Když nastoupil do mateřské školy, již bylo zřejmé, že se svým chováním výrazně odlišuje od ostatních dětí. Nastaly první problémy v kontaktu s učitelkou. Navázali jsme spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou. Vyšli nám maximálně vstříc a výchovné problémy Adama konzultovali přímo s paní učitelkou. Na návrh pedagogicko-psychologické poradny měl dvakrát odklad školní docházky, a pak nastoupil do běžné třídy základní školy. Učivo zvládal, ale opět nezvládal svoje chování. Začaly se víc objevovat poruchy pozornosti, měl problémy s pochopením některých sociálních situací, které ve třídě vznikaly, měl problémy ve vztazích se spolužáky, měl problémy pochopit, co se od něj očekává, pochopit zadaný úkol a také pochopit přístup paní učitelky. I pro mě komunikace s paní učitelkou byla obtížná. Ve třídě bylo 25 žáků a on jí narušoval průběh výuky. Funkce asistenta pedagoga ani školního psychologa tenkrát neexistovala. Ve 3. třídě došlo k výměně paní učitelky. Nová učitelka měla mnohem větší pochopení pro některé Adamovy projevy. I když učivo zvládal, ve spolupráci s pedagogicko psychologickou poradnou jsme se domluvili na přestupu na praktickou (tenkrát ještě zvláštní) školu. Naštěstí byla v místě bydliště.

Tam na Adama nebyly kladeny tak velké nároky, líp se soustředil ve třídě s menším počtem žáků, i paní učitelka si na něj našla víc času a lépe se mu tak paní učitelka vytvářel osobní vztah. Adam začal pocítovat úspěch, dostával pěkné známky, byl spokojenější a sebevědomější. Našel si tam kamarády, po kterých v běžné škole moc toužil.

Zhoršení chování nastalo nástupem puberty. Adam, který byl snadno ovlivnitelný, přebíral špatné vzorce chování. To byla jediná nevýhoda zvláštní školy. Například si z něj spolužáci ze sociálně slabších rodin udělali „bankomat“ a on nám doma bral peníze. Avšak díky přístupu paní učitelky a intenzivní spolupráci se školou se nám dařilo některé negativní projevy „mít pod kontrolou“.

Po ukončení základního vzdělání jsme pro Adama zvolili učiliště pro absolventy praktických škol. Bylo tam hodně praxe, málo učení, což Adamovi vyhovovalo. Když končil první učební obor, nedokázali jsme si představit, že by byl schopen zapojit se do běžného života dospělých a osamostatnit se. Proto jsme ho přihlásili na další učební obor, který mu i mnohem lépe vyhovoval svým zaměřením. Po ukončení tohoto oboru se pak už sám, jako dospělý rozhodl, že na té samé škole zkusí ještě jeden učební obor. Po zkouškách ho přijali hned do 2. ročníku.

Letos by měl tedy získat již třetí výuční list. Kvůli lehkému mentálnímu postižení má stanoven invalidní důchod prvního stupně. Vůbec nemáme jistotu, zda je připraven vést samostatný život. Nedokáže dobře hospodařit s penězi, má omezení právní způsobilosti ve finančních věcech a já jsem jeho opatrovník. Navíc naše situace je ztížená v tom, že jeho emoční poruchy chování nadále přetrvávají a je s ním těžká domluva. Díky pobytu na internátě během studia na střední škole bylo o něj dobře postaráno. Nyní je postaven před skutečnost, že by si měl některé svoje záležitosti zařizovat sám. Zatím nevíme, nakolik obstojí.

Jestli bychom některé věci dělali jinak? Asi ne. U dítěte s emoční poruchou chování jsme rádi

za jakýkoli úspěch s jeho výchovou. Podstatné je, že se nám po celou dobu dařilo s ním vztah udržet, a to považujeme za velký vklad do jeho života.

adoptivní maminka Marie

Ze školy do školy

Říká se škola, základ života. Musím říct, že od první třídy jsem měla jen samé skvělé kantory. Přišla jsem do naší rodiny v šesti letech, téměř jsem nemluvila, ničemu nerozuměla. Dostala jsem odklad povinné školní docházky. První třída pro mě byla hodně těžká. Dokonce se uvažovalo o přechodu na praktickou školu. V druhé třídě jsme dostali novou paní učitelku, kterou jsem si velmi oblíbila a měli jsme ji až do páté třídy. Podařilo se jí vytvořit výborný kolektiv žáků a vlastně i rodičů. Hodně času nám dětem věnovala i v mimoškolních aktivitách, kdy jsme hrávali divadlo, jezdili na výlety, pořádali soutěže, táboračky a společně slavili i narozeniny. Do těchto akcí zapojila i rodiče. Každého žáka dovedla paní učitelka povzbudit, ocenit a motivovat k lepším výsledkům. Se slabšími žáky pracovala individuálně a vyzdvihovala i sebelepší úspěch. Do školy jsme se těšili a přechod na II. stupeň do jiné budovy byl pro nás hodně těžký.

Moc nás žáky mrzelo, že se původní kolektiv rozpadl, protože nás rozdělili do dalších třech tříd. Naším třídním se stal mladý pan učitel, který byl teprve krátce po studiích. Přestože jsme důkladně prověřovali jeho trpělivost a pedagogický um, měl smysl pro legraci a autoritu si dovedl rychle zjednat. Matematika a fyzika nebyla už strašákem, protože učivo dovedl dobře vysvětlit. Každý za ním mohl přijít a znovu s ním probrat, čemu nerozuměl. Perfektně hrál na kytaru a ve škole vedl i pěvecký a hudební sbor. Rádi vzpomínáme na školní výlety a dvakrát jsme společně zažili i putovní tábor. Naše třída se každý rok schází a Petr, jak důvěrně pana učitele, (dnes už zástupce ředitele), oslovujeme, nikdy nechybí.

Pro středoškolská studia jsem si vybrala církevní zdravotnickou školu. Líbí se mi práce v nemocnici, i když je hodně namáhavá. Máme zde dobrý

kolektiv děvčat a také tři chlapce. Učení je hodně, zvláště teď, před maturitou. Doufám, že se mi ji podaří úspěšně složit. Ráda bych pak ještě pokračovala v nadstavbovém studiu na naší škole.

Terezka

Jak se z lenocha stal pracovitý člověk

Náš Matěj přišel do rodiny v pěti letech. Doma už byla tři starší děvčata, která si brášku hned zamilovala a také hodně rozmazlovala. Maty byl šikovný, chytrý kluk. Brzy se naučil spousty písniček a jeho hudební talent byl nepřehlédnutelný. Hned v první třídě začal zpívat ve školním sboru a také se začal učit hrát na klavír. První tři roky, kdy jsme mu ještě v domácí přípravě stačili, dělal pokroky, ale později nechtěl cvičit a do hodin klavíru již nechtěl chodit. Zkrátka bez poctivé přípravy nebyly pokroky. Když se nechce, to je horší, než když se nemůže. Smutný byl pan učitel, smutní jsme byli i my, ale nic naplat, Matěj pověsil klavír na hřebík. Asi za čtyři roky přijel Matěj z letního tábora a byli jsme překvapení. Naučil se tam několik akordů na kytaru a velice se mu to zalíbilo, takže pilně doma cvičil. Když se později rozhodoval, kam na střední školu, vybral si pedagogickou. Oprášil i ten klavír, ale kytara se stala jeho věrným druhem. Díky možnosti odjet do Anglie na jazykový kurz se Matějovi otevřely i nové šance. Po maturitě jel do Anglie jako vedoucí letního tábora. Ověřil si, že se „ve světě“ neztratí. Nyní ve Skotsku pracuje s dětmi hlavně jako muzikoterapeut. Máme velkou radost, že nadání k hudbě přivedlo Matěje k povolání, které je i koníčkem.

manželé H.

Vaše odpovědi na naše otázky:

Jaké máte vy a vaše děti zkušenosti se školami?

Na ZŠ neměl Jakub příliš pěkné známky, proto jsme volili výuční obor automechanik. Myslím, že to byla dobrá volba. Ve škole patří k průměrným žákům, ale v praxi se mu daří velmi dobře.

Jak se vám daří připravit dítě na končící školu, na vstup do života?

Jakub bude mít na podzim osmnácté narozeniny. Má před sebou závěrečné učňovské zkoušky a chce pokračovat v maturitním oboru. Jsme rádi, že vidí před sebou dobrou perspektivu zaměstnání, kterého baví. Už nyní dovede ledacos opravit a v dílně má možnost pěkného přivýdělku. Mistr ho chválí a uplatnění po dokončení studia určitě najde.

František P.

Jaké máte vy a vaše děti zkušenosti se školami?

Na ZŠ patřil Kamil k nadaným žákům. Úspěšně složil zkoušky na gymnázium v páté třídě. Přestože ve studiu dosahoval poměrně pěkných výsledků, rozhodl se přejít na jinou střední školu. Vybral si střední elektrotechnickou školu.

Přinesla změna zlepšení?

Kamil odešel z gymnázia se spolužákem Petrem. Myslím, že zvolený obor chlapce více zaujal a oba uvažují i o studiu na vysoké škole.

Dávají školy vašim dětem i praktickou výbavu užitečnou v pracovním procesu?

Škola má uzavřenu dohodu o praxích pro studenty s různými pracovišti. Za poslední dva roky byl Kamil asi na sedmi pracovištích a v rámci letních brigád měl možnost si práci vyzkoušet. Někde se mu líbilo více, jiná pracoviště ho nezaujala. Všechny pracovní zkušenosti jsou ale velmi užitečné.

Máte-li už trochu odstup – co byste dnes udělali jinak?

Přikláním se k názoru, že je dobré začít od píky. Sám jsem se nejprve vyučil, pak udělal maturitu a večerně i vysokou školu. Zkušenosti z učení mi do života hodně daly. Asi to bylo i dobrou motivací k následujícímu studiu.

Jan S.

Jaké máte zkušenosti se školami?

Zkušenosti se školami máme různé. Mnozí pedagogové mají pocit, že už zažili všechno a pak se najednou objeví něco, co je nemile překvapí. Slyšeli jsme například: „To jsem ještě za svou dvacetiletou praxi neviděla“. Zkrátka co kus, to originál. Ať už dítě nebo pedagog. Problém vždy nastal, pokud dítě nezapadlo do dané škatulky.

Byla možná konzultace se školním psychologem?

Školního psychologa jsem nikdy neviděla.

Nastala nutnost změnit školu? Čím byla vyvolaná a přinesla změna zlepšení?

Školu jsme měnili z důvodu výchovných problémů. Určitě došlo ke zlepšení. Změnu doporučil psycholog z doprovázející organizace. Dítě přestoupilo do malotřídky, kde byl jiný přístup a dítě bylo víc na očích. Předem jsme upozorňovali na problémy, které dítě má, a tak nebyli zaskočení.

Daly školy vašim dětem i praktickou výbavu užitečnou v pracovním procesu?

Myslím, že děti netuší, co je po ukončení školy čeká, nemají představu. S hledáním zaměstnání musíme pomoci. Pokud byl problém ve škole, zaměstnání může být pokračováním neúspěšné realizace.

pěstounka Iva

Handicapovaní absolventi se uplatní díky kvalitnímu vzdělání a praktickým zkušenostem

Na Střední škole pro tělesně postižené Gemini Brno se vzdělávají žáci s nejrůznějšími typy handicapu v maturitních oborech veřejnosprávní činnosti a gastronomie a v učebním oboru prodavač a výrobce lahůdek. Už při koncipování zaměření naší školy jsme vycházeli ze základní premisy – chceme, aby naši absolventi našli uplatnění ať už ve svém nebo příbuzném oboru, případně aby se mohli vzdělávat dále. Z tohoto primárního cíle pak vychází naše vzdělávací programy a také organizace výuky. „Věříme, že právě kvalitní výuka, která vybaví žáky nejen potřebnými teoretickými vědomostmi, praktickými zkušenostmi, ale současně rozvíjí i jejich soft skills, zaručuje, že po skončení střední školy najdou další uplatnění, budou se dále vzdělávat a zároveň působit jako platní členové společnosti,“ uvedl Tomáš Anderle, ředitel školy.

Obor veřejnosprávní činnosti patří v systému středního vzdělávání stále spíše k výjimečně otevřeným, třebaže poptávka po administrativních pracovnících a úřednících veřejné správy, kteří by disponovali ekonomickými, právními i jazykovými vědomostmi, neustále stoupá. Žáci čtyřletého maturitního oboru se učí porozumět především systému právního řádu České republiky a aplikovat právní předpisy na konkrétní, z praxe vycházející případy. Díky tomu jsou schopni flexibilně reagovat na rychlé a časté změny právních předpisů. Veřejnou správu poznávají nejen teoreticky, ale díky četným exkurzím a rovněž souvislé praxi se s ní seznamují přímo. Po maturitě pak mohou nejen na pracovních pohovorech vyniknout svými komplexními znalostmi, které současně umí využít v reálných situacích. Mnozí z nich pokračují rovněž ve studiu na vysokých či vyšších odborných školách, často zaměřených ekonomicky, sociálně či právně.

Absolventi maturitního gastronomického oboru mají potenciál pracovat ve středním managementu podniků orientovaných na stravování či cestovních ruch. Jejich čtyřleté studium se zaměřuje na zvládnutí teplé a studené kuchyně, což osvědčují i v praxi, již vykonávají ve veřejných stravovacích zařízeních, školních jídelnách, cukrárně či restauraci. „Jako velké pozitivum vnímám to, že se naši žáci dostanou přímo do provozu. Nahlédnou pod povrch fungování gastronomických provozů, a to hned několika typů. Daný obor vyžaduje totiž nejen odborníky, kteří znají receptury, umí zhotovit kvalitní pokrm, ale hlavně lidi se zájmem o další sebevzdělávání a vlastní rozvoj. Gastronomie totiž prochází dynamickým vývojem, k jehož sledování se nám daří žáky přimět, a to nejen osobním příkladem, ale také posilováním jejich zájmu díky účasti na různých veletrzích, studentských soutěžích i populárních food festivalech,“ doplnila vedoucí odborného výcviku Ilona Musilová. Na vedoucí posty jsou pak žáci připravováni v předmětech jako ekonomika, účetnictví, komunikace a etiketa v gastronomii, ale také v obecně vzdělávacích předmětech. Důraz klademe rovněž na jejich jazykové schopnosti.

Žáci oboru prodavač a výrobce lahůdek se zaměřují převážně na výrobu a prodej lahůdkářského zboží, ale v průběhu tří let získají i zkušenosti s přípravou teplých pokrmů. Jejich vzdělání se orientuje na provoz a služby, osvojují si ale i aranžérské dovednosti či přípravu jídelní tabule. Díky odborným předmětům se z nich stávají žadání uchazeči o pozice prodavače, ale i adeпти na práci v gastronomických podnicích. Snažíme se rozvíjet také jejich vztah ke studiu a získávání další kvalifikace, často po získání výučního listu absolvují i zmíněný obor gastronomie. „Po škole bych chtěl pracovat jako kuchař. Gemini mě na tuto práci

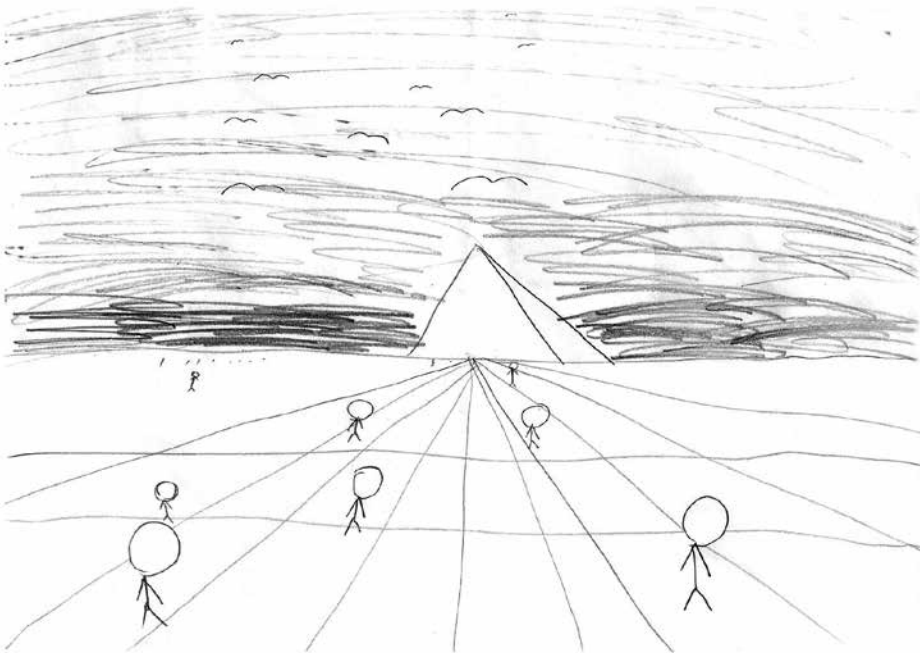
dobře připravila, otevřela mi cestu ke gastronomii, která mě moc baví. Chci si tu udělat ještě maturitu a v budoucnosti případně absolvovat i nějaký kulinářský institut," poodhalil své další plány žák posledního ročníku Viktor Šimek.

Na základě zkušeností z minulých let, kdy více než 90% našich úspěšných absolventů se stalo zaměstnanci, začalo samostatně podnikat nebo pokračuje ve studiu, si dovolíme tvrdit, že uvedené záměry se nám daří naplňovat. Osvědčila se nám spolupráce jak s veřejným, tak soukromým sektorem. Mnozí zaměstnavatelé si totiž vyhlédnou vhodného adepta na konkrétní post v průběhu žákovských praxí. Jsme rovněž fakultní školou Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a naši žáci opakovaně navštěvují veřejné workshopy nejen v rámci Týdne vědy, ale umožňujeme jim i návštěvu seminářů či přednášek na nejrušnějších univerzitách, aby získali povědomí o možnostech

a náročnosti dalšího studia. Dlouhodobě se zapojujeme do mezinárodního výměnného projektu. Žáci Střední školy pro tělesně postižené Gemini Brno si tak zdokonalují své jazykové, ale i sociální schopnosti. Mají rovněž možnost v průběhu studia získat na trhu práce žádané certifikáty a osvědčení (nejen o absolvování výměnného pobytu, ale například barmanského kurzu).

V příštím školním roce plánujeme pozvat veřejnost do naší nové kavárny a žáci by se měli významnou měrou podílet i na přípravě obědů, které budeme nabízet všem zájemcům. „Tím, že se stále více otevíráme veřejnosti, chceme prokázat, že handicapovaní mladí lidé jsou plnohodnotnými členy naší společnosti. Uplatnění našich absolventů na trhu práce vždy bylo, je a nadále i bude naší prioritou,“ uzavřel Tomáš Anderle.

Mgr. Marcela Hrdličková

SPOLEČNĚ PROTI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝM JEVŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE

Při vzdělávacích seminářích jste velmi často připomínali nejrozličnější projevy chování dětí a mládeže, se kterými se setkáváte. Zmiňujete lhaní, drobné krádeže, závislosti na hrách na počítači nebo mobilním telefonu, ale také záškoláctví, šikanu, agresivitu, kouření, experimentování s alkoholem a drogami. Tyto a mnohé další projevy se nazývají sociálně patologické jevy. Veřejnost je klasifikuje jako nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy společnosti. Chování a jednání je charakteristické především nezdravým životním stylem, porušováním etických hodnot, sociálních norem, předpisů a zákonů a ve svém důsledku pak vede i k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.

Váš zájem o tuto problematiku, porada s odborníky i sdílení Vašich výchovných zkušeností je nejlepší cestou k prevenci sociálně patologických jevů. Spolu s Vámi jsme se na našem klubovém setkání shodli, že tato prevence je nezbytná už od nejútlejšího věku dítěte a začíná tedy v rodině. Je to velmi důležitý úkol vytvářet bezpečné a milující prostředí pro děti, budovat harmonické vztahy mezi všemi členy, otevřeně s dětmi komunikovat a posilovat jejich sebevědomí a důvěru. Není to lehké, zvláště v rodinách s přijatými dětmi, které si často s sebou přinášejí nejrůznější zkušenosti. Zklamání, zanedbávání, hádky, požívání alkoholu či drog, kuřáctví a jiné, poznamenávají tyto děti i jejich aklimatizaci v nové rodině. Někdy však ani terapeutické prostředí milující rodiny nezmůže vše. Nejčastěji přicházejí na děti stížnosti z kolektivů ve škole, nebo škole. Často se u dětí jedná o projevy onemocnění ADHD, které odpovědně vyšetří dětský psycholog nebo psychiatr. Čím dříve, tím lépe. Odborníci nejlépe rodičům a vychovatelům dovedou pomoci. Sledují vývoj dítěte a v mnoha případech je zavedena i medikace, která projevy ADHD zlepšuje. U starších dětí se

mohou projevovat časté výbuchy zlosti, vzdorovitě a provokativní chování, úmyslné ničení věcí, rvačky, tyranizování slabších, krutost ke zvířatům, krádeže věcí z domova, záškoláctví apod. Odborně se označují tyto projevy jako smíšené poruchy chování a emocí u dětí a mládeže. Při diagnostice problému musí být brán zřetel na vývojový stupeň dítěte. Často se ukazuje, že toto negativní chování dítěte provází i ztráta zájmů, radosti. Dítě si připadá, neschopné, nemilované, má pocity viny a bezraděje. Někdy ho doprovází i poruchy spánku, ztráta chuti k jídlu apod. Odtud je jen krůček k „pochopení“ v partách a dalším patologickým, které mohou narušovat výchovu dítěte.

Spolupráce rodiny a školy případně i pedagogicko-psychologické poradny je v těchto případech naprosto nezbytná. Každá škola má svého koordinátora sociálně-patologických jevů, někde i školního psychologa, který se touto problematikou zabývá, vytváří preventivní programy a také vyhodnocuje spolu s vyučujícími chování žáků. V rámci širší prevence škola pořádá pro žáky přednášky, kroužky, volnočasové aktivity. Aby se prevence sociálně patologických jevů dařila co nejlépe, je třeba znát především její příčiny. Jejich pochopení a odstranění bude nejlepším krokem k zdravému vývoji dítěte.

Společně jsme se shodli na „desateru“ zásad prevence dětí a mládeže:

1. získat důvěru dítěte
2. být dítěti příkladem
3. posilovat sebevědomí dítěte
4. učit děti řešit problémy
5. předcházet nudě u dítěte
6. vytvořit zdravá rodinná pravidla

7. vědět o činnosti dítěte v době, kdy s ním nejsme
8. umět dítě správně zaměstnat
9. spolupracovat s dalšími dospělými (učitelé, vedoucí kroužků, sportovních oddílů)

10. pomáhat dítěti při vytváření hodnotového systému

Sylva Dvořáčková,
vedoucí Poradny SPR Brno

Dobré chování zaslouží větší pozornost

K velmi pěkně napsanému článku Sylvy Dvořáčkové přidávám jen pár inspirací. Na jednom mém setkání s pěstouny byl účastníkem také pěstoun povoláním učitel. Zdůrazňoval, jak je důležité, aby pěstouni aktivně komunikovali se školou, a to nejen tehdy, když je nějaký problém. Učitelé mají často nízké povědomí o pěstounství a obávají se z různých důvodů pěstounů zeptat na více informací. Rodiče zase v sobě často mají zažitá schémata, že do školy se mimo třídní schůzky chodí až tehdy, když je zle. Rodič a učitel, kteří jsou spolu zvyklí komunikovat o dítěti i tehdy, když se věci daří, jsou pak daleko lépe schopni najít společnou cestu i tehdy, když se řeší nějaký problém.

Častá chyba při výchově dětí jak z pozice rodiče, tak z pozice učitele, je, že když se objeví u dítěte nějaké problematické chování, zaměříme veškerou naši pozornost při komunikaci s dítětem na tento problém. Je v tom jistě dobrý úmysl, chceme předejít upevňování tohoto vzorce chování, či případnému rozvinutí ještě dalších problémů. Naše chování může mít ale právě opačný efekt. Stále je důležité všimát si u dítěte a oceňovat

u něj pozitivní stránky jeho chování. Mrzí mě, když se na poradě učitelského sboru kvůli úspoře času zmiňuje právě jen negativní část chování dítěte. Rozumím tomu, toto chování nás rozčiluje, vyvádí z míry, tak mu věnujeme větší pozornost, než pozitivnímu chování dítěte. Dítě tím ale řadíme do určité škatulky a vystoupit z tohoto obrazu může být pro dítě složitější, než v něm vyniknout.

Toto je známá skutečnost, rád ji připomínám při práci jak s učiteli, tak s rodiči – pokud budu mít za cíl rychle upoutat vaši pozornost, je pro mne snadnější, vás nějak naštvát, urazit. Abych si získal vaši pozornost pozitivním chováním, bude mě to stát větší úsilí. Děti, které vyrůstaly v raném dětství bez dostatečné empatie, mohou mít tuto strategii přirozeně více osvojenou. Vážím si vaší trpělivosti a schopnosti vidět na dítěti i v období, kdy vaši pozornost zaměstnávají především problémy, také pozitivní stránky jeho chování a dát dítěti najevo, že si toho pozitivního všímáte a oceňujete to.

Tolik jen krátce k této problematice, která zasluhuje jistě více prostoru a především individuálního pohledu vzhledem ke konkrétnímu dítěti. Na seminářích pro pěstouny se snažím dávat prostor tomu, abyste mohli sdílet vaše zkušenosti z výchovy dětí. Považuji vaše zkušenosti za velmi důležité a jsou pro mne vždy inspirací. Pokud byste potřebovali probrat nějaké skutečnosti ohledně vývoje vašich dětí individuálně, rád se s vámi sejdou. Těším se na setkání s vámi.

Mgr. Petr Vaněk
email: petvan@centrum.cz

Případ ze života – Maruška

Maruška přišla do pěstounské rodiny v srpnu. Zatím do školky nechodila, ale moc by si to přála. Doma byla totiž jen maminka, bráška chodil ze školy až odpoledne a tatínek až večer. Když šly s maminkou nakoupit, visela Maruška na plotu MŠ alespoň půl hodiny. Někdy si dokonce mohla jít za dětmi na hřiště hrát. Místo pro ni ve školce však nebylo. Až v únoru se jeden chlapec odstěhoval a Maruška mohla začít chodit do školky. Tolik se těšila, ale ve školce se Maruška brzy přestalo líbit. Dvě holčičky si na Marušku zasedly. Když se paní učitelka neřadila, tak jí štípaly a bily. Mezi dalšími dětmi rozhlašovaly, že Maruška „smrdí“, aby si vedle ní nesedaly. Den ode dne to bylo horší. Maminka se snažila nejprve poradit s paní učitelkou, ale ta soudila, že Maruška do kolektivu nezapadla, když přišla až v únoru. Dávala si ale na děvčata větší pozor a také paní uklízečka si všímala.

Děvčata hned schovala Marušce čepici, do cizího pytlíku nacpaly papuče, ztratily se boty, sebraly jí sponečky do vlasů, ale také jí plivaly do talíře. Kdyby to paní uklízečka na vlastní oči neviděla, asi by tomu nikdo nevěřil. S rodiči děvčátek paní ředitelka pohovořila, ale výsledkem bylo, že se rodiče usnesli, že Maruška je z „děcáku“ a je nějaká divná. Samozřejmě, že své dedukce hlasitě před svými ratolestmi ventilovali. Pěstounka usoudila, že šikana v této mateřské školce nebyla řádně ošetřena a raději vozila Marušku do vzdálené obce, kde později s kamarády nastoupila i do I. třídy základní školy. Tam se již žádné náznaky šikany neobjevily a Maruška je v této škole spokojená.

Sylva Dvořáčková,
vedoucí Poradny SPR Brno

KRIMINALITA

Počet trestných činů v ČR, které spáchali mladiství a děti, povážlivě roste. Stupňuje se brutalita nezletilých pachatelů. Na růst kriminality má vliv i celospolečenské klima, funkčnost rodiny, vedení dětí ve škole a naplnění jejich volného času zájmovými aktivitami. Na vině jsou mimo jiné také počítačové hry, kterým se mládež a děti věnují i několik hodin denně.

Zvláště ohroženými dětmi, které se mohou dostat na šikmou plochu, jsou děti umístěné v dětských domovech, ale také v náhradní rodinné péči. K tomuto tématu jsme požádali o vyjádření odborníky.

Sylvia Dvořáčková,
vedoucí brněnské poradny

Kriminalita dětí a mladistvých

„Je lépe zločinu předcházet, než jej trestat!“ Cesare Beccaria (1738-1794), italský aristokrat, filosof a ekonom. Proslavil se pojednáním O zločinech a trestech, v němž odmítl trest smrti.

Pod pojmem 'kriminalita' se skrývá soubor přístupů a trestných činů vymezených zákonem. V tomto kontextu je kriminalita dětí a mladistvých negativním sociálním jevem, kterému by měla společnost věnovat dostatečnou pozornost. Jedná se o velmi citlivé téma, které rozděluje v současné době nejenom laickou, ale i odbornou veřejnost na dva tábory. Jedni volají po zpřísnění zákonů a snížení věkové hranice trestní zodpovědnosti mladistvých, přičemž apelují na stoupající brutalitu mediálně propíraných zločinů jimi páchaných. Druzí poukazují na nutnost uvědomovat si příčiny kriminality dětí a mládeže, které spatřují v celkové krizi společnosti a rodiny jako takové, a z toho vyplývající potřeby posílení prevence hlavně na úrovni rodiny.

Exkurs do historie

Postavení dětí a mladistvých z hlediska trestní zodpovědnosti se měnilo v různých obdobích a společenských. Ve středověku se k dítěti přistupovalo jako k „polotovaru“ dospělého a dětství bylo vnímáno jako krátká doba, než jedinec začne chodit a mluvit, a stane se plnohodnotným dospělým. U dětí královských rodů a aristokratů

to znamenalo opustit brzo svět dětských her a rychle napodobit život dospělých, včetně brzkých sňatků a plnění státních povinností. Děti „spodiny“ se brzo postavily vedle svých rodičů a vykonávaly různé práce. Dítě, považované za mladistvé, bylo zodpovědné za činy, které páchal, a po několik staletí nízký věk pachatele nebyl polehčující okolností. Přihlíželo se však ke schopnostem, rozpoznat protiprávnost svého jednání. Až v Hrdelním řádu císaře Josefa I., vydaného v roce 1707, se říká, že pachatel, kterému ještě nebylo čtrnáct let, nemá být trestán smrtí a také určuje hranici dospělosti pro trestněprávní oblast na osmnáct let u chlapců a na patnáct let u dívek.

Posun v pojmání dětství jako vzácného romantického období, které je třeba hýčkat, nastává v epoše osvícenství. Pořád jde o výsadu vyšších společenských vrstev, kdy se rodiče s dětmi učili hrát, projevoval jim lásku a city. Mělo to ale dopad i na pojmání trestné odpovědnosti dětí a mládeže, kdy se na dětské pachatele přestalo nahlížet jako na „malé dospělé“. Detailně určoval postup ve věci mladistvých provinilců Tereziánský hrdelní řád z roku 1768, ve kterém už bylo stanoveno, že děti do sedmi let nejsou trestně odpovědné, a mladiství do čtrnácti let měli trestnou odpovědnost sníženou. Mladý věk do šestnácti let byl považován za okolnost zmírňující trest, jedinec byl však již plně odpovědný za své činy.

Zvláštní trestní soudnictví ve věcech mládeže, jehož smyslem bylo nejenom potrestání „mladých kriminálních“, ale i sociálně-právní ochrana dětí, se začalo rozvíjet až v 19. století, napřed v Kanadě, pak v Evropě – Německu, Nizozemsku, Rakousku.

Zákony ve věcech dětí a mládeže v České republice

Konečně i v Československu, ale až v roce 1931, nabytí platnosti Zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Jednalo se na tu dobu o poměrně progresivní a zdařilý zákon, který byl postaven na snaze provinilce primárně vychovávat a ne trestat. Zákon stanovil, mimo jiné, širokou škálu nápravných opatření a nařizoval součinnost s pracovníky sociální péče. Míra trestní odpovědnosti mladistvého byla přímo úměrná stupni jeho vývoje a pečlivě se posuzovala. Trestní odpovědnost určil zákon na čtrnáctý rok věku a do jeho dosažení byly děti považovány za trestně neodpovědné, i přesto jim však poručenský soudce mohl nařídít výchovná opatření.

Trestní zákon z roku 1950, který bez náhrady zrušil Zákon o trestním soudnictví nad mládeží, řešil situaci mladistvých delikventů jen v osmi bodech, kdy bylo možné upustit od potrestání mladistvého. Rovněž v mnohem menší míře než dřívější právní úprava umožňoval individuální přístup vůči mladému pachateli. Zrušením daného zákona o trestním soudnictví nad mládeží zároveň došlo i ke zrušení speciálních soudů pro mládež a úřadoven pro soudní péči o mládež.

Znovu se Česká republika přihlásila k odkazu z roku 1931 a k myšlence samostatného soudnictví ve věcech mládeže až v roce 2003, kdy vstoupil v platnost Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Podle odborníků se jednalo o zásadní krok, který přispěl k právní ochraně dětí a mladistvých v rámci ČR.

Základním koncepčním východiskem zákona je, stejně jako u obdobných zákonů ve světě, model restorativní justice (z angl. restoration – obnovení). Smyslem restorativní justice není potrestání pachatele, ale snaha mu pomoci uvědomit si svou vinu

a odpovědnost za způsobenou újmu, a zároveň si najít společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji. Je upřednostňováno aktivní zapojení obětí trestných činů do řízení a jsou zdůrazňována jejich práva.

Trestní řízení ve věcech mladistvých

Za mladistvého považuje zákon toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok věku. V novém trestním zákoně, účinném od 1. ledna 2010, byla sice hranice patnácti let snížena na čtrnáct, ale ještě než tento zákon nabytí účinnosti, byla tato hranice vrácena zpět na patnáct let.

Trestné činy mladistvých se nazývají provinění. Aby se jednalo o provinění, za které by měl být mladistvý stíhán, příp. odsouzen, musí toto provinění vykazovat míru závažnosti vyšší než malou. Mladistvý musí mít vždy obhájce, a to až do doby, než dosáhne osmnácti let věku. Trestní kauzy mladistvých řeší specializovaní soudci obecných soudů, a do celého procesu nápravy vstupuje řada odborníků a institucí, především OSPOD a úředníci PMS (Probační a mediační služba).

Je-li mladistvý soudem shledán vinným, neukládá se mu trest, ale tzv. opatření. Zákon zná tři druhy opatření: výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

Výchovnými opatřeními jsou:

- dohled probačního úředníka
- probační program
- výchovné povinnosti – např. povinnost bydlet s rodičem, nahradit způsobenou škodu
- výchovná omezení – např. zákaz návštěv určitých akcí
- napomenutí s výstrahou

Ochrannými opatřeními jsou:

- ochranné léčení
- zabezpečovací detence – je to vlastně ochranné léčení, které ale je vykonáváno v uzavřeném zařízení
- ochranná výchova – ukládá se v případech, kdy o výchovu mladistvého není dostatečně

postaráno, vykonává se ve zvláštních ústavech pro mladistvé

- zabránění věci či jiné majetkové hodnoty – týká se věcí, které byly získány trestným činem nebo věcí, které ohrožují bezpečnost

Trestní opatření:

- obecně prospěšné práce
- domácí vězení
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- peněžitě opatření
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- zákaz činnosti
- vyhoštění – lze uložit jen cizincům, kteří v České republice nemají rodinu a nemají zde ani azyl
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- odnětí svobody nepodmíněně – lze je uložit jen tehdy, kdy by žádná jiná opatření nevedla k dosažení účelu zákona, tj. zejména k nápravě mladistvého

Rízení ve věcech dětí do patnácti let

Děti do patnácti let nejsou trestně odpovědné, tj. nemohou být stíhány za spáchání trestného činu. Pokud se dopustí jednání, které jinak nese znaky trestného činu, koná se řízení podle občanského soudního řádu (tedy nikoliv podle trestního řádu). V tomto řízení musí mít dítě opatrovníka (zpravidla jím je advokát).

Pokud soud neupustí od uložení opatření, může dítěti uložit:

- dohled probačního úředníka
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- ochrannou výchovu

Statistiky a trendy kriminality dětí a mladistvých

Z policejních statistik vyplývá, že kriminalita mládeže zaznamenává od roku 2004 značný pokles. V roce 2004 bylo evidováno 3 734 dětí, jako pachatelů trestné činnosti, a 6 197 mladistvých. V roce 2015 tato čísla jsou téměř třetinová: 1 226

dětí a 2 186 mladistvých. Tento trend je některými odborníky vnímán jako pozitivní důsledek stávajícího systému preventivních opatření a zákonných možností na poli práce s dětmi a mládeží.

Druzí ovšem poukazují na prohlubování krize rodiny, na postupující trend vzniku sociálně vyloučených lokalit postižených chudobou, vysokou mírou nezaměstnanosti a koncentrací patologických jevů, a na zvýšení brutality a agrese, která se projevuje i v narůstající brutalitě trestných činů páchaných dětmi a mladistvými. Spojení chudoby a nefungujícího rodinného zázemí představuje v současné době výrazný kriminogenní faktor, ovlivňující kriminalitu dětí a mládeže.

Také se poukazuje na to, že statistické údaje nic neříkají o latentní (skryté) kriminalitě dětí a mladistvých, která bývá zjištěna, ale nebývá oznámena odpovídajícím orgánům, a tudíž ani prošetřena a zaznamenána. Jedná se hlavně o případy krádeží dětí a mladistvých členů rodiny, v bytech známých a příbuzných, domácí násilí, kdy je nízká míra ochoty obětí (především rodičů), „jít s kůží na trh“ a ohlásit závažný čin, páchaný jejich dítětem/mladým dospělým. Svou roli zde hraje stud obětí, pocity viny a vlastního selhání ve výchově.

Nejčastějšími skutky podle statistik jsou krádeže cizího majetku, které i v průběhu let mají největší zastoupení mezi ostatními trestnými činy páchanými dětmi i mládeží. Motivem ke krádežím bývá často závislost na výherních automatech, touha po značkovém oblečení, elektronice a závislost na omamných a psychotropních látkách.

Právě z hlediska zneužívání omamných a psychotropních látek byl v roce 2015 zaznamenán nárůst, a to jak ze strany mladistvých uživatelů, tak i mladistvých distributorů, s převládajícím zneužíváním marihuany a metamfetaminu. V porovnání s evropskými vrstevníky konzumuje česká mládež nadměrné množství alkoholu, přičemž přibližně u pětiny šestnáctiletých je alkohol běžnou součástí života.

V posledních letech se rozšiřuje trestná činnost páchaná prostřednictvím internetu, například porušování autorských práv, přechovávání a šíření

pornografie, či podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Významným patologickým jevem se stávají aktivity dětí a mládeže v kyberprostoru bez uvědomění si rizik, která jsou s ním spojena. Obvyklým je zasílání vlastních spoje oděných fotografií (sexting), útočení texty na sociálních sítích na osoby neoblíbené v kolektivu (kyberšikana), důvěřivá komunikace s blíže neznámými osobami atd. Tomu odpovídá i stoupající počet kriminálních deliktů páchaných prostřednictvím sociálních sítí, který je v současnosti přetrvávajícím celorepublikovým problémem.

Stejně jako v minulých obdobích, zvlášť rizikovou kriminogenní skupinou jsou děti na útěku z výchovných zařízení, děti ze sociálně slabší skupiny obyvatelstva a dále děti, které jsou uživateli drog a alkoholu.

Trestná činnost páchaná mladými jedinci se vyznačuje určitými specifickými rysy, kterými se odlišuje od trestných činů páchaných dospělými osobami. Mládež páchá trestnou činnost častěji ve skupině. Trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Bývá typické, že si pachatelé plně neuvědomují, jaké následky jejich jednání zanechá na oběti, svůj podíl na následku zlehčují, nepřipouští si odpovědnost a nechápou, proč by měli být trestáni. Pokud mládež páchá trestnou činnost, jejímž znakem je použití fyzického násilí, ať už se jedná o loupeže, ublížení na zdraví, znásilnění či vraždy, vyznačují se až nepochopitelnou brutalitou.

Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže

Řada odborníků se shoduje, že významným spolučinitelem delikvence mládeže je selhání rodiny, zejména v oblasti vytvoření podmínek pro navázání citové vazby (attachementu) a stabilního zázemí a její výchovné funkce. Děti a mladiství jako pachatelé trestných činů sami pocházeli z rodin, kde byly uplatňovány špatné výchovné styly, děti byly týrané a zanedbávány. V jemnějších projevech na sociálně-patologické chování dítěte může mít vliv i nezdravá komunikace rodičů, časté hádky, absence morálních hodnot a neschopnost rodičů je dítětem předat atd.

Dalším faktorem, ovlivňujícím kriminalitu dětí a mládeže, je škola a to, jak jsou v ní nastavené vzdělávací a výchovné procesy, řešená problematika sociálně-patologických jevů a spolupráce s rodiči.

Nefunkční rodinu a nevyhovující školní prostředí nahrazují pak děti a mladí dospělí „partou“, obvykle skupinou podobně smýšlejících vrstevníků, která sytí potřebu dítěte/mladistvého někam patřit, a která zároveň může být dalším spouštěcím faktorem kriminálního chování.

Určitým novodobým problémem v otázce příčin kriminality mládeže může být i výrazná medializace násilného jednání ve společnosti, které je přijímáno jako běžná součást života. Absence zdravé autority, která by dítěti dokázala správně interpretovat medializované patologické počínání a vedla k jeho odmítnutí, může mít za následek chápání kriminálního chování jako jednoho z legálních způsobů řešení životní situace.

Závěrem snad jen citát Jana Amose Komenského, který může být východiskem pro řešení otázek kriminality dětí a mládeže jako celospolečenského problému, jenž se dotýká každého z nás: „Má-li být však náprava úspěšná, musí být komplexní a všestranná, neboť nebude-li současně napravovat všechno, co vzájemně souvisí, nikdy se nedostanete kupředu.“

Použité zdroje:

- Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 (ve srovnání s rokem 2014)/Praha, 2016/vydalo MV ČR
- Citáty: <http://citaty.net/autori>
- www.trestni-rizeni.com
- <https://cs.wikipedia.org/>
- <http://trestni-odpovednost.blogspot.cz/>
- Veronika Baščíková „VÝVOJ A STRUKTURA KRIMINALITY MLÁDEŽE V ČR“/Univerzita Karlova/ únor 2011/ <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/download/120024116/?lang=cs>
- Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých/MV/2013/ www.mvcr.cz/soubor/sociologicka-reserse-pdf.aspx

Julija Prejsová

Dilema při řešení agrese v rodině

Stát se obětí kriminality je nepochybně osud, který si nepřeje prožít nikdo z nás. Emoce, které oběť takového jednání prožívá, jsou o to silnější, je-li pachatelem trestného činu někdo blízký. A neintenzivněji pak člověk, proti kterému se trestného činu dopustilo vlastní dítě či dítě, které přijal do své péče. Bohužel, i s takovými případy se setkáváme v poradnách Bílého kruhu bezpečí, na které se obrací oběti z celé České republiky. Nejčastěji zde hledají morální a psychickou podporu, ale také právní informace a organizační pomoc při řešení nastalé situace.

Bílý kruh bezpečí je nestátní nezisková organizace, která již více než dvacet pět let obětem kriminality i v těchto situacích pomáhá. Dlouhodobě tvoří podstatnou část problémů, s nimiž se na poradny klientů obrací, situace charakteristické násilím mezi členy domácnosti. Pro takové jednání se vžil označení „domácí násilí“. V 90. letech tvořila tato problematika dokonce skoro 50% všech případů, které poradci s klienty v poradnách řešili. Typický pro tento typ kriminality je blízký vztah mezi násilnou a ohroženou osobou a z toho vyplývající komplikace pro zastavení násilí.

Téma domácího násilí bývá často chybně zužováno pouze na násilí páchané mezi partnery, zpravidla pak mužem na ženě. Jak víme z praxe Bílého kruhu bezpečí, je takový pohled velice zavádějící. Výjimkou nejsou situace, kdy je násilí páchano trans-generačně, tedy potomky na rodičích, popř. na prarodičích. Pěstounské rodiny v tomto ohledu nepředstavují výjimku. Proto bude-li v dalším textu řeč o rodičích či prarodičích, lze aplikovat stejný princip na vztah mezi pěstounem a dítětem v pěstounské péči.

Taktéž podoba násilí bývá zužována na dichotomii tvořenou psychickým a fyzickým násilím. Součástí komplexu jednání, které můžeme označovat jako domácí násilí, však dotváří také další formy jako je například sociální či ekonomické násilí. A též zde nemusí být páchano násilí pouze v rámci

partnerského soužití. Jako příklad můžeme uvést jednání ze strany dětí, které používají násilí jako prostředek ekonomického nátlaku. Motiv pro takové jednání může představovat i drogová závislost nebo závislost na výherních automatech. Zde je situace o to nebezpečnější, že jednání agresora je poháněno snahou získat za každou cenu prostředek k uspokojení své potřeby.

Řešení takové situace se může zdát zvnějšku jako snadné a obětem – najdou-li odvahu se svěřit – se dostává dobře míněných doporučení k zastavení proudu dalšího násilí. Ale při pohledu na situaci optikou samotné ohrožené osoby se již věc nejeví tak snadná. Pro „klasickou“ osobu ohroženou domácím násilím existuje nepřehledné množství překážek, které brání efektivnímu řešení situace. V případě partnerského násilí tyto překážky tvoří řada společných položek, jako je emocionální či ekonomická závislost, spoluvlastnictví nemovitosti (někdy včetně hypotéky k této nemovitosti), ale také výživa a výchova dětí. Obavy a strach umocňuje navíc obava z případné reakce násilné osoby na pokus o opuštění vztahu. Tento strach je navíc obvykle přizívován nejrůznějšími výhrůžkami ze strany pachatele.

Pokud se na situaci podíváme perspektivou oběti mezigeneračního násilí, situace je však ještě složitější. K emocím oběti se přidává (nebo spíše je

zesiluje) pocit studu a spoluviny za páchané násilí. Násilné jednání je v těchto případech nezdědka vnímáno jako důsledek selhání vlastní výchovy. Řešení situace prostřednictvím vnější intervence (např. ze strany orgánů činných v trestním řízení), proto není vyhledávanou možností. Rodiče, resp. prarodiče si kladou otázku, zda se případným oznámením násilného jednání nedopouští zrady proti svému dítěti či vnukovi. U starších seniorů se přidává obava ze ztráty sociální vazby s pečující osobou, která je původcem násilí. K podání trestního oznámení v těchto případech proto dochází, pokud vůbec, až na základě reálné obavy o život či zdraví, tedy v nejvyhrocenější fázi násilí.

Obava o další osud násilné osoby a ze ztráty společných vazeb v případě razantního řešení je však přítomna i u rodičů v produktivním věku. Bez ohledu na ukončení vyživovací povinnosti vůči svému dítěti vnímají rodiče zajištění jeho životních potřeb obvykle jako svou povinnost. I proto nepřipouští například úvahu o jednostranném vystěhování původce násilí ze společné domácnosti jako reálnou, ačkoliv z právního hlediska tuto možnost mají, a raději dál snášá agresivní výpady.

Je zřejmé, že dilema, které musí rodič v takové situaci řešit, není snadné. Zajímavý pohled v této souvislosti nabízí policejní psycholožka a dlouholetá členka představenstva Bílého kruhu bezpečí doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., která předkládá alternativní pohled na policejní intervenci do mezigeneračního násilí jako způsob, jak mohou (pra)rodiče svým potomkům pomoci. Bez včasného zásahu totiž hrozí další stupňování již páchaného násilí, které z povahy věci dosáhne v důsledku postupné eskalace následků v rovině více či méně závažného poranění na straně terče agrese, v extrémním případě až smrti. Toto jednání bude následně ze strany orgánů činných v trestním řízení kvalifikováno jako trestný čin s odpovídající trestní sazbou. Pokud se tedy popsání vývoji násilí podaří zabránit, byť za cenu emocionálně obtížného rozhodnutí věc řešit cestou policejní intervence, má taková intervence potenciál eskalaci zastavit a předejít tak pozdějším závažným trestněprávním následkům.

Zainteresování orgánů činných v trestním řízení do řešení situace samozřejmě nepředstavuje jediný způsob, jak na dlouhodobou agresi reagovat. Je vhodné vždy hledat řešení odpovídající specifikům daného případu. Užitečné v tomto procesu může být vyhledání odborné pomoci a hledání řešení za využití podpory nestranného odborníka. Umožňuje-li to situace, je žádoucí do případného řešení zainteressovat též širší sociální okolí.

Vyhledání pomoci nicméně nezavazuje k využití nabízených možností. Jedním z rysů pomoci poskytované v poradnách Bílého kruhu bezpečí je respektování (či spíše podpora) autonomie vůle klienta. Rozhodnutí ohledně dalšího postupu je tedy vždy ponecháno na samotném klientovi. Účelem konzultace proto není vnucení „nejlepšího“ řešení, ale spíše vytvoření společného plánu možného řešení včetně alternativ přicházejících do úvahy v daném případě.

V případě zájmu o poskytnutí pomoci je možné využít jak osobní konzultace v některé z poboček Bílého kruhu bezpečí (jejich seznam je k dispozici na webu www.bkb.cz), tak i telefonické konzultace na bezplatné non-stop lince pro oběti kriminality a domácího násilí na čísle 116 006.

Mgr. Vladimír Vedra,
jednatel regionální pobočky
Bílého kruhu bezpečí v Brně

Nástroje Probační a mediační služby v kontextu práce s mládeží

Probační a mediační služba je státní organizace spadající pod resort Ministerstva spravedlnosti České republiky. Hlavní náplň naší činnosti představuje zajištění výkonu soudních rozhodnutí v případě uložení některého z možných alternativních trestů (například obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem probačního úředníka či trestu domácího vězení). Za těchto okolností má klient povinnost s Probační a mediační službou spolupracovat. V opačném případě by mu hrozila sankce. Další významná agenda spadá do fáze před soudním rozhodnutím, tedy relativně krátce poté, co se nějaký protiprávní čin stane. Zde máme ambici vytvořit aktérům trestního řízení prostor pro omluvu viníka vůči poškozenému za újmu, kterou mu způsobil, a pro vzájemné vyrovnání ve smyslu náhrady vzniklé škody. S tím je spojené aktivní zapojení poškozeného do procesu řešení následků trestného činu, jenž se ho týká. V této fázi je spolupráce ze strany klientů dobrovolná.

Našimi klienty jsou jak dospělí lidé, v kontextu trestního zákoníku definovaní jako starší osmnácti let, tak i mládež. Cílem tohoto článku podat přehled působení Probační a mediační služby při práci s druhou uvedenou skupinou. I když mládež představuje podstatně menší část naší klientely, věnujeme práci s ní obzvláštní pozornost a klademe důraz na to, abychom našli taková opatření, jež do budoucna minimalizují riziko recidivy protiprávního jednání. V tomto smyslu na dalších řádcích popíšeme základní nástroje, které využíváme při práci s mladým člověkem, jenž se k nám dostane v roli pachatele. Předtím ale ještě doplníme, že mládež z hlediska trestního práva rozumíme soubor dvou podskupin klientů, jimiž jsou mladiství (děti ve věkovém rozmezí patnáct až osmnáct let) a nezletilí (děti pod patnáct let). Klíčový rozdíl spočívá v tom, že děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné,

a není tedy možné, aby za protiprávní jednání, jehož se dopustí, skončili před klasickým trestním soudem, který by jim uložil třeba některý z výše zmíněných trestů. V jejich případě se uplatňují speciální postupy, jež jsou upraveny příslušnou legislativou. Při naší činnosti se ale přesto práce s nezletilými klienty zásadním způsobem neliší od práce s mladistvými. Převážnou většinu opatření, o nichž se na dalších řádcích zmíníme, je možné uplatnit u obou skupin.

Z hlediska prevence recidivy protiprávního jednání máme velmi dobrou zkušenost s takzvanými preventivními či probačními programy. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že probační program podléhá akreditaci Ministerstva spravedlnosti České republiky a předpokládá se proto, že bude splňovat poměrně náročné standardy kvality. To ale neznamená, že „pouhé“ preventivní programy by byly nekvalitní. Jejich poskytovatelé mají jen více prostoru pro nastavení parametrů programu dle svého uvážení. Jak je patrné z předchozí věty, preventivní a probační programy neorganizují přímo pracovníci Probační a mediační služby, ale spolupracujeme při jejich realizaci s externími poskytovateli z neziskového sektoru. Všechny tyto programy mají za cíl „nastavit klientům zrcadlo“ a umožnit jim získat náhled na své pochybení. Lektori se je snaží naučit neagresivnímu řešení mezilidských konfliktů, motivují je při procesu přijetí zodpovědnosti za pochybení, jehož se dopustili, a řeší s nimi také řadu dalších témat a problémů, s nimiž se potýkají například ve škole či při vztazích s vrstevníky. Pro větší názornost si ilustrujeme obsah takového programu na konkrétním příkladu z města Brna, kde naše středisko již více než deset let spolupracuje se spolkem Ratolet Brno, jenž klientům poskytuje akreditovaný probační program Změnit směr.

Ten má tři základní části, mezi něž patří skupinová setkávání klientů zapojených do aktuálně probíhajícího cyklu programu, individuální konzultace klienta s lektorem, na nichž si účastník programu může sám vymezit témata, o kterých chce hovořit, a také sociálně-aktivizační skupinový výjezd. Skupinová setkání se uskutečňují vždy jednou týdně a je jich celkem osm. Některá jsou koncipována jako exkurze, například do věznice či na policii, takže klienti mají možnost získat zajímavé informace o práci těchto institucí. Většina z nich probíhá formou diskuse klientů o tématech, která nastolují lektori a jež reflektují zmíněné hlavní cíle programu jako takového. Individuální rozhovory s lektorem, kterých je rovněž osm, se odehrávají po domluvě v průběhu období skupinových setkávání, případně i po ukončení skupinové části programu. Výjezd je organizovaný jako víkendový pobyt v rekreačním zařízení na Vysočině. Je to vlastně jakýsi malý „skautský tábor“. Klienti musejí respektovat pravidla, na nichž se s lektory dohodnou. Ráno v určitý čas vstávají, věnují se aktivitám, které lektori v průběhu dne připraví, a podobně. Program víkendového pobytu je sestavený tak, aby byl pro klienty akceptovatelný a pokud možno i zábavný, aby byli ochotní se na něm podílet. Cílem je mimo jiné přimět mladé lidi k osvojení zkušenosti, že v životě musejí respektovat určitý řád, který jim nastavují jiní (ať už rodiče, škola nebo zaměstnavatel). V případě, že se to někomu nedaří, stává se taková skutečnost tématem pro práci celé skupiny. Účast v programu Změnit směr je pro klienty bezplatná (hradí pouze symbolický poplatek ve výši 150 Kč za stravovací a ubytovací služby při víkendovém výjezdu). Aby klient program řádně absolvoval, musí spolupracovat s lektory a aktivně se do něj zapojit, zúčastnit se předepsané počtu individuálních a skupinových schůzek a být přítomen na víkendovém výjezdu celé skupiny.

Dalším opatřením, jež při práci s mládeží využíváme, jsou takzvané společensky prospěšné činnosti. Smyslem tohoto nástroje je, aby si klient uvědomil, že pokud provede něco špatného, měl by to také nějak napravit, a svou chybu tak odčinit. V tomto případě konkrétně formou jakési bezplatné brigády, například pro svou obec či

vybranou neziskovou organizaci (domov důchodců, místní sportovní oddíl atd.). Nejčastěji se jedná o práci spojenou s údržbou či úklidem, ale v závislosti na specifikách organizace to mohou být i jiné zajímavější činnosti, při nichž mladí lidé využijí i své dovednosti, jako je práce s internetem či obecně na počítači. Důležité je, aby se všem zapojeným aktérům podařilo klientovi vysvětlit, že v případě společensky prospěšných činností se nejedná o trest, ale o způsob, jímž může napravit svou chybu a nahradit tak třeba i škodu, kterou společností způsobil. Toto opatření je proto vhodné využívat například tehdy, pokud mladý člověk nějakým způsobem poškodil obecní majetek, nebo se dopustil typově podobného provinění.

Obě popsaná opatření nyní zasadíme do kontextu probíhajícího trestního řízení (pro zjednodušení nebudeme rozlišovat specifika řízení proti dítěti mladšímu patnácti let, jelikož logika úvahy je totožná i pro tuto skupinu). Při naší práci se snažíme, pokud je to možné, navázat spolupráci s klientem ještě předtím, než se jeho kauza dostane až k soudu. To má velmi důležitý motivační efekt. Jestliže klient s probačním pracovníkem spolupracuje a vlastní aktivitou se podílí na odčinění následků své chyby, může dojít k tomu, že se trestu ze strany soudu zcela vyhne. Bližší popis konkrétních právních postupů by byl nad rámec tohoto článku. Stačí, když konstatujeme, že v případě řešení protiprávního jednání mládeže není primárním cílem zaangažovaných subjektů mladého člověka potrestat, ale spíše najít jiný vhodný způsob, kterým může sám své pochybení napravit, je-li to adekvátní charakteru provinění a dosáhne-li tím lépe kýženého preventivního efektu. Z naší zkušenosti je zřejmé, že v případě uložení trestu je důsledkem pouze odstrašení klienta od opakovaného porušení právního řádu. To sice samo o sobě nemusí být málo, ale jsme přesvědčeni o tom, že je vždy lepší aktivně ho do nápravy situace vtáhnout, zplnomocnit ho k řešení a pokusit se mu nabídnout takový postup, při němž je preventivní potenciál využit v co největší míře.

Doposud jsme se věnovali postupům a opatřením, která nezahrnují přímou spolupráci klienta s po-

škozenou stranou. V závěrečné části našeho textu se proto dotkneme takzvané mediace.

Jedná se o velmi efektivní způsob řešení mezilidských sporů, jehož prostřednictvím mohou samotní aktéři konfliktu ovlivnit, jakým způsobem s důsledky trestného činu naložit. Viník má jednak příležitost, aby se poškozenému omluvil, a přijal tak za újmu, kterou mu způsobil, zodpovědnost. Silný výchovný efekt generuje i to, že může osobně slyšet, jaké komplikace v životě poškozenému vznikly. Dovede si tak dopady svého jednání daleko lépe uvědomit. Výzkumy, jež se mediaci věnovaly, například zjistily, že pachatelé, kteří se s poškozeným osobně setkají, se za své jednání stydí daleko více než ti, jež si mediací neprojdou. Pro mladého člověka je poměrně silným zážitkem už jen samotné setkání tváří v tvář s člověkem, kterému úmyslně ublížil. Zvláště pak, když od něj slyší i kritická slova či výčitky. Mediace tedy slouží především k tomu, aby si pachatel s poškozeným mohli promluvit o tom, co se stalo, proč se to stalo a jaké důsledky tím oběma stranám vznikly. Díky takovému setkání, které je řízeno nestranným prostředníkem (speciálně vyškoleným mediátorem z řad probačních pracovníků), může u pachatele dojít ke kýžené katarzi, jež s sebou přináší jednak preventivní efekt ve smyslu minimalizace rizika recidivy, slouží také k ošetření potřeb poškozeného a obecně přispívá k ochraně celé společnosti. V průběhu mediace si mohou aktéři dojednat i způsob náhrady vzniklé škody, jenž je obvykle kompromisem možností pachatele na jedné

straně a očekávání poškozeného na straně druhé. Výhodou je, že řešení, jež strany musejí společně aktivně hledat, většinou fungují a pachatelé následně výslednou dohodu respektují a plní. Podobně jako předchozí zmíněná opatření může být i aktivita pachatele v průběhu procesu mediace dostatečným důvodem k tomu, aby jeho případ již nebylo nutné řešit před soudem a ukládat mu za provinění trest.

Závěrem našeho článku zmíníme pouze jednu skutečnost, která je ale při práci s mládeží na půdě Probační a mediační služby naprosto zásadní. Jedná se o aktivní zapojení zákonných zástupců klienta do procesu spolupráce při hledání vhodného postupu nápravy toho, co se stalo. Bez součinnosti s nimi totiž není prakticky možné, aby kterékoli z popsanych opatření mělo dlouhodobější pozitivní dopad. Jak vyplynulo z našeho textu, spolupráci s Probační a mediační službou mohou navázat klienti spolu s rodiči kdykoliv v průběhu probíhajícího trestního řízení. Naše služby jsou kompletně bezplatné a střediska se nacházejí ve všech okresních městech. Domníváme se proto, že se jedná o dobrou a efektivní cestu, která doplňuje činnost dalších zaangažovaných subjektů v případech řešení následků protiprávního jednání mládeže.

Tomáš Rosenberg,
vedoucí oddělení mládeže
střediska PMS Brno

Preventivní programy Ratolesti Brno

Ratolest Brno je nezisková organizace, která poskytuje své služby dětem, mladým lidem i celým rodinám již dvacet dva let. Sdružuje tři sociální služby (dva nízkoprahové kluby a sociálně aktivizační program), dobrovolnické centrum a preventivní programy.

Právě preventivní programy (Aristoteles a Změnit směr) se zaměřují na práci s dětmi a mladými lidmi od jedenácti do osmnácti let, kteří spáchali trestný čin či se pohybují na hraně zákona.

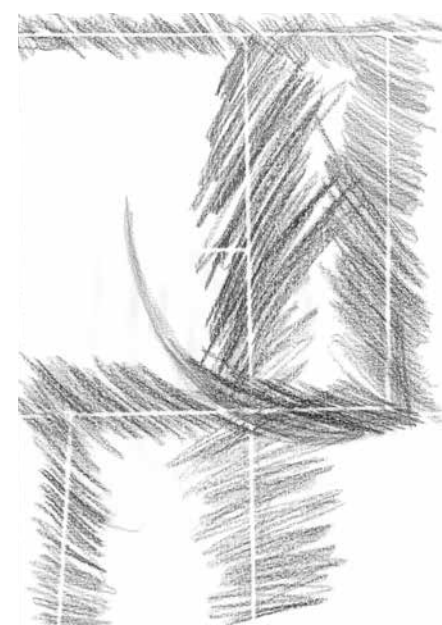
Program **Aristoteles** je určen dětem ve věku jedenáct až patnáct let. Mezi jeho hlavní cíle patří zmírnění negativních dopadů konfliktů se zákonem na jejich další život a preventivní působení před opakováním takového chování. Je vhodný pro děti, které vykazují problematické chování ve vztahu ke škole, autoritám či společenským pravidlům. Nejčastější potíže, kvůli kterým děti navštěvují program Aristoteles, jsou krádeže, loupežná přepadení, šikana a extrémní projev agrese vůči druhé osobě (fyzické napadení s následkem ublížení na zdraví, verbální agresivní útoky, kyberšikana), agresivní chování vůči věcem (vandalismus, poškozování cizí věci, sprejství) nebo zanedbávání školní docházky (záškoláctví).

Program probíhá dvakrát ročně, skládá se z devíti setkání ve skupině, tří osobních setkání s pracovníky programu a tří společných setkání s rodinami nebo jinými blízkými osobami. Individuální a skupinová setkání jsou vedena atraktivní a hravou formou, která dětem přiblíží a umožní porozumět tomu, co je a není pro jejich okolí a společnost přijatelné, jaké jsou důsledky jejich problematického chování a jak je možné celý program i další fungování ve svém okolí nadále zvládat.

Změnit směr je probační program realizovaný ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR a funguje v Brně již od roku 2008. Je určen mladým lidem od patnácti do osmnácti let, kteří se dostali do přímého konfliktu se zákonem, tedy dopustili se trestných činů a provinění, jako jsou

např. krádež, loupež, poškozování cizí věci, ublížení na zdraví nebo výtržnictví. Jeho cíle se, tak jako u Aristotela, zaměřují na snížení negativních dopadů konfliktů mladých lidí se zákonem. Program nabízí podporu a stabilizaci sebehodnocení mladých lidí i zlepšení jejich fungování ve společnosti, čímž působí na snižování opakování trestné činnosti.

Tito mladí lidé často řeší také problémy ve škole nebo práci (nedokončené vzdělání, nízké nebo vůbec žádné pracovní zkušenosti a návyky, konflikty s autoritami), při kontaktu s vrstevníky (nízké sebehodnocení, šikana, experimentování s drogami, negativní vliv party), v konfliktních vztazích (s rodiči, sourozenci či partnery) a ve vztahu k dalším institucím a komunitě, kde bydlí (problematické soužití, dluhy, exekuce).

Program Změnit směr probíhá dvakrát ročně – v tzv. jarním a podzimním běhu a jeho délka činí tři až čtyři měsíce. V rámci programu je nutné, aby klienti absolvovali osm individuálních setkání s pracovníkem programu, devět skupinových setkání a závěrečný víkendový výjezd mimo Brno.

Účast v programech může být nařízena soudem jako výchovné opatření, doporučena v rámci přípravného řízení, jako součást dohledového plánu pracovníky probační a mediační služby, doporučena orgánem sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD), sociálními kurátory či školními poradenskými pracovišti.

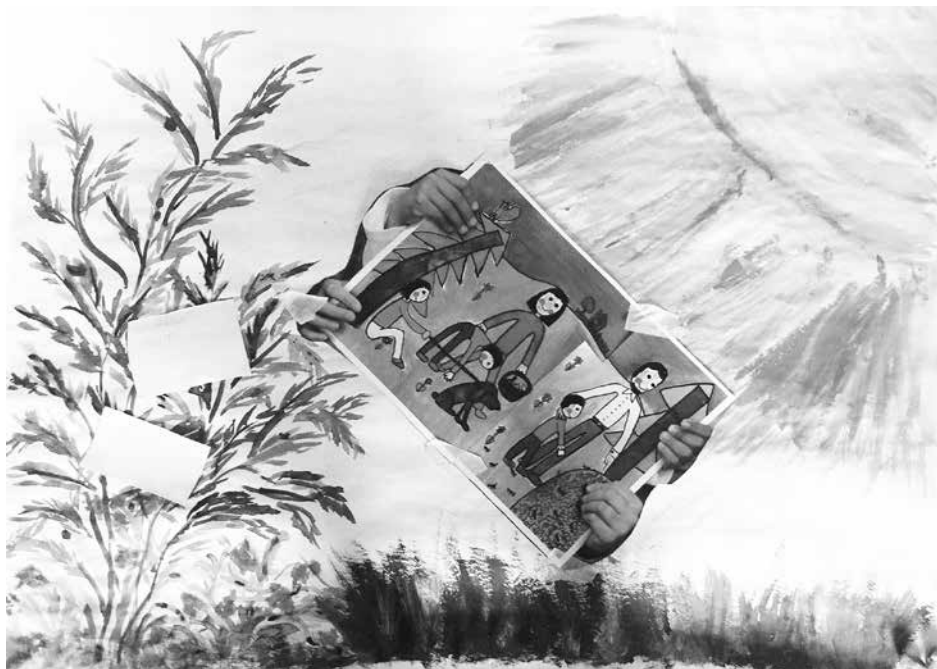
Oba programy jsou ze strany organizace Ratolest Brno pro děti a mládež poskytovány zdarma a jejich hlavním principem je dobrovolná účast. Vždy se však pracuje s motivací dětí a mladých lidí

při řešení jejich nepříznivé situace tak, aby se jejich problematické chování neopakovalo a nemuseli zároveň nést negativní důsledky v případě, že program nedokončí. Pracovníci programů proto velmi úzce spolupracují s probační a mediační službou, sociálními kurátory, státními zástupci, sociálními pracovníky a dalšími odborníky.

Probační program Změnit směr je realizován za finanční podpory Ministerstva spravedlnosti České republiky a městské části Brno-Královo pole a současně s programem Aristoteles také za finanční podpory statutárního města Brna.

Mgr. Zdeněk Trávníček, Ph.D.,
vedoucí preventivních programů Ratolesti Brno

Mgr. Veronika Křížková,
PR a média Ratolest Brno

INTERNET – DOBRÝ SLUHA, ŠPATNÝ PÁN

Internet patří k dnešní době zcela neodmyslitelně, je to neuvěřitelný fenomén 21. století, který oslovuje drtivou většinu „vyspělé“ společnosti, málokdo zůstal nezasažen. Chtělo by se až použít citát Jana Nerudy: „Kdo chvíli stál, již stojí opodál“. ©

Jasně platí, že internet je dobrým sluhou či společníkem, ať už v obchodě, zábavě či komunikaci. Kdo jej takto dokáže brát, má z něj prospěch.

Ovšem kdo podlehne jeho moci, stane se vazalem. Pak množství času stráveného u monitoru neúměrně narůstá. To, jak jsou lidé pomocí tohoto nenápadného nástroje ovlivňováni a mnohdy

manipulováni, si většinou uvědomují pouze ti, kteří z toho mají prospěch. Jen maličkost, které si může povšimnout každý – až budete hledat nějaké výrobky, všimněte si reklam, které na vás budou vyskakovat ze všech stran... A děti, ty mohou být možnostmi internetu pohlaceny zcela. Ačkoliv mají ve škole mnoho informací o bezpečném a zdravém používání internetu, často tyto informace kolem nich prosviští a nezanechají hlubší stopu. Je tedy určité na místě s nimi o kladech i záporech využívání internetu neustále diskutovat a hledat společně to dobré a vyvarovat se špatného.

Petra Müllerová

Život na síti: Internet pro vaše děti není jen zábava

„Odlož ten telefon, když jsme u stolu!“, opakujete svému dítěti a začínáte se zlobit. Říkali jste mu už tolikrát, že se u jídla má věnovat ostatním a ne si hrát s mobilem. Proč to pořád nechápe?

Možná si říkáte, že dnešní děti jsou jen zasněné a hravé, a proto se neustále vážou na své telefony, tablety a počítače. Ve skutečnosti je za jejich obrazovkami veliký svět, který je daleko zábavnější, větší, ale často i nebezpečnější, než ten skutečný. Je těžké to vysvětlit, musíte to zažít nebo – ještě lépe – v něm vyrůst tak, jako současné děti. Pro ně nejsou všechna ta chytrá zařízení komplikované technologie, ale branou za poznáním, vzrušením a přáteli. To s sebou nese mnoho příležitostí i rizik. A řeč je o rizicích daleko větších, než je pokažená společná večeře kvůli „hraní s mobilem“. Pojdme společně nahlédnout na to, co se může stát, když jako pěstouni či rodiče tato rizika přehlédneme nebo podceníme.

V dějinách můžeme nalézt několik míst, kdy se lidstvo najednou, skokově posunulo vpřed. Tato

místa byla často navázána na nové možnosti komunikace, protože v ničem jiném se nelišíme od zvířat, jako schopností sdělovat a šířit informace. Vynález písma ve starověku umožnil vytvoření zákoníků a vznik prvních států. Knihtisk zase ukončil středověk a přinesl renesanci. Telegraf potom spojil svět v jeden celek. Rozhlas a televize umožnily najednou a okamžitě oslovovat miliony lidí najednou. A když na začátku 90. let vědci z CERN vymysleli způsob, jak spolu komunikovat skrze počítače, dali světu další převratný vynález, skutečnou revoluci.

Informace se na internetu šíří jako virus

Internet byl původně zamýšlen jako spojení mezi jedním počítačem a druhým počítačem. Jeho hlavní úspěch byl ovšem v tom, že propojil jeden počítač se všemi ostatními. V dosahu jakéhokoli zařízení připojeného k internetu je připojen celý svět. Cokoliv zajímavého, vzrušujícího nebo

směšného se rozletí na všechny strany. Co to pro nás znamená?

Vybavte si nějaký trapas, který se vám stal jako dítěti. Řekli jste nějakou hloupost, když vás učitel zkoušel před tabulí, někde jste pořádně upadli nebo vám někdo nalepil na záda směšný papírek a vy jste s ním chodili. Děti jsou zlomyslné a rádi se pobaví na účet druhých. Každý z nás v dětství zažil situaci, kdy se mu ostatní smáli. A teď si představte, že vaše děti žijí ve světě, kde každý má na telefonu kameru a může je kdykoliv natočit a video dát na internet, který zajistí, že se na jejich účet pobaví ne desítky, ale stovky či tisíce jiných lidí.

Internet je otevřeným světem, v němž jsou všichni posuzováni a hodnoceni, je tu daleko větší konkurence. A navíc si zde každý dovolí vůči ostatním víc než ve skutečném světě: vždyť pomlouvá nebo nadává člověku, kterého nevidíte, je vždycky snazší než někoho urážet tváří v tvář.

Na webu je všechno. Hlavně to zakázané

Internet je skutečný ráj pro koníčky vašich dětí. Ať už se zajímají o modely vlaků, pletení náramků nebo auta, vždycky najdou, co hledají. A najdou i to, co nehledají.

Věděli jste, že první elektronická fotka, kterou poslal počítač počítači, byla z Playboye? A že o technologii „videostream“ (sledování filmu online, tj. nikoliv z disku počítače) se zasloužil pornografický průmysl? Na internetu je všechno, co mají lidé rádi a tudíž je zde i sex. Toho je tam hodně, je všude a v nejzvrácenějších podobách. Ať chcete nebo ne, vaše děti s ním mají zkušenost od útlého věku a formuje jejich pohled na mezilidské vztahy, který si s sebou ponesou celý život.

Závadný obsah internetu ovšem nekončí jen u sexuální zvrácenosti. Díky internetu se například rozšířil fenomén sebepoškozování, kdy se děti například řežou žiletkami do kůže, což některým dospívajícím pomáhá vyrovnávat se s nepříjemnými duševními stavy a pocity. Stejně tak zde snadno vyhledáte informace o zbraních, drogách

a jiných nebezpečných věcech. A protože jsou děti zvědavé, chtějí se dozvědět i o věcech, na které by se vás přímo nikdy nezeptaly.

S nadsázkou bychom mohli říci, že internet je taková kouzelná skříňka splněných přání. Je tam totiž přesně takový obsah, o jaký mají lidé zájem, nikoliv skutečné, pravdivé či realistické informace. Je tam všechno to, čeho se v reálném světě nedostává: Sexuálně frustrovaní zde najdou nejtvrdší sex, podezřívaví a paranoičtí si počtou v moři teorií o spiknutích, hloupí objeví jednoduchá vysvětlení na cokoli, vystrašení se ujišťují, že ti, kterých se bojí, jsou opravdu nebezpeční.

Život na internetu je jako život v bublině, ve které je jen to, co chcete, aby tam bylo. A protože lidské povaze je dáno, že se raději chceme ujistit o pravdivosti svého názoru, než abychom poctivě své představy přehodnocovali, tuhle bublinu vítáme. I dospělý člověk, který si chce uchovat na internetu rozum, stojí před těžkým úkolem. Pro dítě je rozlišování pravdy a lži, reality a propagandy ještě obtížnější. Kvůli tomu je mladý člověk daleko více ohrožen manipulací než kdy dřív, a toho využívají sekty, extrémisté i šikovní prodejci čehokoliv.

Co je jednou na internetu, to je navždy na internetu

Svět internetu dokáže zpracovat nepředstavitelné množství informací. I ty nejlevnější chytré telefony a tablety dokáží zpracovat miliardy znaků. Díky tomu lidstvo v několika posledních letech nashromáždilo víc informací než za celá tisíciletí. A v těch informacích jsou i ty, které se týkají vás: adresy, fotky, poznámky, názory, atd. Například gigantické firmy jako Google, Facebook či Seznam o vás sbírají co nejvíc poznatků, aby vám mohly nabízet cílené reklamy. Tyto společnosti jsou ovšem přísně kontrolovány, což se nedá říct o jednotlivcích či menších serverech. V čem je to nebezpečné? Vaše dítě na sociální síti, na svém blogu či kdekoliv na internetovém fóru zveřejní citlivou informaci, která se třeba o mnoho let později objeví někde úplně jinde. Může jít o informace o rodině, zdraví, financích a čemkoliv jiném.

Nejde ale jen o to, abyste svým dětem připomínali, že musí své soukromí na internetu pečlivě střežit před cizími lidmi. K úniku citlivých dat může dojít například kvůli nabourání se do emailového nebo jiného účtu. Zejména menší děti si často nehlídají, jestli mají všude bezpečná hesla a třeba pro jejich spolužáky může být jen zajímavou hrou pokus o to, dostat se jim do soukromí.

Ještě nebezpečnější jsou vzhledem k soukromí lidé blízci: zejména bývalí kamarádi. Všichni dobře známe to, že se mezi sebou děti nepohodnou a pak si škodí. Pokud ale mají taková rozhádání kamarádi například citlivé fotky, může to být velký problém.

Asi největší průšvih ale může nastat, když děti začnou randit a psát si spolu. Velmi rozšířený mezi dnešními dětmi je tzv. „sexting“, tedy posílání sexuálně vzrušivých zpráv, fotek a videí. Možná si to neumíte u svého dítěte představit, ale ve skutečnosti neexistuje chlapec, který by nechtěl mít nahou fotku své lásky ve svém telefonu. Dovedete si představit důsledky toho, když se taková dětská láska skončí ve zlém?

Na internetu nikdy nevíte, s kým mluvíte. Nikdy

Ačkoliv internet svým propojením lidí připomíná velmi živé město, ve skutečnosti je spíš džunglí, kde se může v kroví skrývat kdokoli. A také se může kdokoli vydávat za kohokoliv. Nejběžnější je riziko, že naletíte podvodníkovi například v internetovém obchodě nebo na sociální síti.

Pokud máte za to, že na internetu přece jen bezpečná místa jsou – například na speciálních serverech pro děti – mylíte se. Právě sem totiž nejraději chodí lovit pedofilní násilníci.

Internet není zlo

Internet je sice nebezpečné místo, ale to ještě neznamená od něj děti odpojit. Tím byste je ochudili o mnoho dobrého a znevýhodnili vůči jejich vrstevníkům. Navíc byste nastup rizik pouze odsunuli, nikoliv eliminovali. Pokud chcete pro své dítě udělat to nejlepší, nezbyvá vám nic jiného než znát rizika a předcházet jim. Možností je hodně.

První věc, kterou můžete udělat, je použít internetový filtr na blokování nežádoucího obsahu. Také je vhodné vymezit dítěti čas, který může na webu trávit. Dále byste měli mít přístup k historii všeho, co na internetu dělá, s kým si píše a na co kouká. Tyto možnosti se ovšem dají obejít a nezabrání všemu. Pokud nejste IT inženýři, můžete si vsadit na to, že vaše děti vědí o moc lépe než vy, jak se dostat k zakázanému obsahu, aniž byste se o tom vy dozvěděli. Nejdůležitějším rodičovským opatřením proto musí zůstat komunikace a pravidla podložená vzájemnou důvěrou.

NĚKOLIK ZAJÍMAVÝCH ODKAZŮ K TÉMATU:
www.bezpecnyinternet.cz
www.seznambebezpecne.cz
www.poradna.e-bezpeci.cz

Mgr. Ondřej Langr

Nástrahy moderních technologií a jak na ně

V současné době je pochopitelné, že mladí lidé považují moderní technologie, tedy počítače, mobil a přístup k internetu za naprosto samozřejmou věc a ve velké většině si nedokáží představit fungování bez těchto prostředků komunikace a zábavy. Je to dané celkovým společenským vnímáním a soustře-

děním zdrojů informací právě do těchto zařízení. Problémy a nástrahy, které jsou s tím spojené, nejsou vždy pouze technického rázu. Mnohdy mohou tyto technologie ovlivnit i sociální vnímání. Dnes mají děti a mladí lidé pocit, že je jejich právo a zároveň povinnost rodičů zajistit jim při-

stup k internetu či jim koupit počítač a mobilní telefon a hradit s tím spojené náklady. V případě mobilního internetu to může být pochopitelné. Mít možnost se připojit k internetu, zároveň i pro rodiče mít možnost dítě kontaktovat, ideálně kdykoliv, je velmi praktické – dá se operativně reagovat na změnu situace, což se v dnešní rychlé a uspěchané době velmi hodí: vyhledat si spoj MHD a koupit si zároveň lístek, podívat se, jestli je konkrétní obchod otevřený a jestli má skladem daný výrobek, atd. Zkuste ale třeba některému dnešnímu studentovi střední školy dát tištěný vlakový jízdní řád a nechat ho vyhledat spoj s alespoň dvěma přestupy, natož pak do zahraniční. Tudíž jednou z nástrah internetu, i když ne třeba tou právě nejdiskutovanější a nejzřejmější, je vytváření neznalosti – neschopnosti využít jiný zdroj informací než ten, který internet nabízí. Mobilní připojení k internetu s sebou nese ještě jednu nástrahu, nikoliv však pro děti, ale pro jejich rodiče, a to z hlediska omezení a dohledu. Obecně je velmi komplikované omezit rozsah přístupu k internetu z mobilu a většinou to vyžaduje instalaci a nastavení konkrétní aplikace, která takové omezení umí vytvořit. Rodič to ovšem musí zvládnout nastavit. Ve většině případů ale bude rodič vždy o krok pozadu, protože vynalézavé děti si často dokáží najít nehlídané místo. Vždy ale záleží na konkrétním případě a tomu, čemu chcete jako rodič vlastně předcházet. O něco lepší je situace v případě notebooku nebo stolního počítače. Tam je možností omezení více, ale znovu to vyžaduje aktivní zájem a schopnosti rodiče takové prostředí nastavit. Mám v péči svoji dnes již skoro pletou sестru. Ta je v mnoha ohledech velmi typickým příkladem toho, jak dnes dospívající lidé vnímají internet, mobily a počítače: pokud neběžel počítač, měla v ruce alespoň mobil; pokud se nevěnovala mobilu, tak alespoň běžela televize. Téměř nikdy se nestalo, že by bylo okolo mé sestry ticho nebo nebyla vystavena alespoň pasivně internetovým službám, protože i přes televizi se dokázete připojit k internetu a podívat se na zprávy, pustit si video na Youtube nebo využít jiné internetové služby. Naštěstí byla vedena i k četbě a hraní na klavír, takže byly i chvíle, kdy se nevěnovala

ani mobilu ani notebooku a četla si, popřípadě hrála na klavír. Ale dokážu si představit případy, kdy dítě není rodiči vedeno k žádné takové činnosti a opravdu jedinou náplní je chatování s kamarády po sociálních sítích a hraní her. Právě ony sociální sítě jsou velmi těžko uchopitelná média, která slouží svému původnímu účelu, tedy komunikaci, ale zároveň představují rizika. Často si například spolužáci přes Facebook sdílejí úkoly do školy nebo se informují, co se ve škole dělo, pokud chyběli. Otočit se to může ve chvíli, kdy si při výuce posílají odpovědi na písemku, kterou v té chvíli píšou. O množství času stráveném při výuce psaním zpráv na mobilu asi není třeba mluvit. Jak už jsem zmínil výše, děti mají pocit, že mobil je jejich právo, proto s takovým chováním ani učitel při výuce nemůže v podstatě nic dělat. Toto bylo jedno z častých témat, které jsme s třídní učitelkou řešili.

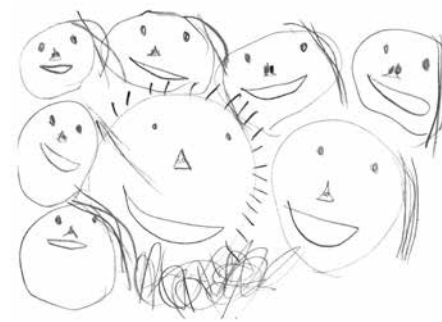
V souvislosti s Facebookem jsem měl se svojí sestrou jednu velmi konkrétní zkušenost: v jisté chvíli se sestra vymkla jakékoliv kontrole a dostali jsme se do stavu, kdy si přes Facebook domluvila s cizím člověkem, že ji odveze do zahraničí. Tuto skutečnost jsem se dozvěděl naprostou náhodou pár hodin před jejím odjezdem. Povedlo se mi přihlásit se jí do notebooku a jejího facebookového účtu a sledovat, co si vlastně domluvila. Nebylo to zase tak těžké vzhledem k faktu, že si dnes většina lidí ukládá hesla k účtům do internetového prohlížeče. Bylo mé chování etické? Asi ne. Bylo mé chování nutné? Rozhodně. Díky tomu jsem byl na místě, kde ji měl ten člověk vyzvednout a mohl jsem její odjezd překazít. Nejistil jsem, kdo to byl, na jak dlouho chtěla sestra ujet nebo vlastně za jakým účelem. Ale poučilo mě to, že i když máme každý právo na soukromí, vše má své hranice. Pokud máme nést za někoho zodpovědnost, je jistá míra nedůvěřivosti a kontroly nutná. Toto ale vyžaduje od rodičů aktivně se o technologie zajímat a situaci řešit. I když to nebudou právě oni, kdo dané omezení technicky nastaví, už samotné chápání fungování dané technologie jim tu možnost kontroly dá.

Tomáš Bílý,
pěstoun

HODNOTY PĚSTOUNSKÉ RODINY – EKONOMICKÉ ASPEKTY

Z vystoupení na Dni pěstounských rodin v Oslavanech u Brna dne 28. května 2016.

Hlavním tématem semináře pořádaného v rámci Dne pěstounských rodin byla otázka hodnot pěstounské péče. Hovořilo se o duchovním rozměru rodiny, významu náhradní rodinné péče pro vývoj dítěte a podobně. Pořadatelé mě postavili před nesnadný úkol zabývat se v souvislosti s pěstounskou péčí ekonomickými aspekty. Lze však vůbec ekonomickými kategoriemi vyčíslit „cenu“ blízkého lidského vztahu? Samozřejmě, že nelze. Čistě ekonomický pohled na jakoukoliv oblast lidského konání bude vždy neúplný a tudíž zkreslující. Může vést až k tak absurdním tvrzením, (které prezentují někteří politici a sdělovací prostředky) že se lidé stávají pěstouny hlavně pro peníze.

Lidé se totiž nerozhodují jen na základě financí. Zejména v oblasti rodinného života bývá vliv ekonomických intervencí ze strany státu často přeceňován. Ministerstvo práce a sociálních věcí svého času realizovalo výzkum, který zkoumal vliv dávkových a daňových systémů na rodinné chování. Bylo zjištěno, že všechna opatření a reformy v těchto oblastech mají na „rodinné strategie“ poměrně nízký vliv (nikoliv však zanedbatelný).

Lidské vztahy prostě ovlivňují jiné faktory, než jen skutečná či předpokládaná výše příjmu. Finanční podpora z veřejných rozpočtů tedy více než motivací reprezentuje možnost. Potíž je v tom, že veřejná správa má dnes fakticky pouze dva účinné nástroje ovlivňování chodu věcí. První z nich je legislativa, druhou z nich jsou finanční prostředky. I legislativa má své limity. V minulosti bylo přijato mnoho zákonů, které bez následného ekonomického zabezpečení nikdy nevstoupily v život. Pokud zůstaneme v oblasti náhradní rodinné péče, pak můžeme uvést příklad pěstounské péče na přechodnou dobu, která byla do zákona zavedena v roce 2006, ale až díky ekonomickým opatřením se jí podařilo od roku 2013 „zprovoznit“.

Následující statistická a finanční data proto představují jen úzkou výšeč „náhledu“ na pěstounskou péči. Ekonomické aspekty (a také přínosy, resp. „hodnoty“ náhradní rodinné péče) lze rozdělit do dvou kategorií. První z nich jsou okamžité náklady veřejných rozpočtů, druhou kategorií představují přínosy dlouhodobé. Okamžité náklady můžeme vyčíslit ve chvíli, kdy je dítě ohroženo do té míry, že hrozí jeho odebrání z rodiny. Jaké jsou náklady veřejných rozpočtů na řešení situace tohoto dítěte? Této otázce se věnovalo v posledních letech několik studií, určitá data jsou tedy k dispozici. Vyčíslení dlouhodobého přínosu je složitější. Spočívá totiž v propočtu nákladů společnosti na jedince, který není tzv. „sociálně začleněn“, tzn. je dlouhodobě nebo dokonce celoživotně závislý na sociálním systému. K této záležitosti bohužel chybí v České republice detailní výzkum a dokonce i potřebná statistická data.

Nejprve několik tabulek se základními údaji o vývoji počtu dětí v pěstounské a ústavní péči a také o počtu pěstounských rodin, resp. co se událo od doby změn provedených v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2012.

Tabulka č. 1: Počet dětí v péči pěstounů a poručníků 2012–2014

Typ náhradní rodinné péče	2012	2013	2014	Index 2012–2014
Pěstounská péče	7 595	8 606	9 771	128,7
Pěstounská péče na přechodnou dobu	33	105	302	915,2
Péče osobně pečujícího poručníka	2 764	2 908	3 005	108,7
CELKEM	10 392	11 622	13 078	125,8

Zdroj: Výkazy orgánů sociálně-právní ochrany

Tabulka č. 2: Počet pěstounů a osobně pečujících poručníků 2013–2014

Právní postavení náhradního rodiče	2013	2014	Index 2013–2014
Pěstoun	9 132	10 244	112,2
Pěstoun na přechodnou dobu	153	421	275,2
Osobně pečující poručník	3 111	3 213	103,2
CELKEM	12 396	13 878	112,0

Zdroj: Výkazy orgánů sociálně-právní ochrany

Tabulka č. 3: Vývoj počtu dětí v ústavní péči 2009–2014

Rok	Školská zařízení	Dětské domovy pro děti do 3 let věku	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	Celkový počet dětí v ústavní výchově
2009	7878	1391	1063	10332
2010	7397	1513	926	9836
2011	7150	1428	834	9412
2012	6941	1397	769	9107
2013	6549	1233	646	8428
2014	6482	1213	581	8276

Zdroj: Statistiky MŠMT, ÚZIS, MPSV

Co z výše uvedených údajů vyplývá? Díky změnám provedeným v posledních letech se podařilo podpořit náhradní rodinnou péči jako účinnou alternativu k péči ústavní. Počet dětí v ústavech setrvale klesá. Mezi nárůstem počtu dětí v náhradní rodinné péči a poklesem dětí v institucích

je však určitý rozdíl. Ten znamená, že celkově stoupá počet dětí, které opouštějí péči vlastních rodičů. Pokud má současný systém péče o ohrožené děti významný deficit, je to práce s rodiči, kteří se z různých důvodů nechtějí či nemohou starat o své děti.

Ještě než přejdeme k ekonomickým ukazatelům, učiníme drobnou odbočku, jejímž cílem je vymýtit jeden aktuální mýtus, který je šířen v prostředí institucionální péče: „ústavy teď nedělají nic

jiného, než že přijímají děti, které přicházejí z neúspěšných pěstounských péčí.“ Jak je tomu ve skutečnosti? Podívejme se opět na statistiky:

Tabulka č. 4: Počet dětí, které v roce 2014 odešly z náhradní rodinné péče do ústavu (včetně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc)

Typ péče	Počet dětí	% podíl na celkovém počtu dětí v příslušném typu péče
Pěstounská péče	83	0,85
Pěstounská péče na přechodnou dobu	3	0,99
Péče osobně pečujícího poručníka	23	0,76
CELKEM	109	0,83

Zdroj: Výkazy orgánů sociálně-právní ochrany

Za celý rok 2014 přešlo z náhradní rodinné péče do ústavu 109 dětí. Nepoužívám v této souvislosti slovo „jen“, protože každý takový případ stojí za hlubší analýzu a rozbor příčin. Porovnejte však tento počet s celkovým počtem dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči nebo počtem dětí, které jsou v ústavech. Ano, občas se stane, že dítě z pěstounské péče odchází do ústavu. Jde však o jev zcela výjimečný. K masovému „selhávání“ pěstounů nedochází.

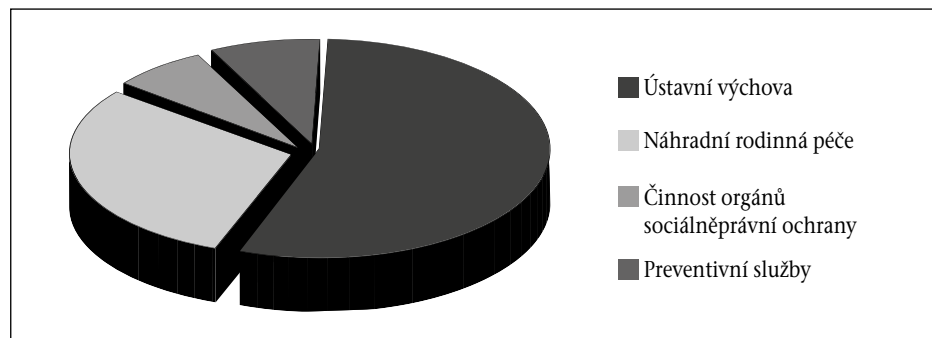
Nyní se již dostáváme ke slibovaným ekonomickým údajům. K tomu, abychom mohli stanovit „okamžité“ náklady veřejných rozpočtů na řešení situace dítěte ohroženého odchodem z vlastní rodiny, musíme nejprve sečíst všechny výdaje, které stát, kraje a obce do systému péče o ohrožené děti poskytují. Ročně jde o více než 8 miliard korun.

Tabulka č. 5: Výdaje veřejných rozpočtů na péči o ohrožené děti (2013)

Oblast	Výše nákladů v Kč
Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné	3 109 729 000
Dětské domovy pro děti do 3 let věku	798 322 445
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	183 000 000
Preventivní služby	700 000 000
Orgány sociálně-právní ochrany	820 000 000
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	178 625 560
Dávky pěstounské péče	2 051 663 000
Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	341 496 000
Celkem	8 182 836 005

Zdroj: Státní rozpočet, rozpočty krajů a obcí

Z tabulky vyplývá, že největší objem výdajů je nasměrován do oblasti ústavní péče. Ještě lépe je to vidět na následujícím grafu:

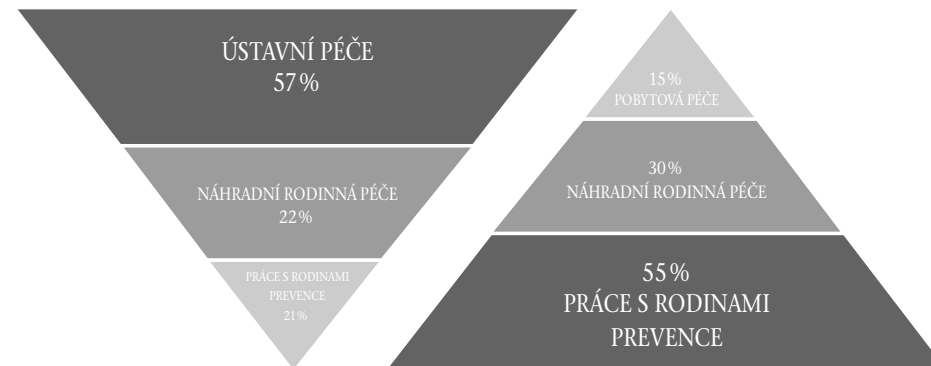
Poměrně složitými výpočty lze stanovit i měsíční náklady na jedno dítě, které vyrůstá mimo rodinu. Pro srovnání jsou uvedeny i odhadované náklady na poměrně intenzivní sociální práci s rodinou, pokud by dítě v péči rodičů setrvalo.

Tabulka č. 6: Měsíční náklady veřejných rozpočtů na řešení situace ohroženého dítěte dle typu intervence (2013)

Typ intervence	Průměrné náklady Kč/měsíc/dítě
Ústavní výchova ve školském zařízení, v tom	42 483
Dětský domov	32 218
Dětský domov se školou	38 162
Výchovný ústav	62 645
Diagnostický ústav	88 916
Ústavní péče v dětském domově pro děti do 3 let věku	47 519
Ústavní péče v domově pro osoby se zdravotním postižením	23 598
Pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	20 092
Náhradní rodinná péče	16 046
Terénní práce s rodinou	6 780

Prevence selhávání rodin se tedy vyplatí. Pokud již dítě musí vlastní rodinu opustit, je nejenom z hlediska zdravého vývoje dítěte, ale dokonce i z ekonomického hlediska výhodnější, pokud je zvolena náhradní rodinná péče. Současný systém se tedy chová nelogicky. Výdaje určené na prevenci

jsou velmi nízké. O to více prostředků je nutno směřovat na nejnákladnější typy řešení situace dítěte. Pokud by byl skutečně zohledňován zájem dětí, pak by struktura výdajů vypadala zcela jinak. První graf ukazuje současný stav, druhý pak stav optimální:

Docílit toho, aby dítě vyrůstalo v rodině (vlastní či náhradní) se totiž vyplatí i z dlouhodobého hlediska. Dospělý jedinec, který je vyčleněn ze společnosti, závislý na dávkových systémech, či dokonce ve vězení, znamená pro ekonomiku negativní dopad nejen na straně výdajů, ale i příjmů. Zpravidla není výdělečně činný, neplatí daně, pojištění atd. Již bylo řečeno, že neexistují studie, které by hodnotily dlouhodobý přínos rodinné péče čistě z ekonomického hlediska. Pro ilustraci však uvedu několik údajů ze studií, které porovnávaly další vývoj dětí, které vyrůstaly v náhradní rodinné péči (nebo vlastní rodině) a v péči ústavní.

- Děti vyrůstající v pěstounské péči vykazují vyšší míru úspěšnosti v samostatném životě (studie Matějček a kol. 1997, Ptáček a kol., 2014).

- Lidé, kteří v dětství prošli institucionální výchovou, jsou ve zvýšené míře rizikovými osobnostmi i jako rodiče (Wilkinson, 1998).
- Podle výzkumu, který proběhl na Slovensku (tedy ve velmi podobných společenských podmínkách jako v ČR) mají matky, kterým byla v minulosti nařízena ústavní výchova, 52 x vyšší pravděpodobnost, že také jejich dítě bude z rodiny odebráno. U otců je tato pravděpodobnost 12 x vyšší (Mikloško, 2011).

Podporovat vše, co vede k tomu, aby dítě mohlo vyrůstat v rodinném prostředí, tedy v i náhradní rodinné péči, je velmi rozumným a prozíravým postojem. A to i pro ty, kdo žijí ve světě čísel a ekonomických výsledků.

Struktura dávek pěstounské péče v roce 2015

Dávka	Objem v Kč	Index 2014/2015
Odměna pěstouna	1 424 000 000	114,1
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	989 000 000	108,8
Příspěvek při převzetí dítěte	20 000 000	92,2
Příspěvek při ukončení pěstounské péče	19 000 000	117,3
Příspěvek na zakoupení osobního auta	12 000 000	100,0
CELKEM	2 464 000 000	111,8

Měsíční výše odměny pěstouna ve vybraných evropských zemích

	Odměna pěstouna (EUR/měsíc)
Česká republika	290
Slovensko	175 - 375
Německo (liši se v jednotlivých spolkových zemích)	267 (vyšší příspěvek na dítě)
Velká Británie	628 - 1109
Polsko	476 - 619
Itálie	150 - 500
Dánsko	362 - 3 350
Rakousko (liši se v jednotlivých spolkových zemích)	63,55 - 2 216

Miloslav Macela

Hledáme vás, mámo, táto!

Každé dítě má právo vyrůstat v milující rodině, zažívat přijetí, bezpečí a teplo domova.

Podpořte naši dlouholetou snahu hledat náhradní rodiče opuštěným a týraným dětem.

Bojujte s námi za právo dětí žít v rodině, ne v ústavu!

Řekněte o nás dalším lidem, **širte myšlenku náhradní rodinné péče**, ozvěte se nám se svým nápadem, jak pomoci.

Mnoho dětí stále čeká na novou mámu a tátu.

Možná jste to právě vy, kdo může poskytnout ohroženému dítěti otevřenou náruč, lásku a porozumění.

Na své životní cestě nebudete sami, **rádi vás budeme doprovázet** odborně, s pochopením a úctou.

S pěstouny uzavíráme dohody o výkonu pěstounské péče v rámci poboček v Brně, Praze, Plzni, Znojmě a Bystřici pod Hostýnem.

info@pestouni.cz
www.pestouni.cz